قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُوْنَ ﴿٣١﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ
ابراهيم فرمايو اي ملائڪؤ توهان جو مقصد ڪهڙو آهي؟ و٣٣ چيائون هڪ مجرم قوم جي طرف موڪليا ويا
مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّنْ طِيْنٍ ﴿٣٣﴾ مُّسَوَّمَةً عِنْدَ
آهيون و٣٤. جيئن انهن تي گاري مان ٺهيل پٿر ڦٽي ڪريون. جيڪي تنهنجي رب وٽ حد لنگهندڙن جي
رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِيْنَ ﴿٣٤﴾ فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيْهَا مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣٥﴾
واسطي نشان ڪري رکيل آهن و٣٥. پوءِ اسان ڪڍي ورتا ان شهر مان جيڪي ايمان وارا هئا
فَمَا وَجَدْنَا فِيْهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيْهَآ اٰيَةً
پوءِ اسان اتي مسلمانن جو هڪڙو ئي گهر لڌو و٣٦. ۽ اسان ان ۾ و٣٧ نشاني باقي رکي
لِّلَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿٣٧﴾ وَفِيْ مُوْسٰٓى اِذْ اَرْسَلْنٰهُ اِلٰى
انهن جي واسطي جيڪي دردناڪ عذاب کان ڊڄن ٿا و٣٨. ۽ موسيٰ ۾ و٣٩ جڏهن ان کي موڪليوسين فرعون وٽ
فِرْعَوْنَ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ وَقَالَ سٰحِرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ ﴿٣٩﴾
روشن سند سان و٤٠ پوءِ پنهنجي لشڪر سميت ڦري ويو و٤١ ۽ چيائين جادوگر آهي يا چريو.
فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِيْ عَادٍ اِذْ
پوءِ اسان ان کي ۽ سندس لشڪر کي پڪڙي درياءَ ۾ ڦٽي ڪيوسين هن حال ۾ جو اهو پاڻ تي ملامت ڪندڙ هو و٤٢ ۽ عاد
اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيْحَ الْعَقِيْمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا
۾ و٤٣ جڏهن اسان انهن تي خشڪ طوفان موڪليو و٤٤ جنهن شيءِ کان لنگهي ان کي ڳريل شيءِ وانگر ڪري
جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيْمِ ﴿٤٢﴾ وَفِيْ ثَمُوْدَ اِذْ قِيْلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوْا حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٤٣﴾
ڇڏيائين ٿي. و٤٥ ۽ ثمود ۾ و٤٦ جڏهن انهن کي فرمايو ويو هڪ وقت تائين نفعو وٺي بيهو و٤٧. پوءِ
فَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُوْنَ ﴿٤٤﴾ فَمَا
انهن پنهنجي رب جي حڪم کان سرڪشي ڪئي و٤٨ پوءِ انهن کي سندن اکين آڏو ڪڙڪي اچي ورتو و٤٩. پوءِ اهي
اسْتَطَاعُوْا مِنْ قِيَامٍ وَّمَا كَانُوْا مُنْتَصِرِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوْحٍ مِّنْ
نه اُٿي سگهيا و٥٠ ۽ نه اهي بدلو وٺي سگهيا ٿي ۽ انهن کان اڳي نوح جي قوم کي
قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿٤٦﴾ وَالسَّمَآءَ بَنَيْنٰهَا بِاَيْىدٍ وَّاِنَّا
هلاڪ فرمايوسي بيشڪ اهي فاسق ماڻهو هئا ۽ آسمان کي اسان پنهنجي هٿن سان ٺاهيو و٥١ ۽ بيشڪ اسان

ع ٢ ٢٣ ١

و٣٣ يعني هن خوشخبري کان سواءِ توهان جو ٻيو ڪهڙو ڪم آهي؟ و٣٤ يعني لوط جي قوم جي طرف. و٣٥ انهن پٿرن تي نشان هئا، جن سان معلوم ٿيندو هو ته هي دنيا جي پٿرن مان نه آهن ڪن مفسرن فرمايو ته هر هڪ پٿر تي ان جو نالو لکيل هو، جنهن کي ان سان هلاڪ ڪرڻو هو. و٣٦ يعني هڪ ئي گهر جا ماڻهو ۽ اُهي حضرت لوط عليه السلام ۽ سندس ٻئي صاحبزاديون آهن. و٣٧ يعني لوط جي قوم جي ان شهر ۾ ڪافرن کي هلاڪ ڪرڻ کان پوءِ. و٣٨ ته جيئن اهي عبرت حاصل ڪن ۽ انهن جهڙن فعلن کان پري رهن ۽ اها نشاني انهن جا ٽٽل گهر هئا يا اهي پٿر جن سان اهي هلاڪ ڪيا ويا يا اهو ڪارو بدبوءِ دار پاڻي جيڪو ان سرزمين مان نڪتو هو. و٣٩ يعني حضرت موسيٰ عليه السلام جي واقعي ۾ به نشاني رکي سون. و٤٠ روشن سند مان مراد حضرت موسيٰ عليه السلام جا معجزا آهن، جيڪي پاڻ فرعون ۽ فرعونين تي پيش فرمايا. و٤١ يعني فرعون پنهنجي جماعت سان گڏ حضرت موسيٰ عليه السلام تي ايمان آڻڻ کان منهن موڙيو. و٤٢ ته ڇو ان حضرت موسيٰ عليه السلام تي ايمان نه آندو ۽ ڇو مٿس طعنو ڪيائين. و٤٣ يعني عاد جي قوم جي هلاڪ ڪرڻ ۾ به عبرت جي قابل نشانيون آهن. و٤٤ جنهن ۾ ڪجهه به خير ۽ برڪت نه هئي، هيءَ هلاڪ ڪرڻ واري هوا هئي. و٤٥ توڙي اهي ماڻهو هجن يا جانور يا ٻيا مال، جنهن شيءِ کي ڇهي وئي تنهن کي هلاڪ ڪري اهڙو ڪري ڇڏيو جڻ ته اها مدتن کان هڪ ڳري ڀُري ٿيل آهي. و٤٦ يعني ثمود جي قوم جي هلاڪ ڪرڻ ۾ به نشانيون آهن. و٤٧ يعني موت جي وقت تائين دنيا ۾ زندگي گذاريو اهو ئي زمانو توهان جي مهلت جو آهي. و٤٨ ۽ حضرت صالح عليه السلام جي تڪذيب ڪيائون ۽ ڏاچي جون کُچون ڪپيائون. و٤٩ ۽ هولناڪ آواز جي عذاب سان هلاڪ ڪيا ويا. و٥٠ عذاب جي نازل ٿيڻ وقت نه ڀڄي سگهيا. و٥١ پنهنجي دستِ قدرت سان.

لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنٰهَا فَنِعْمَ الْمٰهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ

وسعت ڏيڻ وارا آهيون. ف٥٢ ۽ زمين کي اسان فرش بڻايو ۽ اسان ڪهڙا نه سٺا وڇائيندڙ آهيون ۽ اسان هر شيءِ جا

شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوٓا إِلَى اللّٰهِ ۖ إِنِّي لَكُمْ

ٻه جوڙا ٺاهيا ف٥٣ ته من توهان ڌيان ڪريو ف٥٤ پوءِ الله جي طرف ڀڄو ف٥٥ بيشڪ مان اُن جي طرف کان توهان جي اسطي کليو ڪلايو

مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا اٰخَرَ ۖ إِنِّي لَكُمْ مِّنْهُ

ڊيڄاريندڙ آهيان ۽ الله سان گڏ ٻيو ڪي معبود نه ٺاهيو بيشڪ مان اُن جي طرف کان توهان لاءِ کليو ڪلايو ڊيڄاريندڙ آهيان

نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥١﴾ كَذٰلِكَ مَآ أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ رَّسُولٍ إِلَّا

اهڙيءَ طرح ف٥٦ جڏهن انهن کان اڳين وٽ ڪو رسول تشريف وٺي آيو ته چيائون ته هيءُ جادوگر آهي يا چريو

قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ أَتَوَاصَوْا بِهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ

ڇا پاڻ ۾ هڪ ٻئي کي اها ڳالهه ڪري مُئا آهن بلڪ اهي سرڪش ماڻهو آهن ف٥٧ پوءِ اي محبوب تون انهن کان منهن ڦيرايو

عَنْهُمْ فَمَآ أَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَ

ته تو تي ڪو الزام نه آهي ف٥٨ ۽ سمجهايو جو سمجهائڻ مسلمانن کي فائدو ڏئي ٿو ۽ مون جن انسان فقط انهيءَ لاءِ

مَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَآ أُرِيدُ مِنْهُمْ مِّنْ رِّزْقٍ

پيدا ڪيا جو منهنجي بندگي ڪن ف٥٩. مان انهن کان ڪجهه رزق نٿو گهران ف٦٠ ۽ نه چاهيان ٿو جو اهي

وَّمَآ أُرِيدُ أَنْ يُّطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ فَإِنَّ

مون کي کارائن ف٦١ بيشڪ الله ئي وڏو روزي ڏيڻ وارو مضبوط قدرت وارو آهي. ف٦٢ بيشڪ انهن ظالمن

لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحٰبِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ

جي واسطي ف٦٣ عذاب جو هڪ وارو آهي ف٦٤ جيئن انهن جي سائين جو هڪ وارو هو ف٦٥ پوءِ مون کان تڪڙ نه ڪن ف٦٦.

لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَّوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

پوءِ ڪافرن جي اسطي ويل آهي سندن انهيءَ ڏينهن جنهن جو واعدو انهن سان ڪيو ٿو وڃي ف٦٧.

سُورَةُ الطُّورِ ٥٢ مَكِّيَّةٌ ٧٦ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ — اٰيَاتُهَا ٤٩ رُكُوعَاتُهَا ٢

سورة طور مڪي آهي ف١ ان ۾ اڻونجاهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن. الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع)

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتٰبٍ مَّسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَّنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾

طور جو قسم. ف٢ ۽ ان لکت جو ف٣. جيڪو کليل دفتر ۾ لکيل آهي ۽ بيت معمور جو ف٤.

ف٥٢ ان کي ايتري جو زمين پنهنجي فضا سان گڏ ان جي اندر اهڙيءَ طرح اچي وڃي، جيئن هڪ ڪشادي ميدان ۾ بال پيل هجي يا هيءُ معنيٰ آهي ته اسان پنهنجيءَ خلق تي رزق ڪشادو ڪرڻ وارا آهيون.

ف٥٣ مثلاً آسمان ۽ زمين، سج ۽ چنڊ، رات ۽ ڏينهن، خشڪي ۽ پاڻي گرمي ۽ سردي، جن ۽ انسان، روشني ۽ اونداهي، ڪفر ۽ ايمان، نيڪ بختي ۽ بد بختي، حق ۽ باطل، نر ۽ مادي.

ف٥٤ ۽ سمجهو ته انهن سڀني جوڙن جو پيدا ڪرڻ وارو فرد اڪيلو آهي، ان جو نه مثال آهي، نه شريڪ، نه ضد، نه ند، اهوئي عبادت جي لائق آهي.

ف٥٥ ان جي ما سواءِ کي ڇڏي ڪري ان جي عبادت اختيار ڪريو.

ف٥٦ جيئن جو انهن ڪافرن توهان جي تڪذيب ڪئي ۽ توهان کي ساحر ۽ مجنون چيو، ايئن ئي.

ف٥٧ يعني اڳين ڪافرن پنهنجن پوين کي هيءُ ته وصيت نه ڪئي جو توهان نبين سڳورن جي تڪذيب ڪجو ۽ انهن جي شان ۾ هن نموني جون ڳالهيون ٺاهجو پر جڏهن ته سرڪشي ۽ نافرماني جي علت ٻنهي ۾ آهي، ان ڪري گمراهي ۾ هڪ ٻئي جي موافق رهيا.

ف٥٨ ڇو جو توهان رسالت جي تبليغ فرمائي ڇڏي ۽ دعوت ۽ ارشاد ۾ پوري ڪوشش صرف ڪري ڇڏي ۽ توهان پنهنجي ڪوشش ۾ ڪسر نه ڇڏي. شان نزول: جڏهن هيءَ آيت نازل ٿي ته محبوب ڪريم صلي الله عليه واله وسلم جن غمگين ٿيا ۽ سندن صحابه ڪرام کي گهڻو رنج ٿيو جو جڏهن رسول محبوب عليه الصلوٰة والسلام جن کي منهن موڙڻ جو حڪم ٿي ويو ته پوءِ هاڻي وحي ڇو ايندو ۽ جڏهن نبيءَ، اُمت کي اتم طريقي سان تبليغ فرمائي ڇڏي ۽ امت سرڪشيءَ کان باز نه آئي ۽ رسول کي انهن

ع ٣ ١٤ ٢ کان منهن موڙڻ جو حڪم ملي ويو ته پوءِ وقت اچي ويو جو انهن تي عذاب نازل ٿئي، ان تي اها آيت نازل ٿي، جيڪا هن آيت کان پوءِ آهي ۽ ان ۾ تسڪين ڏني وئي ته وحيءَ جو سلسلو منقطع نه ٿيو آهي. محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن جي نصيحت سعادتمندن جي لاءِ جاري رهندي. اهڙيءَ طرح ارشاد ٿيو.

ف٥٩ ۽ منهنجي معرفت ٿئي.

ف٦٠ جو منهنجي ٻانهن کي روزي ڏين يا سڀني جي نه ته پوءِ پنهنجي ئي روزي پاڻ پيدا ڪن، رزاق مان آهيان ۽ سڀني جي روزيءَ جو مان ئي ڪفيل آهيان.

ف٦١ منهنجي خلق جي لاءِ. ف٦٢ سڀني کي اهوئي ڏئي ٿو ۽ اهوئي پالي ٿو. ف٦٣ جن محبوب رسول ڪريم صلي الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن جي تڪذيب ڪري پنهنجين جانين تي ظلم ڪيو. ف٦٤ حصو آهي، نصيب آهي. ف٦٥ يعني گذريل امتن جي ڪافرن جي لاءِ، جيڪي نبين سڳورن جي تڪذيب ۾ انهن جا ساٿي هئا، انهن جو عذاب ۽ هلاڪت ۾ حصو هو. ف٦٦ عذاب نازل ڪرڻ جي. ف٦٧ ۽ اهو قيامت جو ڏينهن آهي. ف١ سورة طور مڪي آهي، هن ۾ ٻه رڪوع، اڻونجاهه آيتون، ٽي سؤ ٻارهن ڪلما ۽ هڪ هزار پنج سؤ حرف آهن. ف٢ يعني ان جبل جو قسم، جنهن تي الله تعاليٰ حضرت موسيٰ عليه السلام کي ڪلام جي شرف سان مشرف فرمايو. ف٣ ان لکيل مان مُراد يا توريت آهي يا قرآن شريف يا لوح محفوظ يا اعمال لکندڙ ملائڪن جا دفتر. ف٤ بيت المعمور ستين آسمان ۾ عرش جي سامهون ڪعبه شريف جي بالڪل اڳيان آهي. هي آسمان وارن جو قبلو آهي، هر روز ستر هزار ملائڪ ان ۾ طواف ۽ نماز جي لاءِ حاضر ٿيندا آهن، وري ڪڏهن انهن کي موٽڻ جو موقعو نه ٿو ملي. هر روز نوان ستر هزار ملائڪ حاضر ٿيندا آهن. حديث شريف ۾ آهي ته معراج ۾ صحت سان ثابت ٿيل آهي ته محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن ستين آسمان ۾ بيت المعمور کي ملاحظه فرمايو.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوْعِ ﴿۵﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُوْرِ ﴿۶﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿۷﴾

۽ بلند ڇت ف۵ ۽ ٻاريل سمنڊ جو. ف۶ بيشڪ تنهنجي رب جو عذاب ضرور ٿي رهڻو آهي ف۷. ان کي

مَّا لَهٗ مِنْ دَافِعٍ ﴿۸﴾ يَّوْمَ تَمُوْرُ السَّمَآءُ مَوْرًا ﴿۹﴾ وَّتَسِيْرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿۱۰﴾

ڪو به ٽارڻ وارو ڪونهي. جنهن ڏينهن آسمان ڦرڻ لڳندو ڦرڻ جو ف۸ ۽ جبل هلڻ لڳندا هلڻ جان ف۹.

(وقف لازم)

فَوَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۱۱﴾ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ خَوْضٍ يَّلْعَبُوْنَ ﴿۱۲﴾

پوءِ اُن ڏينهن خرابي آهي ڪوڙو چوندڙن جي. ف۱۰ اهي جيڪي شغل ۾ ف۱۱ کيڏي رهيا آهن.

يَوْمَ يُدَعُّوْنَ اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿۱۳﴾ هٰذِهِ النَّارُ الَّتِيْ كُنْتُمْ بِهَا

جنهن ڏينهن جهنم جي طرف ڌڪا ڏيئي هڪليا ويندا. ف۱۲ هيءَ آهي اها باهه جنهن کي توهان ڪوڙو چوندا

تُكَذِّبُوْنَ ﴿۱۴﴾ اَفَسِحْرٌ هٰذَآ اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُوْنَ ﴿۱۵﴾ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوْٓا

هُئا. ف۱۳ پوءِ ڇا هيءُ جادو آهي يا توهان کي ڏسڻ ۾ نٿو اچي. ف۱۴ هاڻي هن ۾ وڃو، صبر ڪريو

اَوْ لَا تَصْبِرُوْا ۚ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ ؕ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۶﴾

يا نه ڪريو، سڀ برابر توهان تي هڪجهڙو آهي ف۱۵ توهان کي توهان جي عملن جو ئي بدلو ڏنو وڃي ٿو. ف۱۶

اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ جَنّٰتٍ وَّنَعِيْمٍ ﴿۱۷﴾ فٰكِهِيْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمْ رَبُّهُمْ ۚ

بيشڪ پرهيزگار باغن ۽ آرام ۾ آهن. پنهنجي رب جي ڏني تي خوش خورم ف۱۷ ۽ انهن کي سندن

وَوَقٰىهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ﴿۱۸﴾ كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ

رب باهه جي عذاب کان بچائي ورتو. ف۱۸ کائو ۽ پيئو خوشگواري سان پنهنجي عملن جي انعام طور

تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۹﴾ مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى سُرُرٍ مَّصْفُوْفَةٍ ۚ وَزَوَّجْنٰهُمْ بِحُوْرٍ عِيْنٍ ﴿۲۰﴾

ف۱۹. تختن تي ٽيڪ لڳايو جيڪي قطار ۾ لڳل هوندا ۽ اسان انهن کي پرڻائي ڇڏينداسين وڏين اکين وارين حورن سان.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِاِيْمَانٍ اَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ

۽ جن ايمان آندو ۽ سندن اولاد ايمان سان گڏ انهن جي پيروي ڪئي، اسان انهن جي اولاد انهن سان ملائي ڇڏي

وَمَآ اَلَتْنٰهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ ؕ كُلُّ امْرِیٴٍۢ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ ﴿۲۱﴾

ف۲۰ ۽ سندن عملن ۾ ڪا به گهٽتائي نه ڪئي ف۲۱ هرهڪ ماڻهو پنهنجي عمل ۾ گرفتار آهي ف۲۲

وَاَمْدَدْنٰهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَّلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿۲۲﴾ يَتَنَازَعُوْنَ فِيْهَا كَاْسًا

۽ اسان انهن جي مدد فرمائي ميوي ۽ گوشت سان جيڪي گهرن ف۲۳. هڪ ٻئي کان وٺن ٿا پيالا جن ۾ نه ته

ف۵ هن مان مُراد آسمان آهي، جيڪو زمين جي لاءِ ڇت جي منزل جي برابر آهي يا عرش جيڪو جنت جي ڇت آهي. (قرطبي عن ابن عباس).

ف۶ روايت ٿيل آهي ته الله تعالیٰ قيامت جي ڏينهن سڀني سمنڊن کي باهه ڪندو، جهنم جي باهه ۾ اچي به زيادتي ٿي ويندي (خازن).

ف۷ جنهن جو ڪافرن کي واعدو ڏنو ويو آهي.

ف۸ جيئن وانگر ڦرندا ۽ اهڙي طرح حرڪت ۾ ايندا جو انهن جا جزا مختلف ۽ منتشر ٿي وڃن.

ف۹ جيئن غبار هوا ۾ اڏرندو آهي، ۽ ٿي ڏينهن قيامت جو ڏينهن هوندو.

ف۱۰ جيڪي رسولن کي ڪوڙو چوندا هُئا.

ف۱۱ ڪُفر ۽ باطل جي.

ف۱۲ ۽ جهنم جو خازن ڪافرن جا هٿ ڪنڌن سان ۽ پير پيشانين سان ملائي ڪري ٻڌندو ۽ انهن کي مُنهن ڀر جهنم ۾ ڌڪيندو ۽ انهن کي چيو ويندو.

ف۱۳ دُنيا ۾.

ف۱۴ هي انهن کي هن ڪري چيو ويندو جو اهي دُنيا ۾ سيد عالم محبوب ڪريم صلی الله تعالیٰ عليه واٰله وسلم جن جي طرف جادوءَ جي نسبت ڪندا هئا ۽ چوندا هُئا ته اسان جي نظر بندي ڪئي اٿس.

ف۱۵ نه ڪا ڏيئي سگهو ٿا، نه عذاب کان بچي سگهو ٿا ۽ هي عذاب.

ف۱۶ دنيا ۾ ڪفر ۽ تڪذيب.

ف۱۷ ان جي عطا، نعمت، خير ۽ ڪرامت تي.

ف۱۸ ۽ انهن کي چيو ويندو.

ف۱۹ جيڪي توهان دنيا ۾ ڪيا، جو ايمان آندو ۽ خدا ۽ رسول جي طاعت اختيار ڪيو.

ف۲۰ جنت ۾، جيتوڻيڪ ابن ڏاڏن جا درجا بلند هجن، تڏهن به انهن جي خوشي جي لاءِ سندن اولاد ساڻن ملائي ويندي ۽ الله تعالیٰ پنهنجي ڪرم ۽ فضل سان ان اولاد کي به اهي درجا عطا فرمائيندو. ف۲۱ ڪين سندن عملن جو پورو ثواب ڏنوسون ۽ اولاد جا درجا پنهنجي فضل ۽ ڪرم سان بلند ڪيا. ف۲۲ يعني هر ڪافر پنهنجي ڪُفري عمل ۾ دوزخ جي اندر گرفتار آهي (خازن). ف۲۳ يعني جنتين کي اسان پنهنجي احسان سان هر گهڙي نعمتون عطا فرمايون.

لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ
بيهودگي آهي ۽ نه گنهگار ٿيڻ. ‌ف٢٤ ۽ انهن جا خدمتگار ڇوڪرا انهن جي چوطرف ڦرندا ‌ف٢٥ ڄڻ ته اهي موتي آهن لڪائي

مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا
رکيل ‌ف٢٦ ۽ انهن مان هڪڙو ٻئي جي طرف متوجه ٿيو پڇندي ‌ف٢٧. چيائون بيشڪ اسان هن کان اڳ

قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾
پنهنجي گهرن ۾ ڊڄندا رهندا هئاسين ‌ف٢٨. پوءِ الله اسان تي احسان ڪيو ‌ف٢٩ ۽ اسان کي ساڙيندڙ عذاب کان بچائي ورتائين. ‌ف٣٠

إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾ فَذَكِّرْ فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ
بيشڪ اسان پنهنجي پهرين زندگي ۾ ‌ف٣١ ان جي عبادت ڪئي بيشڪ اهو ئي احسان فرمائيندڙ مهربان آهي. پوءِ اي محبوب تون نصيحت فرماءِ ‌ف٣٢

رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ
جو تون پنهنجي رب جي مهرباني سان نه ته ڪاهن آهين نه مجنون. يا چون ٿا ‌ف٣٣ هي شاعر آهي اسان انتظار ڪريون ٿا ان تي زماني جي حادثن جو

الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾ أَمْ تَأْمُرُهُمْ
‌ف٣٤. تون فرماءِ انتظار ڪندا رهو ‌ف٣٥ مان به توهان جو انتظار ڪري رهيو آهيان ‌ف٣٦ ڇا انهن جو عقل انهن کي

أَحْلَامُهُم بِهَٰذَا ۚ أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَل لَّا
اهو ئي ٻڌائي ٿو ‌ف٣٧ يا اهي سرڪش ماڻهو آهن ‌ف٣٨ يا چون ٿا ته انهي ‌ف٣٩ هن قرآن کي ناهيو آهي بلڪ اهي

يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾ أَمْ
ايمان نه ٿا رکن. ‌ف٤٠ پوءِ ان جهڙي ڪا هڪ ڳالهه ته پيش ڪن ‌ف٤١ جيڪڏهن سچا آهن. ڇا اهي ڪنهن اصل مان

خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ
خلقيا نه ويا آهن ‌ف٤٢ يا اهي خلقڻ وارا آهن. ‌ف٤٣ يا آسمان ۽ زمين انهن پيدا ڪيا

وَالْأَرْضَ ۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ
‌ف٤٤ بلڪ انهن کي يقين نه آهي. ‌ف٤٥ يا انهن وٽ تنهنجي رب جا خزانا آهن ‌ف٤٦ يا اهي

الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ ۖ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم
خود مختار آهن ‌ف٤٧. يا انهن وٽ ڪا ڏاڪڻ آهي ‌ف٤٨ جنهن تي چڙهي ٻڌي وٺن ٿا ‌ف٤٩ پوءِ جڳائي ته انهن جو ٻڌندڙ

بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا
ڪو روشن دليل آڻي. ڇا ان کي ڌيئرون ۽ توهان جي واسطي پٽ آهن ‌ف٥٠. يا تون انهن کان ‌ف٥١ ڪا اجرت گهرين ٿو

ع ٢٨ ٣

‌ف٢٤ جيئن ته دنيا جي شراب ۾ قسم قسم جا مفاسد هئا ڇو ته جنت جي شراب جي پيئڻ سان نه عقل زائل ٿئي ٿو، نه عادتون خراب ٿين ٿيون، نه پيئڻ وارو واجايو ٻڪي ٿو، نه گنهگار ٿئي ٿو.

‌ف٢٥ خدمت جي لاءِ ۽ انهن جي حسن و صفا ۽ پاڪائي جو هو عالم آهي.

‌ف٢٦ جن کي ڪوهٽ ئي نه لڳو. حضرت عبدالله بن عمر رضي الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته ڪنهن جنتي وٽ خدمت ۾ ڊوڙڻ وارا غلام هزار کان گهٽ نه هوندا ۽ هر غلام جدا جدا خدمت تي مقرر رهوندو.

‌ف٢٧ يعني جنتي جنت ۾ هڪ ٻئي کان معلوم ڪندا ته دنيا ۾ ڪنهن حال ۾ هئا ۽ ڪهڙو عمل ڪندا هئا ۽ اهو معلوم ڪرڻ نعمت الاهي جي اعتراف جي لاءِ هوندو.

‌ف٢٨ الله تعالىٰ جي خوف کان ۽ ان انديشي کان ته نفس ۽ شيطان ايمان جي خلل جو باعث نه ٿين ۽ نيڪين جي روڪجي وڃڻ ۽ برائين تي پڪڙ ڪرڻ جو به انديشو هو.

‌ف٢٩ رحمت ۽ مغفرت فرمائي ڪري.

‌ف٣٠ يعني جهنم جي باهه جي عذاب کان، جيڪو جسمن ۾ داخل ٿيڻ جي سبب کان سموم جي نالي سان موسوم ڪيو ويو.

‌ف٣١ يعني دنيا ۾ اخلاص سان صرف.

‌ف٣٢ مڪي جي ڪافرن کي ۽ انهن جي ڪاهن ۽ مجنون چوڻ جي سبب کان توهان نصيحت کان باز نه رهو، هن ڪري.

‌ف٣٣ هي مڪي جا ڪافر توهان جي شان ۾.

‌ف٣٤ ته جيئن ڪانئن پهريان شاعر مري ويا ۽ انهن جا ٽولا ٽٽي ويا، اهوئي حال سندن آهي (معاذ الله) ۽ اهي ڪافر هي به چوندا هئا ته سندن والد جو موت جواني ۾ ٿيو آهي، سندن موت به ايئن ئي ٿيندو، الله تعالىٰ پنهنجي حبيب کي فرمائي ٿو.

‌ف٣٥ منهنجي موت جو.

‌ف٣٦ جو توهان تي عذاب الاهي اچي، اهڙي طرح اهو ٿيو ۽ اهي ڪافر بدر ۾ قتل ۽ قيد جي عذاب ۾ گرفتار ڪيا ويا.

‌ف٣٧ جيڪي اهي حضور جن جي شان ۾ چون ٿا شاعر، ساحر، ڪاهن مجنون، ايئن چوڻ بالڪل عقل جي خلاف آهي عجب جهڙي ڳالهه هي جو مجنون به چوندا ۽ جن ۽ شاعر، ساحر ۽ ڪاهن به ۽ وري پنهنجي عاقل هجڻ جي دعوىٰ.

‌ف٣٨ جو بغض ۾ انڌا ٿي رهيا آهن ۽ ڪفر ۽ سرڪشي ۾ حد کان لنگهي ويا. ‌ف٣٩ يعني سيدِ عالم محبوب ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن پنهنجي دل سان. ‌ف٤٠ ۽ دشمني ۽ نفس جي خباثت کان اهڙو طعن ڪن ٿا. الله تعالىٰ انهن تي حجت قائم فرمائي ٿو ته جيڪڏهن انهن جي خيال ۾ قرآن ڪريم جهڙو ڪلام ڪو انسان ناهي سگهي ٿو. ‌ف٤١ جيڪا حسن وخوبي ۽ فصاحت وبلاغت ۾ ان جي مثل هجي. ‌ف٤٢ يعني ڇا اهي ماءُ پيءُ مان پيدا نه ٿيا، جماد بي عقل آهن جن تي حجت نه ڪئي وينديه، ايئن نه آهي يا هي معنىٰ آهي ته ڇا اهي نطفي مان پيدا نه ٿيا ۽ ڇا انهن کي خدا پاڪ نه پيدا ڪيو. ‌ف٤٣ جو انهن پنهنجو پاڻ کي پاڻ ئي بنائي ورتو هجي. هي به محال آهي ته پوءِ ضرور ڪين اقرار ڪرڻو هوندو ته ڪين الله تعالىٰ پيدا ڪيو، پوءِ ڪهڙو سبب آهي جو اهي ان جي عبادت نه ٿا ڪن ۽ ٻُتن کي پوڄن ٿا. ‌ف٤٤ هي به نه آهي ۽ الله تعالىٰ کان سواءِ آسمان ۽ زمين پيدا ڪرڻ جي ڪو قدرت نه ٿو رکي، پوءِ ڇو ان جي عبادت نه ٿا ڪن. ‌ف٤٥ الله تعالىٰ جي توحيد ۽ ان جي قدرت ۽ خالقيت جو. جيڪڏهن ان جو يقين هجي ها ته ضرور ان جي محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن تي ايمان آڻن ها. ‌ف٤٦ نبوت ۽ رزق وغيره جا ته انهن کي اختيار هجي جتي چاهن، خرچ ڪن ۽ جنهن کي چاهن، ڏين. ‌ف٤٧ خود مختار جيڪو چاهن ڪن، ڪو پڇڻ وارو نه هجي. ‌ف٤٨ آسمان جي طرف لڳل. ‌ف٤٩ ۽ انهن کي معلوم ٿي وڃي ٿو ته ڪير پهريائين هلاڪ ٿيندو ۽ ڪنهن جي فتح ٿيندي، جيڪڏهن انهن کي ان جي دعوىٰ هجي. ‌ف٥٠ هي انهن جي سفاهت ۽ بيوقوفي جو بيان آهي، جو پنهنجي لاءِ ته پٽ پسند ڪن ٿا ۽ الله تعالىٰ جي طرف ڌيئرن جي نسبت ڪن ٿا. جن کي برو ڄاڻن ٿا.
‌ف٥١ دين جي تعليم تي.

فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُوْنَ ﴿٤٠﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿٤١﴾ اَمْ يُرِيْدُوْنَ

پوءِ اهي چٽيءَ جي بوجهه ۾ دٻيل آهن ف٥٢ يا انهن وٽ غيب آهي جنهن سان اهي فيصلو ڪن ٿا ف٥٣. يا

كَيْدًا ؕ فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا هُمُ الْمَكِيْدُوْنَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ ؕ سُبْحٰنَ

ڪنهن سازش جو ارادو ۾ آهن ف٥٤ پوءِ سازش ته ڪافرن تي ئي پوندي آهي ف٥٥. يا الله کان سواءِ

اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٤٣﴾ وَاِنْ يَّرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَآءِ سَاقِطًا يَّقُوْلُوْا

انهن جو ڪو ٻيو خدا آهي ف٥٦ الله جي پاڪائي آهي انهن جي شرڪ کان. ۽ جيڪڏهن آسمان کان ڪو ٽڪرو ڪرندي ڏسن

سَحَابٌ مَّرْكُوْمٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ الَّذِيْ فِيْهِ يُصْعَقُوْنَ ﴿٤٥﴾

ته چوندا اهي ته ٻه ته ڪڪر آهي ف٥٧. پوءِ تون انهن کي ڇڏي ڏي ايستائين جو اهي پنهنجي انهي ڏينهن کي ڏسن

يَوْمَ لَا يُغْنِيْ عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٤٦﴾ ؕ وَاِنَّ

جنهن ۾ بيهوش هوندا ف٥٨. جنهن ڏينهن انهن جي ڪا به سازش ڪين ڪو فائدو نه ڏيندي ۽ نه انهن جي

لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا عَذَابًا دُوْنَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٧﴾

مدد ٿيندي ف٥٩ ۽ بيشڪ ظالمن جي واسطي ان کان اڳيان ٻيو عذاب آهي ف٦٠ مگر انهن مان گهڻن کي ڄاڻ

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِيْنَ

نه آهي ف٦١. ۽ اي محبوب تون پنهنجي رب جي حڪم تي قائم رهه ف٦٢ بيشڪ تون اسان جي حفاظت ۾ آهين ف٦٣ پنهنجي رب جي تعريف ڪندي

تَقُوْمُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُوْمِ ﴿٤٩﴾

پاڪائي بيان ڪر پنهنجي اٿڻ جي وقت ف٦٤ ۽ رات جي ڪجهه حصي ۾ انجي پاڪائي بيان ڪر ۽ تارن جي لهڻ جي وقت به ف٦٥

سُوْرَةُ النَّجْمِ ٥٣ مَكِّيَّةٌ ٢٣ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰيَاتُهَا ٦٢ رُكُوْعَاتُهَا ٣

سورة نجم مڪي آهي الله جي نالي سان (شروع) جو نهايت مهربان ٻاجهارو آهي ف١ ٻاهٺ آيتون ۽ ٽي رڪوع آهن.

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ

ان چمڪندڙ تاري (محبوب محمد) جو قسم جڏهن اهو (معراج) کان لٿو ف٢ توهان جو ساٿي نه ڀليو ف٣ ۽ نه ڀٽڪيو ف٤ ۽ ڪا به ڳالهه پنهنجي خواهش سان نٿو ڪري

الْهَوٰى ﴿٣﴾ ؕ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُّوْحٰى ﴿٤﴾ عَلَّمَهٗ شَدِيْدُ الْقُوٰى ﴿٥﴾ ذُوْ مِرَّةٍ ؕ

اهو ته نه آهي مگر وحي جيڪا کيس موڪلي وڃي ٿي ف٥ ان کي ف٦ سيکاريو ف٧ سخت قوت واري طاقتور پوءِ ان جلوي قصد فرمايو

فَاسْتَوٰى ﴿٦﴾ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ﴿٧﴾ ؕ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ﴿٨﴾ فَكَانَ قَابَ

ف٨. ۽ اهو مٿين آسمان جي بلند ڪناري تي هو ف٩ پوءِ اهو جلوو ويجهو ٿيو ف١٠ پوءِ خوب ويجهو ٿيو ف١١ پوءِ ان جلوي ۽ ان محبوب ۾ (

ف٥٢ ۽ چٽيءَ جي بار جي سبب اسلام نه ٿا آڻن، هي به ته نه آهي، پوءِ اسلام آڻڻ ۾ انهن کي ڪهڙو عذر آهي؟ ف٥٣ نه مرڻ کان پوءِ نه اٿندا ۽ اٿيا به ته نه عذاب ڪيا ويندا، اها ڳالهه به نه آهي ف٥٤ دارالندوه ۾ گڏ ٿي ڪري الله تعالیٰ جي نبي هادي برحق محبوب سيد الڪونين صلي الله تعالیٰ عليه واله وسلم جن جي نقصان ۽ قتل جا مشورا ڪن ٿا. ف٥٥ سندن مڪر ۽ فريب جو وبال مٿن پوندو ۽ اهڙي طرح ايئن ئي ٿيو الله تعالیٰ پنهنجي محبوب نبي ڪريم صلي الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن کي انهن جي مڪر کان محفوظ رکيو ۽ انهن کي بدر ۾ هلاڪ ڪيائين. ف٥٦ جيڪو انهن کي روزي ڏئي ۽ عذاب الاهي کان بچائي سگهي. ف٥٧ هي جواب آهي ڪافرن جي ان مقولي جو، جيڪو چوندا هئا ته آسمان جو ڪو ٽڪرو اسان تي ڪيرائي عذاب ڪريو. الله تعالیٰ انهيءَ جي جواب ۾ فرمائي ٿو ته انهن جو ڪفر ۽ بغض ان حد تي پهچي ويو آهي جو جيڪڏهن مٿن ايئن ئي ڪيو وڃي جو آسمان جو ڪو ٽڪرو ڪيرايو وڃي ۽ آسمان کان ان کي ڪرندي ڏسن، تڏهن به ڪفر کان باز نه اچن ۽ بغض کان هي ئي چون ته هي ته ڪڪر آهي، ان مان اسان سيراب ٿيندا سون. ف٥٨ مُراد هِن مان پهرين ڦوڪ جو ڏينهن آهي. ف٥٩ مطلب ته ڪنهن به طرح آخرت جي عذاب کان بچي نه سگهندا. ف٦٠ سندن ڪفر جي سبب آخرت جي عذاب کان اڳ ۽ اهو عذاب يا ته بدر ۾ قتل ٿيڻ آهي

ع ٢ ٢١ ٤

يا ٻيڪ ۽ ڏڪر جي ست ساله مصيبت يا قبر جو عذاب. ف٦١ جو اهي عذاب ۾ مُبتلا ٿيڻ وارا آهن. ف٦٢ ۽ جيڪا مُهلت انهن کي ڏني وئي آهي ان تي تنگ دل نه ٿيو. ف٦٣ تو هان کي اُهي ڪجهه نقصان نٿا پهچائي سگهن. ف٦٤ نماز جي لاءِ، هِن مان تڪبير اولیٰ کان پوءِ سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ پڙهڻ مُراد آهي يا هيءَ معنیٰ آهي ته جڏهن سُمهي ڪر اُٿو ته الله تعالیٰ جو حمد ۽ تسبيح ڪندا ڪريو يا هيءَ معنیٰ آهي ته هر مجلس مان اٿندي وقت حمد ۽ تسبيح پڙهندا ڪريو. ف٦٥ يعني تارن جي لِڪڻ کان پوءِ مُراد هيءَ آهي ته انهن وقتن ۾ الله تعالیٰ جي تسبيح ۽ حمد ڪريو. ڪن مفسرن فرمايو ته تسبيح مان مُراد نماز آهي. ف١ سُورة النجم مڪي آهي، هِن ۾ ٽي رڪوع، ٻاهٺ آيتون، ٽي سؤ ستيتاليهه ڪلما ۽ هڪ هزار چار سؤ پنج حرف آهن. هيءَ اها پهرين سورت آهي، جنهن جو محبوب رسول ڪريم صلي الله تعالیٰ عليه واله وسلم جن اعلان فرمايو ۽ حرم شريف ۾ مُشرڪن جي سامهون پڙهي.

ف٢ نجم جي تفسير ۾ مفسرن جا گهڻا ئي قول آهن: ڪن * ثريا تيرا تارا آهن، ڇو ته نجم جو اطلاق انهن عربن جي عادت آهي. ڪن نجم مان جنس نجوم مُراد ورتي آهي. ڪن اهو وڻ مُراد ورتا آهن، جيڪي ساق (ٿُڙ) نه ٿا رکن، زمين تي پکڙجن ٿا. ڪن نجم مان قرآن پاڪ مُراد ورتو آهي، پر سڀني کان لذيذ تفسير اهو آهي، جيڪو حضرت قدس سره اختيار فرمايو ته نجم مان مراد محبوب جي ذات گرامي، هادي برحق سيد الانبياء محبوب محمد مصطفیٰ صلي الله تعاليٰ عليه واله وسلم آهي (خازن). ف٣ صَاحِبُكُمْ مان مُراد محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن آهن. معنیٰ هيءَ آهي ته حضور پُرنور محبوب عليه الصلوٰة والسلام جن ڪڏهن نحق ۽ هدايت جي طريقي کان منهن موڙيو. هميشه پنهنجي رب جي توحيد ۽ عبادت ۾ رهيا، سندن دامنِ عصمت تي ڪڏهن ڪنهن مڪروه امر جي دَڙو نه آيو ۽ بي راهه نه هلڻ مان مُراد هيءَ آهي ته حضور محبوب سائين جن سدائين رشد وهدايت جي اعلیٰ منزل تي متمڪن رهيا، فاسد اعتقاد جو شبهو به ڪڏهن سندن حاشيه بساط تائين نه پهچي سگهيو. ف٤ هي پهرين جملي جو دليل آهي ته حضور محبوب سائين جن جو ڀٽڪڻ ۽ بي راهه هلڻ ممڪن ۽ متصور ئي نه آهي، ڇو ته پاڻ پنهنجي خواهش کان ڪا ڳالهه فرمائن ئي نه ٿا، جيڪو فرمائن ٿا، وحي الاهي ٿئي ٿو ۽ هن ۾ محبوب حضور جن جي خُلقِ عظيم ۽ سندن اعلیٰ منزلت جو بيان آهي، نفس جو سڀني کان اعلیٰ مرتبو هي آهي ته اهو پنهنجي خواهش ڇڏي ڏئي (ڪبير) ۽ هن ۾ هي به ارشاد آهي ته محبوب نبي عليه الصلوٰة والسلام جن الله تعالیٰ جي ذات، صفات ۽ افعال ۾ فنا جي ان اعلیٰ مقام تي پهتا، جو پنهنجو ڪجهه باقي نه رهيو، رباني تجلي جو هي غلبو حاصل ڪرڻ پو رو ٿيو ته جيڪو ڪجهه فرمائن ٿا، سو وحي الاهي ٿئي ٿو (روح البيان). ف٥ يعني محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن کي. ف٦ جيڪو ڪجهه الله تعالیٰ سندن طرف وحي فرمايو ۽ هن تعليم مان مُراد دل مبارڪ تائين پهچائڻ آهي. ف٧ ڪي مفسرين هن طرف ويا آهن ته سخت قوتن واري طاقتور مان مراد حضرت جبرئيل آهن ۽ سيکارڻ مان مُراد تعليم الاهي يعني وحي جو پهچائڻ آهي، حضرت حسن بصري رضي الله تعاليٰ عنه فرمايو ته شَدِيْدُ الْقُوٰى ذُوْ مِرَّةٍ مان مُراد الله تعاليٰ آهي، ان پنهنجي ذات کي انهيءَ وصف سان بيان فرمايو، معنیٰ هيءَ آهي ته محبوب سيد عالم صلي الله تعالیٰ عليه واله وسلم جن کي.

* ثريا مراد ورتو آهي، جيئن ته

قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ﴿٩﴾ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَآ اَوْحٰى ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ

بن هٿن جو فاصلو هيو بلڪ ان کان به گهٽ. ؈ ١٢ پوءِ وحي فرمايائين پنهنجي ٻانهي ڏي طرف جو ڪجهه وحي فرمايائين. ؈ ١٣ دل ڪوڙو نه ڄاتو انهيءَ کي جو ڪجهه ڏٺائين

مَا رَاٰى ﴿١١﴾ اَفَتُمٰرُوْنَهٗ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ﴿١٣﴾

؈ ١٤ . پوءِ ڇا توهان ان سان جهڳڙو ڪيو ٿا ان جي ڏٺل تي. ؈ ١٥ ۽ ان ته اهو جلوو ٻه ڀيرا ڏٺو. ؈ ١٦

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ﴿١٥﴾ اِذْ يَغْشَى

سدرة المنتهىٰ وٽ. ؈ ١٧ جتي جنت الماوىٰ آهي. جڏهن سدره (ٻير) کي ڍڪي رهيو هو جيڪو

السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ

ڪجهه ڍڪي رهيو هو. ؈ ١٨ نه اک ڪنهن طرف ڦري نه حد کان لنگهي. ؈ ١٩ بيشڪ پنهنجي رب جون نهايت وڏيون

اٰيٰتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾ اَفَرَءَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ﴿١٩﴾ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ

نشانيون ڏٺائين. ؈ ٢٠ پوءِ ڇا توهان ڏٺو لات ۽ عزات ۽ اُن ٽين منات کي

الْاُخْرٰى ﴿٢٠﴾ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾ تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ ضِيْزٰى ﴿٢٢﴾

؈ ٢١ . ڇا توهان جي واسطي پٽ ۽ ان کي ڌيئرون ؈ ٢٢ جڏهن ته اها ڏاڍي خراب ورهاست آهي. ؈ ٢٣

اِنْ هِيَ اِلَّآ اَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوْهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ

اهي ته نه آهن مگر ڪجهه نالا، جيڪي توهان ۽ توهان جي ابن ڏاڏن رکي ڇڏيا آهن. الله انهن بابت

بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْاَنْفُسُ

ڪا به سند نه لاٿي آهي اُهي ته فقط گمان ۽ نفس جي سڌن جي پٺيان آهن ؈ ٢٥

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِّنْ رَّبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿٢٣﴾ اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى ﴿٢٤﴾

حالانڪ بلا شبه انهن وٽ سندن رب جي طرف کان هدايت آئي. ؈ ٢٦ ڇا انسان کي ملي ويندو جو ڪجهه اهو خيال ڪجائي ٿو. ؈ ٢٧

ع ٢٥ ٥ فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُوْلٰى ﴿٢٥﴾ وَكَمْ مِّنْ مَّلَكٍ فِى السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِىْ

پوءِ آخرت ۽ دنيا سڀ جو مالڪ الله ئي آهي ؈ ٢٨ ۽ ڪيترائي ملائڪ آهن آسمانن ۾ جو انهن جي سفارش ڪو به فائدو

شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾

نه ڏيندي مگر الله جي اجازت بعد جنهن جي واسطي گهري ۽ پسند فرمائي ؈ ٢٩ .

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿٢٧﴾

بيشڪ اهي جيڪي آخرت تي ايمان نه ٿا رکن ؈ ٣٠ ملائڪن جا نالا عورتن جهڙا رکن ٿا. ؈ ٣١

الله تعالىٰ بنا واسطي جي تعليم ڏني آهي (روح البيان). ؈ ٨ عام مفسرن فاستوىٰ جو فاعل به حضرت جبرئيل امين کي قرار ڏنو آهي ۽ هي معنىٰ ورتي آهي ته حضرت جبرئيل امين پنهنجي اصل صورت تي قائم ٿيو ۽ ان جو سبب هي آهي ته محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وسلم جن ان کي سندس اصلي صورت ۾ ڏسڻ جي خواهش ظاهر فرمائي هئي، پوءِ حضرت جبريل مشرق جي طرف کان حضور محبوب سائين جن جي اڳيان ظاهر ٿيو ۽ سندس وجود سان مشرق ۽ مغرب ڍڪجي ويا ۽ هي به چيو ويو آهي ته حضور محبوب صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کان سواءِ ڪنهن انسان حضرت جبريل کي سندس اصل صورت ۾ نه ڏٺو. امام فخر الدين رازي رحمة الله تعالىٰ عليه فرمائن ٿا ته حضرت جبريل کي ڏسڻ ته صحيح ۽ حديث مان ثابت آهي پر حديث ۾ اهو نه آهي ته هن آيت ۾ ئي حضرت جبريل کي ڏسڻ مراد آهي، بلڪ ظاهر تفسير هي آهي ته فاستوىٰ مان مراد محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جو عالي مقام ۽ بلند مرتبي تي استوىٰ فرمائڻ آهي (تفسير ڪبير). تفسير روح البيان ۾ آهي ته محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن افق اعلىٰ يعني آسمانن جي مٿان استوىٰ فرمايو ۽ حضرت جبريل سدرة المنتهىٰ وٽ بيهي ويا ۽ اڳتي وڌي نه سگهيا انهن چيو جيڪڏهن مان ٿورو به اڳتي وڌيس ته جلال جون تجليون مون کي ساڙي ڇڏينديون ۽ حضور محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن اڳتي وڌي مستواءِ عرش کان به لنگهي ويا ۽ حضرت مترجم قدس سره جو ترجمو به ان طرف اشارو ڪري ٿو ته استوىٰ جي نسبت حضرت رب ڪريم جي طرف آهي ۽ اهوئي حسن بصري رضى الله تعالىٰ عنه جو قول آهي. ؈ ٩ هتي به عام مفسرين هن پاسي ويا آهن ته هي جبرئيل امين جو حال آهي پر امام رازي رحمة الله تعالىٰ عليه جن فرمائن ٿا ته ظاهر هي آهي ته اهو حال آهي سيد عالم محبوب محمد مصطفى صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جو، جو ماڻ افق اعلىٰ يعني آسمانن جي مٿان هئا، جهڙي طرح چوڻ وارو چوي ته مان ڇت تي چنڊ ڏٺو يا پهاڙ تي چنڊ ڏٺو، ان جي اها معنىٰ نه ٿي ٿئي ته چنڊ ڇت تي يا پهاڙ تي هو بلڪ هيءَ معنىٰ ٿيندي ته ڏسندڙ ڇت يا پهاڙ تي هو. اهڙي طرح هتي معنىٰ هيءَ آهي ته حضور محبوب عليه الصلوٰة والسلام آسمانن جي مٿان پهتا ته رباني تجلي سندن متوجه ٿي. ؈ ١٠ ان جي معنىٰ ۾ به مفسرين جا ڪيترائي قول آهن: هڪ قول هي آهي ته حضرت جبريل جو محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن سان قريب ٿيڻ مراد آهي جو اهو پنهنجي اصلي صورت ڏيکارڻ کان پوءِ حضور محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جي قرب ۾ حاضر ٿيو. ٻي معنىٰ هيءَ آهي ته حضور محبوب اڪرم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن

الله تعالىٰ جي قرب سان مشرف ٿيا. ٽين معنىٰ هي آهي ته الله تعالىٰ پنهنجي حبيب صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کي پنهنجي قرب جي نعمت سان نوازيو ۽ اهائي معنىٰ وڌيڪ صحيح آهي. ؈ ١١ ان ۾ به چند قول آهن، هڪ هي ته ويجهڙائي مان مطلب حضور محبوب اڪرم جن جو عروج ۽ وصول آهي ۽ لهي اچڻ مان مقصد نزول ۽ موٽڻ آهي. پوءِ انهيءَ مطابق خلاصو هي ٿيو ته حضور محبوب اڪرم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن حق تعالىٰ جي قرب ۽ وصال جي نعمتن سان فيضياب ٿي خلق جي طرف متوجه ٿيا. ٻيو قول هي آهي ته حق تعالىٰ پنهنجي لطف ۽ رحمت سان پنهنجي حبيب سان ويجهو ٿيو ۽ ان قرب ۾ واڌ فرمائي. ٽيون قول هي آهي ته محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن بارگاهِ ربوبيت ۾ مقرب ٿي سجدو ادا ڪيو (روح البيان) بخاري ۽ مسلم جي حديث ۾ آهي ته قريب ٿيو جبار رب العزت الخ (خازن). ؈ ١٢ هي اشارو آهي قرب جي نهايت تاڪيد جي طرف يعني قرب پنهنجي ڪمال کي پهتو ۽ با ادب دوستن ۾ جيڪا ويجهڙائي تصور ڪري سگهجي سا پنهنجي انتها کي پهتي. ؈ ١٣ اڪثر علماء مفسرين وٽ ان جي معنىٰ اها آهي ته الله تعالىٰ پنهنجي خاص ٻانهي حضرت محبوب محمد رسول الله صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کي وحي موڪليو (جمل) حضرت جعفر صادق رضى الله تعالىٰ عنه فرمايو ته الله تعالىٰ پنهنجي ٻانهي کي وحي فرمايو جو ڪجهه وحي فرمايائين جيڪا سڌي طرح هئي. الله تعالىٰ ۽ سندس حبيب جي وچ ۾ ڪو به واسطو نه هو ۽ هي خدا ۽ خدا جي رسول جي وچ ۾ راز آهن، جنهن جي انهن کان سواءِ ڪنهن کي به خبر نه آهي. بقلي چيو ته الله تعالىٰ ان راز کي سموري مخلوق کان مخفي رکيو ۽ بيان نه فرمايائين ته پنهنجي حبيب اڪرم جن کي ڇا وحي فرمايائين ۽ محب ۽ محبوب جي وچ ۾ ايان اهي راز هوندا آهن، جن کي انهن کان سواءِ ڪو به نه ٿو ڄاڻي (روح البيان) عالمن هي به بيان ڪيو آهي ته اُن رات ۾ پاڻ سڳورن کي جو ڪجهه وحي فرمايو ويو اهو ڪيترن ئي علمن جي قسمن تي شامل هو. هڪ ته شريعت ۽ احڪام جو علم، جنهن جي سڀ ڪنهن کي تبليغ ڪئي ويندي آهي. ٻيا معارف الٰهيه جيڪي خاصن کي ٻڌايا ويندا آهن. ٽيون ذوق جي علم جون حقيقتون جيڪي خاص ترين ماڻهن کي تلقين ڪيون وينديون آهن. چوٿون اهي اسرار جيڪي الله تعالىٰ ۽ سندس محبوب رسول سان خاص آهن، ڪو به ان جو بار کڻي نه ٿو سگهي (روح البيان). ؈ ١٤ اک يعني محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جي قلب مبارڪ ان جي تصديق ڪئي جيڪي سندن اکين مبارڪن ڏٺو. معنىٰ هيءَ آهي ته اک سان ڏٺائون دل سان سچاتائون. ان ڏسڻ ۽ معرفت ۾ شڪ ۽ ترددي کي ڪا به گنجائش نه هئي. باقي اها ڳالهه ته ڇا ڏٺائون. بعض مفسرين جو قول هي آهي

وَمَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ ؕ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ ۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِىْ
۽ انهن کي هن جي ڪا به خبر نہ آهي اهي تہ فقط گمان جي پٺيان آهن ۽ بيشڪ گمان يقين جي جاءِ تي ڪر ٻڪم
مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٢٨﴾ فَاَعْرِضْ عَنْ مَّنْ تَوَلّٰى ۙ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا
نہ ٿو ڏي ٣٢ وف. پوءِ تون انهن کان منهن ڦير جيڪو اسان جي ياد کان ڦري ويو ٣٣ ۽ ان نہ گهريو مگر دنيا جي
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ
زندگي ٣٤ وف. انهن جي علم جي پهچ اها آهي ٣٥ وف بيشڪ تنهنجو رب خوب ڄاڻي ٿو جيڪو ان جي راهه کان
ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۙ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ
ڀٽڪيو ۽ اهو ان کي بہ خوب ڄاڻي ٿو جنهن راهه لڌي. ۽ الله جو ئي آهي جو ڪجهہ آسمانن ۾ آهي ۽ جو ڪجهہ
وَمَا فِى الْاَرْضِ ۙ لِيَجْزِىَ الَّذِيْنَ اَسَآءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِىَ الَّذِيْنَ
زمين ۾ جيئن برائي ڪرڻ وارن کي بدلو ڏي سندن عملن جو ۽ نيڪي ڪرڻ وارن کي نهايت چڱو انعام
اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰى ﴿٣١﴾ اَلَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا
عطا فرمائي. جيڪي وڏن گناهن ۽ بيحيائين کان بچندا آهن ٣٦ وف مگر ايترو جو گناهہ جي ويجهو ويا
اللَّمَمَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ
۽ رڪجي ويا ٣٧ وف بيشڪ تنهنجي رب جي بخشش ڪشادي آهي اهو توهان کي خوب ڄاڻي ٿو ٣٨ وف توهان کي مٽي مان پيدا
الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِىْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ فَلَا تُزَكُّوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ
ڪيائين ۽ جڏهن توهان پنهنجي مائرن جي پيٽ ۾ حمل (جي صورت) ۾ هئا پوءِ توهان پنهنجي پاڻ واکاڻ نہ ڪيو ٣٩ وف
هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾ اَفَرَءَيْتَ الَّذِىْ تَوَلّٰى ﴿٣٣﴾ وَاَعْطٰى قَلِيْلًا وَّ
اهو خوب ڄاڻي ٿو تہ جيڪي پرهيزگار آهن. ٤٠ وف پوءِ ڇا تو ڏٺو جيڪو ڦري ويو ٤١ وف. ۽ ٿورو ڏنائين ۽
اَكْدٰى ﴿٣٤﴾ اَعِنْدَهٗ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾ اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِىْ
روڪي رکيائين ٤٢ وف. ڇا ان وٽ غيب جو علم آهي جو اهو ڏسي رهيو آهي ٤٣ وف ڇا ان کي اها خبر نہ ملي جيڪا موسيٰ جي
صُحُفِ مُوْسٰى ﴿٣٦﴾ وَاِبْرٰهِيْمَ الَّذِىْ وَفّٰٓى ﴿٣٧﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ
صحيفن ۾ آهي. ٤٤ وف ۽ ابراهيم جي جنهن احڪام پورا بجا آندا. ٤٥ وف جو ڪو بہ بار کڻندڙ ساهہ ٻئي جو بار
اُخْرٰى ﴿٣٨﴾ وَاَنْ لَّيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰى ﴿٣٩﴾ وَاَنَّ سَعْيَهٗ سَوْفَ
نہ کڻندو. ٤٦ وف ۽ هي تہ انسان جي واسطي نہ آهي مگر پنهنجي ڪوشش ٤٧ وف ۽ هي تہ ان جي ڪوشش عنقريب

تہ حضرت جبريل کي ڏٺائون پر صحيح مسلڪ هي آهي تہ محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليہ وآلہ وسلم جن پنهنجي رب ڪريم کي ڏٺو ۽ اهو ڏسڻ ڪهڙي طرح هو، ۽ متي جي اکين سان يا دل جي اک سان، ان بابت مفسرين جا ٻئي خيال موجود آهن. حضرت ابن عباس رضي الله تعاليٰ عنهما جو قول آهي تہ محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليہ وآلہ وسلم جن رب العزت کي حقيقة چشم مبارڪ سان ڏٺو. حضرت انس بن مالڪ، حسن ۽ عڪرمہ جو اهوئي قول آهي ۽ حضرت ابن عباس رضي الله تعاليٰ عنهما کان روايت آهي تہ الله تعاليٰ حضرت ابراهيم کي خلت حضرت موسيٰ کي ڪلام ۽ سيد عالم محبوب محمد مصطفيٰ کي پنهنجي ديدار سان امتياز فرمايو (صلوات الله عليهم). ڪعب فرمايو تہ الله تعاليٰ حضرت موسيٰ عليہ السلام سان ٻہ ڀيرا ڪلام فرمايو ۽ حضرت محبوب محمد مصطفيٰ صلي الله تعاليٰ عليہ وآلہ وسلم جن الله تعاليٰ جي ٻہ ڀيرا زيارت ڪئي (ترمذي) پر حضرت عائشہ رضي الله تعاليٰ عنها ديدار جو انڪار ڪيو ۽ آيت کي حضرت جبريل جي ديدار تي محمول ڪيو ۽ فرمايائين تہ جيڪو چوي تہ محمد (صلي الله تعاليٰ عليہ وآلہ وسلم) پنهنجي رب کي ڏٺو ان ڪوڙ ڳالهايو ۽ دليل ۾ لاتدرڪہ الابصار تلاوت فرمايائين. هتي چند ڳالهيون خيال ۾ رکڻ. هڪ هي تہ بيبي عائشہ رضي الله تعاليٰ عنها جو قول نفي ۾ آهي حضرت ابن عباس رضي الله تعاليٰ عنهما جو اثبات ۾ ۽ مثبت ئي مقدم هوندو آهي، ڇو تہ نافي ڪنهن شيءِ جي نفي (انڪار) ان لاءِ ڪندو آهي جو ان ٻڌو نہ آهي ۽ مثبت (ثابت ڪندڙ) اثبات هن ڪري ڪندو آهي جو هن ٻڌو ۽ ڄاتو تنهن ڪري مثبت وٽ علم ثابت ٿيو، ان کان علاوه حضرت عائشہ رضي الله تعاليٰ عنها اهو ڪلام حضور کان نقل نہ ڪيو آهي، بلڪ آيت مان پنهنجي استنباط تي اعتماد فرمايو، اها حضرت صديقہ رضي الله تعاليٰ عنها جي راءِ آهي ۽ آيت ۾ ادراڪ يعني پوري طرح گهيري وٺڻ جي نفي آهي نہ ڪِ نفي ڏسڻ جي. مسئلو صحيح هي آهي تہ حضور محبوب اڪرم صلي الله تعاليٰ عليہ وآلہ وسلم جن ديدار الٰهي کان مشرف ٿيا. مسلم شريف جي مرفوع حديث مان بہ اهوئي ثابت آهي خير الامت حضرت ابن عباس رضي الله تعاليٰ عنهما بہ انهيءَ مرقف جا آهن. مسلم شريف جي حديث آهي، رأيت ربي بعيني وبقلبي مان پنهنجي رب کي پنهنجين اکين ۽ پنهنجي دل سان ڏٺو. حضرت حسن بصري عليہ الرحمة قسم کڻي چوندو هو تہ محبوب محمد مصطفيٰ صلي الله تعاليٰ عليہ وآلہ وسلم جن معراج واري رات پنهنجي رب کي ڏٺو. حضرت امام احمد رحمة الله تعاليٰ عليہ فرمايو تہ مان حضرت ابن عباس رضي الله تعاليٰ عنهما جي حديث جو قائل آهيان بيشڪ حضور محبوب ڪريم جن پنهنجي رب کي ڏٺو، ان کي ڏٺو ان کي ڏٺو، امام صاحب ايئن فرمائيندو رهيو ايستائين جو ساهہ ختم ٿي ويو. ١٥ وف مشرڪن کي خطاب آهي، جيڪي معراج جي رات جي واقعن جو انڪار ڪندا هئا ۽ ان ۾ جهڳڙو ڪندا هئا. ١٦ وف ڇو تہ تخفيف جي درخواستن جي واسطي ڪيترائي ڀيرا متي وڃڻ ۽ هيٺ لهڻ ٿيو، حضرت ابن عباس رضي الله تعاليٰ عنهما کان مروي آهي تہ محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليہ وآلہ وسلم جن رب العزت کي پنهنجي قلب مبارڪ سان ٻہ ڀيرا ڏٺو ۽ انهن کان اها بہ روايت آهي تہ حضور محبوب سائين پنهنجي رب عزوجل کي اکين سان ڏٺو. ١٧ وف سدرة المنتهيٰ هڪ وڻ آهي، جنهن جي پاڙ ڇهين آسمان ۾ آهي ان جون ٽاريون ستين آسمان تي پکڙيل آهن ۽ بلندي ۾ اهو ستين آسمان کان متي ويو، ملائڪ ۽ شهيدن ۽ پرهيزگارن جا ارواح ان کان اڳتي وڌي نہ سگهندا آهن. ١٨ وف يعني ملائڪ ۽ انوار. ١٩ وف هن ۾ محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليہ وآلہ وسلم جن جي ڪمال قوت جو اظهار آهي جو ان مقام ۾ جتي عقل حيرت ۾ آهن پاڻ ثابت رهيا ۽ جنهن نور جو ديدار مقصود هو تنهن کان بهره ور ٿيا، ساڄي کابي ڪنهن بہ پاسي نظر نہ فرمايائون نہ وري مقصود کان سندن نظر ڪنهن ٻي طرف ڦري، نہ ئي حضرت موسيٰ وانگر بيهوش ٿيا، بلڪ ان عظيم مقام تي ثابت قدم رهيا. ٢٠ وف يعني حضور محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليہ وآلہ وسلم جن معراج واري رات ملڪ ۽ ملڪوت جي عجائبات کي ڏٺو ۽ سندن علم ۾ سمورا ملڪوتي غيبي معلومات اچي ويئي، جيئن "اختصام ملائڪ" واري حديث ۽ ٻين حديثن ۾ وارد آهي (روح البيان). ٢١ وف لات عزيٰ ۽ منات بُتن جا نالا آهن، جن جي مشرڪ پوڄا ڪندا هئا هن آيت ۾ ارشاد فرمايو ويو تہ جيڪڏهن تو انصاف ۽ تحقيق جي نظر سان ڏٺو تہ توکي معلوم ٿي ويو هوندو تہ اهي محض بي اختيار آهن ۽ الله قادر مطلق کي ڇڏي بي اختيار بُتن جي پوڄا ڪرڻ ۽ انهن کي سندس شريڪ ٺاهڻ عقل ۽ سمجهہ جي خلاف ۽ ڪيڏو نہ ظلم آهي. مڪي جا مشرڪ چوندا هئا تہ اهي بُت ۽ ملائڪ الله جون ڌيئرون آهن، ان تي الله تعاليٰ فرمائي ٿو. ٢٢ وف جو توهان وٽ اهڙي بُري ڳالهہ آهي جو توهان ماڻهن کي ڌيءَ ڄمڻ جي خبر ڏني وڃي ٿي تہ ان جو منهن ڪارو ٿي وڃي ٿو ۽ رنگ ڦري وڃي ٿو ۽ ماڻهن کان لڪندو وتندو آهي، بلڪ ڌيئرن کي زنده قبرن ۾ پوري ڇڏيندا آهيو، پوءِ الله جي واسطي ڌيئرون ڪيئن ٿا ٺاهيو. ٢٣ وف جو جيڪا شيءِ بُري سمجهو ٿا سا خدا جي واسطي تجويز ڪريو ٿا. ٢٤ وف يعني انهن بُتن جو نالو الٰہ ۽ معبود توهان ۽ توهان جي ابن ڏاڏن بلڪل بيجا ۽ غلط رکي ڇڏيو آهي نہ وري اهي حقيقت ۾

يُرٰى ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزٰىهُ الْجَزَآءَ الْاَوْفٰى ﴿٤١﴾ وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿٤٢﴾
ڏني ويندي ف٤٨. پوءِ ان جو کيس پورو بدلو ڏنو ويندو ۽ هي تہ بيشڪ تنهنجي رب جي ئي طرف انتها آهي ف٤٩. ۽
وَاَنَّهٗ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى ﴿٤٣﴾ وَاَنَّهٗ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا ﴿٤٤﴾ وَاَنَّهٗ خَلَقَ
هيءُ تہ اهوئي آهي جنهن کلايو ۽ روئاريو ف٥٠ ۽ هيءُ تہ اهوئي آهي جنهن ماريو ۽ جياريو ف٥١. ۽ هيءُ تہ انهيءَ خلقيا
الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٤٥﴾ مِنْ نُّطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾ وَاَنَّ
ٻہ جوڙا نر ۽ مادي نطفي مان جڏهن وڌو وڃي ف٥٢ ۽ هيءُ تہ انهيءَ جي ذمي آهي
عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ﴿٤٧﴾ وَاَنَّهٗ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى ﴿٤٨﴾ وَاَنَّهٗ هُوَ
آخري اٿارڻ ف٥٣ ۽ هي تہ انهي دولت بخشي ۽ قناعت ڏني. ۽ هي تہ اهوئي (تاري) شعريٰ جو رب آهي
رَبُّ الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾ وَاَنَّهٗٓ اَهْلَكَ عَادَا الْاُوْلٰى ﴿٥٠﴾ وَثَمُوْدَاۡ فَمَآ اَبْقٰى ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ
ف٥٤. ۽ هي تہ انهيءَ پهرين عاد کي تباھ ڪيو. ف٥٥ ۽ ثمود کي پوءِ ڪوبہ باقي نہ ڇڏيائين. ۽ انهن کان اڳي
نُوْحٍ مِّنْ قَبْلُ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰى ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ
نوح جي قوم کي ف٥٧ بيشڪ اهي انهن کان بہ وڌيڪ ظالم ۽ سرڪش هُئا ف٥٨ ۽ اُن اونڌي ٿيڻ واري ڳوٺ کي هيٺ
اَهْوٰى ﴿٥٣﴾ فَغَشّٰىهَا مَا غَشّٰى ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾ هٰذَا
ڪيرايو ف٥٩. پوءِ ان تي ڇانئجي ويو جيڪو ڇانئجي ويو ف٦٠. پوءِ اي ٻُڌندڙ تون پنهنجي رب جي ڪهڙي نعمت ۾ شڪ ڪندين
نَذِيْرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْاُوْلٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ
هي ف٦١ هڪ ڊيڄاريندڙ آهي اڳين ڊيڄاريندڙن وانگر ف٦٢. ويجهي اچي ويئي اچڻ واري ف٦٣ الله کان سواءِ ان جو ڪوبہ
اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيْثِ تَعْجَبُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُوْنَ وَ
کولڻ وارو نہ آهي. ف٦٤ پوءِ ڇا ان ڳالهہ کان توهان کي تعجب لڳي ٿو. ف٦٥ ۽ توهان کلو ٿا
لَا تَبْكُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ سٰمِدُوْنَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوْا ﴿٦٢﴾ السجدة
۽ روئو نہ ٿا ف٦٦ ۽ توهان اندر ۾ پيا آهيو پوءِ الله کي سجدو ڪريو ۽ انهيءَ جي ئي بندگي ڪريو. ف٦٧

سُوْرَةُ الْقَمَرِ ٥٤ مَكِّيَّةٌ ٣٧ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰيَاتُهَا ٥٥ رُكُوْعَاتُهَا ٣

سورة قمر مڪي آهي ۽ هن ۾ : الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) ف١: پنجونجاھ آيتون ۽ ٽي رڪوع آهن
اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا
قيامت قريب اچي ويئي ف٢ ۽ چنڊ چيرجي پيو ف٣ ۽ جيڪڏهن ڏسن ڪا نشاني تہ مُنهن ڦيرائن ٿا ف٥ ۽ چون ٿا هي تہ

الله آهن نہ معبود. ف٢٥ يعني انهن جو بُتن کي پوڄڻ عقل ۽ علم ۽ تعليم الاهي جي خلاف نفس ۽ سڌ جي خواهش ۽ وهم پرستي جي بنياد تي آهي. ف٢٦ يعني ڪتاب الاهي ۽ خدا جا رسول جن صراحت سان بار بار ٻڌايو تہ بُت معبود نہ آهن ۽ الله تعاليٰ کان سواءِ ڪوبہ عبادت جو مستحق نہ آهي. ف٢٧ يعني ڪافر جيڪي بُتن ۾ غلط ۽ ڪوڙيون اميدون رکندا آهن جو اهي ڪم اينداءِ اهي اميدون ڪوڙيون آهن. ف٢٨ جنهن کي جيڪي وڻيس ڏي ان جي عبادت ۽ رضا ڪم اچندي. ف٢٩ يعني ملائڪ باوجوديڪ بارگاھ الاهي ۾ قرب ۽ مقام رکندا آهن تڏهن بہ شفاعت فقط انهن جي ڪندا جن جي واسطي الله پاڪ جي مرضي هوندي، يعني مؤمن موحد جي واسطي. سو بُتن مان شفاعت جي اميد رکڻ نهايت باطل آهي جو بُتن کي نہ رب جي بارگاھ ۾ قرب حاصل آهي نہ ئي ڪافر شفاعت جا اهل آهن ف٣٠ يعني ڪافر ۽ مرڻ کان پوءِ اٿڻ جا منڪر. ف٣١ جو انهن کي خدا جون ڌيئرون ٿا ڄاڻن ٿا. ف٣٢ امر واقعي ۽ حقيقت حال، علم ۽ يقين سان معلوم ٿيندو آهي نہ وهم ۽ گمان سان. ف٣٣ يعني قرآن تي ايمان کان. ف٣٤ آخرت تي ايمان نہ آندائون جو ان جو طالب هجي ها. ف٣٥ يعني اهي ايڏا تہ بي عقل ۽ اڻ ڄاڻ آهن جو آخرت تي دُنيا کي ترجيح ڏني اٿن، يا هي معنيٰ آهي تہ انهن جي علم جي انتها وهم ۽ گمان آهي جيڪي انهن گهڙي رکيا آهن تہ (معاذ الله) ملائڪ خدا جون ڌيئرون آهن، انهن جي شفاعت ڪندا ۽ انهيءَ باطل وهم جي ڀروسي تي قرآن ۽ ايمان جي پرواھ نہ ڪيائون. ف٣٦ گناھ اهو عمل آهي، جنهن جو ڪرڻ وارو سزا جو حقدار ٿئي ۽ ڪن عالمن چيو تہ گناھ اهو آهي جنهن جو ڪرڻ وارو ثواب کان محروم رهي، ڪن جي چوڻ مطابق ناجائز ڪم ڪرڻ کي گناھ چئبو آهي. بهرحال گناھ ٻہ قسم آهي: صغيرو ۽ ڪبيرو. ڪبيرو اهو آهي جنهن جي سزا سخت هجي ۽ بعض عالمن فرمايو تہ صغيرو اهو آهي جنهن تي ڌمڪي ڏنل نہ هجي، ڪبيرو اهو آهي جنهن تي ڌمڪي (وعيد) ڏنل هجي ۽ "فواحش" (بيحيائي وارا ڪم) اهي جن تي حد مقرر هجي. ف٣٧ جو ايترا ڪبيرن گناهن کان بچڻ جي برڪت سان معاف ٿي وڃن ٿا. ف٣٨ شان نزول: اها آيت انهن ماڻهن جي باري ۾ نازل ٿي، جيڪي پنهنجي نيڪ عملن جي تعريف ڪندي چوندا هُئا تہ اسان جون نمازون اسان جا روزا اسان جا حج وغيره. ف٣٩ مطلب تہ فخر جي واسطي پنهنجي نيڪين جي تعريف نہ ڪريو، ڇو تہ الله تعاليٰ پنهنجي ٻانهن جي حالات کي بهتر ڄاڻي ٿو ۽ اهو سندن ابتدائي هستي کان آخر تائين جا سمورا احوال ڄاڻي ٿو. مسئلو: هن آيت ۾ ريا نمائش ۽ پاڻ وڏائڻ جي ممانعت فرمائي ويئي، پر الله پاڪ جي نعمت جي اعتراف عبادت ۽ اطاعت تي مسرت ۽ اداءِ شڪر جي واسطي نيڪين جو ذڪر ڪيو وڃي تہ جائز آهي. ف٤٠ ۽ انهيءَ جو ڄاڻڻ ڪافي آهي، اهوئي تہ جزا ڏيڻ وارو آهي، ٻين جي اڳيان اظهار ۽ نمائش مان ڪهڙو فائدو. ف٤١ اسلام کان. شان نزول: هيءُ آيت وليد بن

مغيره جي حق ۾ نازل ٿي، جنهن محبوب نبي ڪريم صلي الله تعاليٰ عليہ واله وسلم جن جو دين ۾ اتباع ڪيو هو. مشرڪن ڪيس عار ڏياريو ۽ چيو تہ تو بزرگن جو دين ڇڏي ڏنو ۽ گمراھ ٿي وئين. ان چيو مان عذاب الاهي جي خوف کان ائين ڪيو، تنهن تي عار ڏيارڻ واري ڪافر چيو تہ جيڪڏهن تون شرڪ ڏي موٽي اچين ۽ مون کي هيترو مال ڏين تہ تنهنجو عذاب پنهنجي ذمي کڻان ٿو. ان تي وليد اسلام کان ڦري مرتد ۽ مُشرڪ ٿي ويو ۽ جنهن شخص کي مال ڏيڻ طئي ٿيو هو تنهن کي ٿورو ڏنائين ۽ باقي روڪي ڇڏيائين. ف٤٢ باقي. شان نزول: چيو ويو آهي تہ اها آيت عاص بن وائل سهمي جي باري ۾ لٿي، اهو اڪثر ڳالهين ۾ محبوب نبي ڪريم صلي الله تعاليٰ عليہ واله وسلم جن جي تائيد ۽ موافقت ڪندو هو ۽ هي بہ چيو ويو آهي تہ اها آيت ابوجهل جي باري ۾ لٿي جو اُن چيو هو تہ الله جو قسم محمد (صلي الله تعاليٰ عليہ واله وسلم) اسان کي بهترين اخلاق جو حڪم فرمائيندا آهن. انهيءَ صورت ۾ معنيٰ اها ٿيندي تہ ٿورو اقرار ڪيائين ۽ حق لازم مان ٿورو ادا ڪيائين باقي کان انڪار ڪيائين يعني ايمان نہ آندائين. ف٤٣ جو ٻيو ماڻهو ان جي گناھ جو بار کڻندو ۽ ان جي سزا پنهنجي ذمي ڪندو. ف٤٤ يعني توريت جي ڪتاب ۾. ف٤٥ اها حضرت ابراهيم عليہ السلام جي صفت آهي جو انهن کي جيڪو جيڪو حڪم ڏنو ويو هو اهو انهن پوري طرح ادا ڪيو، جنهن ۾ پٽ کي ذبح ڪرڻ ۽ پاڻ کي باھ ۾ سٽيو وڃڻ بہ شامل آهي، ان کان سواءِ ٻيا احڪام بہ. هن کان پوءِ الله تعاليٰ ان مضمون جو ذڪر بيان فرمائي ٿو، جيڪو موسيٰ عليہ السلام جي ڪتاب ۽ ابراهيم عليہ السلام جي صحيفن ۾ بيان فرمايو ويو هو. ف٤٦ ۽ ڪوبہ ٻي جي گناھ جي ڪري پڪڙيو نہ ويندو ۽ هن ۾ ان شخص جي قول جو رد آهي جيڪو وليد بن مغيره جي سزا جو ذميوار ٿيو هو ۽ ان جا گناھ پنهنجي ذمي ڪرڻ لاءِ چوندو هو. حضرت ابن عباس رضي الله تعاليٰ عنهما جن فرمايو تہ حضرت ابراهيم جي زماني کان اڳي ماڻهو هڪڙن جي گناھ جي ڪري ٻين کي پڪڙيندا هُئا، قاتل جي جاءِ تي ان جي پُٽ يا ڀاءُ يا زال يا غلام کي قتل ڪندا هُئا. حضرت ابراهيم عليہ السلام ان کان منع فرمائي ۽ الله تعاليٰ جو هي حڪم پهچايائين تہ ڪوبہ ڪنهن جي گناھ جي باري ۾ پڪڙيو نہ ويندو. ف٤٧ يعني عمل مُراد هي آهي تہ ماڻهو کي سندس ئي نيڪين مان فائدو وٺي ٿو، اهو مضمون بہ ابراهيم ۽ موسيٰ عليهما السلام جي صحيفن ۾ موجود آهي ۽ چيو ويو آهي تہ اهو انهن ئي امتن جي واسطي خاص هو. حضرت ابن عباس رضي الله تعاليٰ عنهما فرمايو تہ اهو حڪم اسان جي شريعت ۾ منسوخ ٿي ويو اَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ واري آيت سان حديث شريف ۾ آهي تہ هڪڙي شخص محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليہ واله وسلم جن کي عرض ڪيو تہ منهنجي ماءُ وفات ڪري ويئي آهي جيڪڏهن مان ان جي طرفان صدقو ڏيان تہ نفعو پهچائيندو؟ فرمايائون ها. مسائل ۽ گهڻن حديثن مان ثابت آهي تہ ميت کي خيرات ۽ عبادت سان جيڪو ثواب پهچايو وڃي ٿو سو کين پهچندو آهي ۽ ان

سِحۡرٌ مُّسۡتَمِرٌّ ۝٢ وَكَذَّبُوۡا وَاتَّبَعُوۡۤا اَهۡوَآءَهُمۡ وَكُلُّ اَمۡرٍ مُّسۡتَقِرٌّ ۝٣

جادو آهي هليو ايندڙ. ۽ انهن ڪوڙ سمجهيو ۽ پنهنجي سڌن جي پٺيان هلياڪ ۽ هر ڪم ٺهي ٺڪ ٿي چڪو آهي ۵

وَلَقَدۡ جَآءَهُمۡ مِّنَ الۡاَنۡۢبَآءِ مَا فِيۡهِ مُزۡدَجَرٌ ۝٤ حِكۡمَةٌ ۢ بَالِغَةٌ فَمَا

۽ بيشڪ انهن وٽ اهي خبرون آيون ۹ جن ۾ ڪافي رڪاوٽ هئي ۱۰ نهايت ڪي پهچندڙ حڪمت پوءِ ڇا فائدو ڏين

تُغۡنِ النُّذُرُ ۝٥ فَتَوَلَّ عَنۡهُمۡ ۘ يَوۡمَ يَدۡعُ الدَّاعِ اِلٰى شَىۡءٍ نُّكُرٍ ۝٦

ڏيکاريندڙ پوءِ تون انهن کان منهن ڦيراءِ ۱۱ جنهن ڏينهن سڏيندڙ ۱۲ هڪ سخت اڻ سڃاتل ڳالهه جي طرف سڏيندو ۱۳

خُشَّعًا اَبۡصَارُهُمۡ يَخۡرُجُوۡنَ مِنَ الۡاَجۡدَاثِ كَاَنَّهُمۡ جَرَادٌ

اکيون جهڪيون ڪيو قبرن مان نڪرندا، چڻ ته اهي پکڙيل مڪڙ آهن.

مُّنۡتَشِرٌ ۝٧ مُّهۡطِعِيۡنَ اِلَى الدَّاعِ ؕ يَقُوۡلُ الۡكٰفِرُوۡنَ هٰذَا يَوۡمٌ عَسِرٌ ۝٨

۱۴ سڏيندڙ جي طرف ڊڪندا ويندا ۱۵. ڪافر چوندا هي ڏينهن ته ڏاڍو سخت آهي.

كَذَّبَتۡ قَبۡلَهُمۡ قَوۡمُ نُوۡحٍ فَكَذَّبُوۡا عَبۡدَنَا وَقَالُوۡا مَجۡنُوۡنٌ وَّازۡدُجِرَ ۝٩

انهن کان ۱۶ اڳي نوح جي قوم تڪذيب ڪئي پوءِ اسان جي ٻانهي ۱۷ کي ڪوڙو چيائون ۽ چيائون هي چريو آهي ڪيس جهڻڪيو

فَدَعَا رَبَّهٗۤ اَنِّىۡ مَغۡلُوۡبٌ فَانۡتَصِرۡ ۝١٠ فَفَتَحۡنَاۤ اَبۡوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ

ويو ۱۸ پوءِ ان پنهنجي رب کان دعا گهري ته مان مغلوب آهيان تون منهنجو بدلو وٺ. پوءِ اسان آسمان جا دروازا کولي ڇڏيا زوردار وسندڙ

مُّنۡهَمِرٍ ۝١١ ۖ وَّفَجَّرۡنَا الۡاَرۡضَ عُيُوۡنًا فَالۡتَقَى الۡمَآءُ عَلٰٓى اَمۡرٍ قَدۡ

پاڻي سان ۱۹ ۽ زمين چيري چشمان جاري ڪيا ۲۰ پوءِ ٻيئي پاڻي ۲۱ ملي ويا انهيءَ انداز تي جيڪو مقرر هو

قُدِرَ ۝١٢ ۚ وَحَمَلۡنٰهُ عَلٰى ذَاتِ اَلۡوَاحٍ وَّدُسُرٍ ۝١٣ ۙ تَجۡرِىۡ بِاَعۡيُنِنَا ۚ

۲۲. ۽ اسان نوح کي سوار ڪيو ۲۳ تختن ۽ ڪلين واري (ٻيڙي) تي. اسان جي نظر اڳيان وهندڙ ۲۴ ان جي صلہ

جَزَآءً لِّمَنۡ كَانَ كُفِرَ ۝١٤ وَلَقَدۡ تَّرَكۡنٰهَاۤ اٰيَةً فَهَلۡ مِنۡ مُّدَّكِرٍ ۝١٥

۾ جنهن جو انڪار ڪيو ويو هو ۲۵ ۽ اسان ان کي ۲۶ نشاني بڻايو پوءِ آهي ڪو ڌيان ڏيڻ وارو ۲۷ پوءِ ڪيئن رهيو منهنجو

فَكَيۡفَ كَانَ عَذَابِىۡ وَنُذُرِ ۝١٦ وَلَقَدۡ يَسَّرۡنَا الۡقُرۡاٰنَ لِلذِّكۡرِ فَهَلۡ مِنۡ

عذاب ۽ منهنجون ڌمڪيون. ۽ بيشڪ اسان قرآن ياد ڪرڻ جي واسطي آسان فرمايو پوءِ آهي ڪو ياد ڪرڻ

مُّدَّكِرٍ ۝١٧ كَذَّبَتۡ عَادٌ فَكَيۡفَ كَانَ عَذَابِىۡ وَنُذُرِ ۝١٨ اِنَّاۤ اَرۡسَلۡنَا

وارو ۲۸ عاد ڪوڙو چيو ۲۹ پوءِ ڪيئن هو منهنجو عذاب ۽ منهنجي ڏيکارڻ جا فرمان ۳۰. بيشڪ اسان انهن تي

قيامت جي عالمن جو اجماع آهي ۽ انهيءَ ڪري مسلمانن ۾ معمول آهي جو اهي پنهنجي مري ويلن کي فاتحه چوٿهين پهر چاليهي ٻارهي ۽ عرس وغيره سان ثواب پهچائيندا رهندا آهن، اهو عمل احاديث جي بلڪل مطابق آهي. هن آيت جي تفسير ۾ هڪ قول هي به آهي ته هتي انسان مان مراد ڪافر آهي ۽ معنيٰ هيءَ آهي ته ڪافر کي ڪا به ڀلائي حاصل نه ٿيندي سواءِ ان جي جو انهيءَ پاڻ ڪجهه ڪيو هجي جنهن جو بدلو کيس دنيا ۾ ئي وسعت رزق يا تندرستي وغيره سان ڏنو ويندو ته جيئن آخرت ۾ ان جو ڪو به ٻيو ڪو ٿي نه رهي ڪن مفسرن جي مطابق آيت جي معنيٰ آهي انسان عدل ۽ انصاف جي تقاضا مطابق اهو ڪجهه حاصل ڪندو جيڪو ان ڪيو هوندو، البته الله تعاليٰ پنهنجي فضل سان جو ڪجهه گهري عطا فرمائي ۽ هڪ ٻي قول مطابق مؤمن ڪنهن مؤمن لاءِ نيڪي ڪري ته اها نيڪي خود انهيءَ مؤمن جي ليکي رهي ٿي جنهن لاءِ ڪئي وئي، ڇو ته نيڪي ڪرڻ وارو ان جو نائب ۽ وڪيل يا قائم مقام آهي. ۴۸ آخرت ۾. ۴۹ آخرت ۾ ان جي ئي طرف موٽڻ آهي، اهوئي عملن جي جزا ڏيندو. ۵۰ جنهن کي وڻي خوش ڪيائين جنهن کي وڻي غمگين ڪيائين. ۵۱ يعني دنيا ۾ موت ڏنائين ۽ آخرت ۾ زندگي عطا فرمايائين يا هيءَ معنيٰ ته پيءُ ڏاڏي کي موت ڏنائين ۽ انهن جي اولاد کي زندگي بخشيائين. ۵۲ رحم ۾. ۵۳ يعني موت کان پوءِ جيارڻ. ۵۴ جيڪو سخت گرمي ۾ جوزا کان پوءِ ايرندو آهي، جاهليت وارا ان جي پوڄا ڪندا هئا. هن آيت ۾ ٻڌايو ويو ته سمورن جو رب الله تعاليٰ آهي ۽ ان ستاري جو به، تنهنڪري الله تعاليٰ جي ئي عبادت ڪريو. ۵۵ سخت ٻاري واري هوا سان عاد به آهن، هڪ هود جي قوم ان کي پهرين عاد چوندا آهن ۽ ان کان بعد وارن کي ٻي عاد. ۵۶ جيڪا صالح عليه السلام جي قوم هئي. ۵۷ ٻوڙي هلاڪ ڪيا ويا. ۵۸ جو حضرت نوح عليه السلام انهن ۾ هزار جي قريب سالن تشريف فرما رهيا مگر نه انهن دعوت قبول ڪئي نه وري سرڪشي کان باز آيا. ۵۹ هن مان مراد قوم لوط جا ڳوٺ آهن جن کي حضرت جبريل عليه السلام الله پاڪ جي حڪم سان مٿي کڻي اونڌو ڪيائين ۽ هيٺ مٿي ڪري تباه ڪري ڇڏيائين. ۶۰ يعني نشان ڪيل پٿر وسايائين. ۶۱ يعني محبوب سيد عالم صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن. ۶۲ جيڪي پنهنجي قومن جي طرف رسول بڻائي موڪليا ويا هئا. ۶۳ يعني قيامت. ۶۴ يعني اهوئي ان کي ظاهر فرمائيندو يا هيءَ معنيٰ آهي ته ان جي هولناڪين ۽ سختين کي الله تعاليٰ کان سواءِ ڪو به نه ٽاريندو ۽ الله تعاليٰ دفع نه فرمائيندو. ۶۵ يعني قرآن مجيد کان انڪار ڪريو ٿا. ۶۶ ان جو وعدو ۽ وعيد ٻڌي. ۶۷ جو ان کان سواءِ ڪو به عبادت جو مستحق نه آهي. ❊ ❊ ❊ ۱ سورة قمر مڪي آهي سَيُهۡزَمُ الۡجَمۡعُ جي آيت کان سواءِ هن ۾ ٽي رڪوع، پنجونجاهه آيتون ٽي سو ٻائيتاليهه ڪلما ۽ هڪ هزار چار سؤ ٽيويهه حرف آهن. ۲ ان جي ويجهو هجڻ جي نشاني ظاهر ٿي جو محبوب نبي ڪريم صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن جي معجزي سان. ۳ ٻه ٽڪرا ٿي. شق القمر جنهن جو هن آيت ۾ بيان آهي، محبوب نبي ڪريم صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جي عظيم معجزن مان آهي. مڪي وارن حضور محبوب اڪرم صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن جي خدمت اقدس ۾ هڪ معجزي جي درخواست ڪئي هئي، حضور محبوب اڪرم صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن چنڊ چيري ڏيکاريو، چنڊ جا ٻه حصا ٿي ويا ۽ هر هڪ حصو ٻي کان جدا ٿي ويو ۽ فرمايائون ڪافرو! شاهد رهو، قريش چيو محمد (صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن) جادو سان اسان جي نظر بندي ڇڏي، تنهن تي سندن ئي ٽولي جو ماڻهن چيو ته جيڪڏهن اها نظربندي آهي ته ٻاهر ڪنهن به ماڻهو کي چنڊ جا ٻه ٽڪرا نظر نه آيا هوندا، هاڻي جيڪي قافلا اچن انهن کان پڇو، جيڪڏهن ٻين جاين تي به چنڊ چيريل نظر آيو ته بيشڪ معجزو آهي. چنانچه سفر کان آيلن ٻڌايو ته واقعي اسان به ان تاريخ تي ڏٺو ته چنڊ ٻه حصا ٿي ويو هو. اهڙيءَ طرح مشرڪن کي انڪار جي گنجائش نه رهي، تڏهن به جاهلانه طور تي جادو ئي جادو چوندا رهيا. صحاح جي ڪيترن ئي حديثن ۾ انهيءَ عظيم معجزي جو بيان آهي ۽ خبر شهرت جي انهيءَ درجي تي پهتي آهي جو ان جو انڪار ڪرڻ عقل ۽ انصاف سان دشمني ۽ بي ديني آهي. ۴ مڪي وارا محبوب نبي ڪريم صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن جي سچائي ۽ نبوت تي ڏس ڏيندڙ. ۵ ان جي تصديق ۽ محبوب نبي عليه الصلوٰة والسلام تي ايمان آڻڻ کان. ۶ محبوب نبي اڪرم صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن کي ۽ انهن معجزن کي، جيڪي پنهنجي اکين سان ڏٺائون. ۷ انهن ڪوڙين ڳالهين جي پويان جيڪي شيطان انهن جي دل ۾ ويهاريون هيون ته جيڪڏهن محبوب ڪريم صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن جي معجزن جي تصديق ڪيائون ته انهن جي سرداري سموري جهان ۾ تسليم ٿي ويندي ۽ قريش جي ڪا به عزت باقي نه رهندي. ۸ اهو پنهنجي وقت تي ٿيڻو ئي آهي، ڪو به ان کي روڪڻ وارو نه آهي محبوب نبي ڪريم صلى الله تعاليٰ عليه واله وسلم جن جو دين غالب ٿي ئي رهندو. ۹ گذريل امتن جون جيڪي پنهنجي رسولن کي ڪوڙو چوڻ سبب هلاڪ ڪيا ويا. ۱۰ ڪفر ۽ تڪذيب کان ۽ انتهادرجي جي نصيحت ۱۱ ڇو ته اهي نصيحت ۽ ڏيکارڻ سان نصيحت قبول ڪرڻ وارا نه آهن (۽ اهو لڙائي جي حڪم نازل ٿيڻ کان اڳ ۾ آهي، پوءِ منسوخ ٿي ويو) ۱۲ يعني حضرت اسرافيل عليه السلام صخره بيت المقدس تي ويهي ڪري. ۱۳ جنهن جهڙي سختي ڪڏهن نه ڏٺي هوندي ۽ اهو هول قيامت ۽ حساب جو آهي. ۱۴ خوف کان هر طرف حيران، خبر نه ٿي پوين ته ڪاڏي وڃن. ۱۵ حضرت اسرافيل عليه السلام جي آواز جي طرف. ۱۶ يعني قريش کان. ۱۷ نوح عليه السلام. ۱۸ ۽ ڌمڪيايائين ته جيڪڏهن تون پنهنجي وعظ، نصيحت ۽ دعوت کان نه مڙئين ته اسان توکي سنگسار ڪنداسين. ۱۹ جيڪا چاليهن ڏينهن تائين لڳاتار جاري رهي. ۲۰ يعني زمين کان ايترو پاڻي

عَلَيْهِمْ رِيْحًا صَرْصَرًا فِيْ يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَ

هڪ سخت طوفان موڪليو اهڙي ڏينهن ۾ جنهن جي بدبختي انهن تي هميشه رهي. ٣٢ ماڻهن کي کڻي اهڙيءَ طرح ٿي اڇلايائين.

كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ

جو ڄڻ اهي پٽيل کجين جا ٿڙ هجن. پوءِ ڪهڙو نه (سخت) هو منهنجو عذاب ۽ خوف جا فرمان. ۽

يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾

ع ٢٢ ٨

بيشڪ اسان آسان فرمايو قرآن ياد ڪرڻ واسطي پوءِ آهي ڪو ياد ڪرڻ وارو. ثمود رسولن کي ڪوڙو ڄاتو ٣٣

فَقَالُوْٓا اَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهٗٓ اِنَّآ اِذًا لَّفِيْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ ءَاُلْقِيَ

چيائون ڇا اسان پاڻ مان هڪڙي ماڻهوءَ جي تابعداري ڪريون ٣٤ تڏهن ته اسان ضرور گمراهه ۽ چريا آهيون. ٣٥ ڇا اسان

الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُوْنَ غَدًا

سڀني مان انهيءَ تي ٣٦ ذڪر لاٿو ويو ٣٧ بلڪ اهو سخت ڪوڙو ۽ آڪڙ وارو آهي ٣٨ تمام جلد سڀاڻي معلوم ڪري وٺندا ٣٩

مَّنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿٢٦﴾ اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَ

ڪير هو ڏاڍو ڪوڙو ۽ آڪڙ وارو. اسان ڏاچي موڪلڻ وارا آهيون انهن جي امتحان جي واسطي ٤٠ پوءِ اي صالح تون

اصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَآءَ قِسْمَةٌۢ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾

انتظار ڪر ٤١ ۽ صبر ڪر. ٤٢ ۽ انهن کي ٻڌائي ڇڏ ته پاڻي انهن ۾ حصي سان آهي ٤٣ هر حصي ڀاڱي وارو حاضر هجي ٤٤

فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾

پوءِ انهن پنهنجي ساٿي کي ٤٥ سڏيو پوءِ ان ٤٦ ورتي ان جون ڪونچون ڪپيون ٤٧ پوءِ ڪيئن رهيو منهنجو عذاب ۽ منهنجي ڏيکارڻ جا فرمان. ٤٨

اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَكَانُوْا كَهَشِيْمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾

بيشڪ اسان انهن تي هڪ خوفناڪ آواز موڪليو ٤٩ تڏهن اهي ٿي پيا لوڙهي جي ٻجيل گاهه سُڪل ۽ پيريل هيٺان لتاڙيل وانگر ٥٠

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوْطٍۭ

۽ بيشڪ اسان آسان ڪيو قرآن ياد ڪرڻ جي واسطي، پوءِ آهي ڪو ياد ڪرڻ وارو. لوط جي قوم رسولن کي ڪوڙو

بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ ؕ نَجَّيْنٰهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾

چيو. بيشڪ اسان انهن تي پٿر وسايا ٥١ سواءِ لوط جي گهر وارن جي ٥٢ اسان انهن کي بچائي ورتو رات جي پوئين پهر ۾ ٥٣ ٥٤

نِّعْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ

پاڻ وٽان مهرباني ڪندي اسان ائين ئي انعام ڏيندا آهيون جيڪو شڪر ڪري. ٥٥ ۽ بيشڪ ان ٥٦ اسان جي گرفت کان

منزل ٧

نڪتو جو سموري زمين چشمن وانگر ٿي ويئي. ٢١ آسمان کان وسندڙ ۽ زمين مان ابرندڙ. ٢٢ ۽ لوح محفوظ ۾ لکيل هو ته طوفان ان حد تائين پهچندو. ٢٣ هڪ ٻيڙي. ٢٤ اسان جي حفاظت ۾. ٢٥ يعني حضرت نوح عليه السلام. ٢٦ يعني ڪافرن کي ٻوڙي هلاڪ ڪرڻ ۽ حضرت نوح عليه السلام جي نجات جي واقعي کي ڪن مفسرين تَرَكْنٰهَا جو ضمير ٻيڙي جي طرف ورايو آهي. قتاده کان روايت آهي ته اها ٻيڙي جزيره جي سرزمين ۽ بعضن وٽ جودي جبل تي ڪنهن مدت تائين الله تعالى باقي رکي ايتري تائين جو اسان جي امت جي پهرين ماڻهن اها ٻيڙي ڏٺي. ٢٧ جيڪو نصيحت ۽ عبرت حاصل ڪري. ٢٨ هن آيت ۾ قرآن ڪريم جي پڙهڻ ۽ پڙهائڻ ياد ڪرڻ ۽ ان جي تلاوت ۾ مشغول رهڻ جي ترغيب آهي ۽ هي به معلوم ٿيو ته قرآن ڪريم ياد ڪرڻ واري جي الله تعالى جي طرفان مدد ٿئي ٿي ۽ ان جي ياد کي آسان بنائڻ جو ئي نتيجو آهي جو ننڍڙا ٻار ان کي ياد ڪري وٺندا آهن، اهڙو ڪو به مذهبي يا ديني ڪتاب ڪونهي، جيڪو ايتري آساني سان ياد ٿي ويندو هجي. ٢٩ پنهنجي نبي هود عليه السلام کي، جنهن تي اهي عذاب ۾ مبتلا ٿيا. ٣٠ جيڪي عذاب جي نازل ٿيڻ کان اڳي اچي چڪا هئا.

٣١ تمام تيز هلندڙ نهايت ٿڌي ۽ تمام سخت. ٣٢ ايتري تائين جو انهن مان ڪو به نه بچيو، سمورا هلاڪ ڪيا ويا ۽ اهو ڏينهن مهيني جي آخري اربع جو هو. ٣٣ پنهنجي نبي حضرت صالح عليه السلام جي دعوت جو انڪار ڪري ۽ ان تي ايمان نه آڻي ڪري. ٣٤ يعني اسان گهڻا ٿي ڪري به هڪڙي ماڻهو جا تابعدار ٿيون، اسان ائين نه ڪنداسين جيڪڏهن ائين ڪيون ته. ٣٥ اهو انهن حضرت صالح عليه السلام جو حڪم مڃڻ تان جو انهن فرمايو هو ته جيڪڏهن توهان منهنجو اتباع نه ڪيو ته توهان گمراهه ۽ بي عقل آهيو. ٣٦ حضرت صالح عليه السلام تي. ٣٧ وحي نازل ڪيو ويو ۽ اسان مان ڪو به انهيءَ جو لائق نه هو. ٣٨ جو نبوت جي دعوى ڪري وڏو ٿيڻ گهري ٿو. الله تعالى فرمائي ٿو. ٣٩ جڏهن عذاب ۾ مبتلا ڪيا ويندا. ٤٠ اهو ان تي زماني ويو جو حضرت صالح عليه السلام جي قوم حضرت صالح کي چيو هو ته توهان پٿر مان هڪ ڏاچي ڪڍي ڏيکاريو پاڻ سڳوري انهن کان ايمان جي شرط سان اها ڳالهه منظور ڪئي هئي، چنانچه الله تعالى ڏاچي موڪلڻ جو واعدو فرمايو ۽ حضرت صالح عليه السلام کي ارشاد فرمايائين. ٤١ جو اهي ڇا ٿا ڪن ۽ انهن سان ڇا ڪيو وڃي ٿو. ٤٢ انهن جي تڪليف پهچائڻ تي. ٤٣ هڪ ڏينهن انهن جو هڪ ڏينهن ڏاچي جو. ٤٤ جيڪو ڏينهن ڏاچي جو آهي، انهيءَ ڏينهن تي ڏاچي حاضر ٿئي ۽ جيڪو ڏينهن قوم جو آهي، تنهن تي قوم حاضر ٿئي. ٤٥ يعني قدار بن سالف کي ڏاچي جي قتل ڪرڻ جي واسطي. ٤٦ تيز تلوار. ٤٧ ۽ ان کي قتل ڪري وڌائين. ٤٨ جو عذاب نازل ٿيڻ کان اڳ ۾ منهنجي طرفان آيا هئا ۽ پنهنجي ٺيڪ جاءِ تي واقع ٿيا. ٤٩ يعني ملائڪ جو خوفناڪ آواز. ٥٠ يعني جهڙي طرح ڏنار جهنگ ۾ پنهنجي ٻڪرين جي حفاظت جي واسطي گاهه ڪک ڪنڊن جو واڙو ٺاهيندا آهن، ان مان ڪجهه گاهه بچيل رهجي ويندو آهي ۽ اهو جانورن جي پيرن ۾ لتاڙجي ذرا ذرا ٿي وڃي ٿو اها حالت انهن جي ٿي ويئي. ٥١ انهيءَ تڪذيب (ڪوڙو چوڻ) جي سزا ۾. ٥٢ يعني انهن تي ننڍا ننڍا سنگريزا وسايائين. ٥٣ يعني حضرت لوط عليه السلام ۽ سندس ٻنهي صاحبزادين انهيءَ عذاب کان محفوظ رهيون. ٥٤ يعني صبح ٿيڻ کان اڳي. ٥٥ الله تعالى جي نعمتن جو ۽ شڪرگذار اهو آهي، جيڪو الله تعالى تي ۽ ان جي رسولن تي ايمان آڻي ۽ ان جي اطاعت ڪري. ٥٦ يعني حضرت لوط عليه السلام.

بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا

ف٥٧ انهن کي ديڄاريو پوءِ انهن ڊيڄارڻ جي فرمان ۾ شڪ ڪيو ف٥٨ ۽ انهن ان کي سندس مهمانن کان ٿيڙڻ ٿي چاهيو ف٥٩ پوءِ

أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ

اسان سندن اکيون ميٽي ڇڏيون ف٦٠ فرمايوسين ته چکو منهنجو عذاب ۽ خوف جا فرمان ف٦١ ۽ بيشڪ صبح جو انهن تي هميشه وارو مقرر عذاب

مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ

آيو ف٦٢ پوءِ چکو منهنجي سزا ۽ خوف جا فرمان . ۽ بيشڪ اسان قرآن آسان بنايو ياد ڪرڻ لاءِ پوءِ آهي ڪو

مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا ع ٢ ١٨ ٩

ياد ڪرڻ وارو . ۽ بيشڪ فرعون وارن وٽ رسول آيا ف٦٣ انهن اسان جي سمورين نشانين کي ٺڪرايو

فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُمْ

ف٦٤ پوءِ اسان انهن تي ف٦٥ گرفت ڪئي جيئن عزت واري ۽ عظيم قدرت واري جي شان هئي . ڇا ف٦٦ توهان جا ڪافر انهن کان ڀلا آهن ف٦٧

بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ

يا ڪتابن ۾ توهان جي آزادي لکيل آهي . ف٦٨ يا اهي چون ٿا ف٦٩ ته اسان سمورا ملي بدلو وٺنداسين ف٧٠ هاڻ ڀڄائي ٿي شڪست ڏني ويندي هن

الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ

هن جماعت کي ف٧١ ۽ پٺي ڏيئي ڀڄندا . ف٧٢ بلڪ انهن جو واعدو قيامت تي آهي ف٧٣ ۽ قيامت نهايت ڪوڙي ۽ سخت ڪوڙي آهي

وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي وقف لازم

ف٧٤ . بيشڪ مجرم گمراهي ۽ چريائپ ۾ آهن . ف٧٥ جنهن ڏينهن باهه ۾ پنهنجي منهن ڀر گھليا ويندا

النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ

۽ فرمايو ويندو چکو دوزخ جي تپش کي . بيشڪ اسان هر شيءِ هڪ اندازي سان پيدا فرمائي

بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا

ف٧٦ . ۽ اسان جو ڪم ته هڪ سخن جي ڳالهه آهي جيئن اک ڇنڀڻ ف٧٧ ۽ بيشڪ اسان توهان جي

أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ

تول جا ف٧٨ هلاڪ ڪري ڇڏيا پوءِ آهي ڪو ڌيان ڏيڻ وارو . ف٧٩ ۽ انهن جو ڪجھ ڪيو سمورو ڪتابن ۾ آهي ف٨٠

صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾

۽ هر ننڍي وڏي شيءِ لکيل آهي ف٨١ بيشڪ پرهيزگار باغن ۽ ندين ۾ آهن

ف٥٧ اسان جي عذاب کان . ف٥٨ ۽ انهن جي تصديق نه ڪيائون ف٥٩ ۽ حضرت لوط عليه السلام کي چيائون ته تون اسان جي ۽ پنهنجي مهمانن جي وچ ۾ دخل نه ڏي ۽ انهن کي اسان جي حوالي ڪري ڇڏ ۽ اهو انهن بد نيتي ۽ پليت ارادي سان چيو هو ۽ مهمان ملائڪ هئا انهن حضرت لوط عليه السلام کي چيو ته توهان انهن کي ڇڏي ڏيو ۽ گهر اچڻ ڏيو جڏهن اهي گهر آيا ته ڏهن حضرت جبريل عليه السلام هڪ آواز ڪيو.

ف٦٠ فورًا اهي انڌا ٿي ويا ۽ اکين ايئن وڃايون ويون جو نشان به باقي نه رهيو، وايترا ۽ حيرت زده ٿي ڏڪا ڪائيندا ڦريا ٿي، دروازو هٿ نه آيو حضرت لوط عليه السلام انهن کي دروازي مان ٻاهر ڪيو. ف٦١ جيئن حضرت لوط عليه السلام توهان کي ٻڌايا هئا ف٦٢ جو عذاب آخرت تائين باقي رهندو.

ف٦٣ حضرت موسىٰ ۽ هارون عليهما السلام سو فرعونين انهن تي ايمان نه آندو ف٦٤ جيڪي حضرت موسىٰ عليه السلام کي ڏنيون ويون هيون. ف٦٥ عذاب سان گڏ. ف٦٦ اي مڪي وارو. ف٦٧ يعني انهن قومن کان زياده قوي ۽ سگھ وارا آهن؟ يا ڪفر ۽ دشمني ۾ انهن کان ڪجھ گهٽ آهن.

ف٦٨ جو توهان جي ڪفر جي گرفت نه ٿيندي ۽ توهان عذاب الاهي کان امن ۾ رهندؤ ف٦٩ مڪي جا ڪافر. ف٧٠ محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کان. ف٧١ مڪي جي ڪافرن کي. ف٧٢ ۽ ايئن پڃندا جو هڪ به قائم نه رهندو. شانِ نزول بدر جي ڏينهن جڏهن ابوجهل چيو ته اسان سمورا گڏجي بدلو وٺنداسين، ان تي اها آيت لٿي ۽ محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن زره پائي اها آيت تلاوت فرمائي پوءِ ايئن ئي ٿيو جو محبوب رسول اڪرم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جي فتح ٿي ۽ ڪافرن کي شڪست ملي. ف٧٣ يعني ان عذاب کان پوءِ انهن جي واسطي قيامت جي عذاب جو واعدو آهي. ف٧٤ دنيا جي عذاب کان ان جو عذاب تمام گهڻو سخت آهي. ف٧٥ نه سمجهن ٿا نه راهه لهن ٿا (تفسير ڪبير). ف٧٦ حڪمت جي تقاضا موجب. شانِ نزول:- هيءَ آيت قدرين جي رد ۾ لٿي، جيڪي قدرت الاهي جا منڪر آهن ۽ حادثن کي ستارن وغيره جي طرف منسوب ڪندا آهن. مسئلا:- حديث شريف ۾ قدرين کي هن امت جو مجوسي فرمايو ويو آهي ۽ انهن سان ويهڻ، ڳالهائڻ، بيمار ٿيڻ تي انهن جي طبع پرسي ۽ مرڻ تي جنازي ۾ شريڪ ٿيڻ کان منع فرمايو ويو آهي ۽ پڻ انهن کي دجال جو ساٿي قرار ڏنو ويو، اهي بدترين مخلوق آهن. ف٧٧ جنهن شيءِ جي پيدا ڪرڻ جو ارادو ڪجي سا حڪم سان پيدا ٿي ويندي آهي. ف٧٨ اڳين امتن جا ڪافر. ف٧٩ جيڪي عبرت حاصل ڪن ۽ نصيحت پرائن. ف٨٠ يعني ٻانهن جا سمورا عمل عملن جي نگهبان ملائڪن جي لکت ۾ آهن. ف٨١ لوح محفوظ ۾.

ع ٣ ١٥ ١٠

فِيْ مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيْكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾
سچ جي مجلس ۾ عظيم قدرت واري بادشاهي جي درگاهه ۾. ف٨٢

سُوْرَةُ الرَّحْمٰنِ مَدَنِيَّةٌ ٥٥ ٩٧ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰيَاتُهَا ٧٨ رُكُوْعَاتُهَا ٣

سورة رحمٰن ف١ مدني آهي ۽ هن ۾ ٽي رڪوع آهن. اللہ نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) ف١ انهتر آيتون ۽ ٽي رڪوع آهن
اَلرَّحْمٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾
رحمٰن ف٢ پنهنجي محبوب کي قرآن سيکاريو پيدا فرمايائين انسان (جيجان محمد) کي. (ما كان وما يكون جو) بيان انکي سيکاريائين ف٣
اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ وَّالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدٰنِ ﴿٦﴾ وَالسَّمَآءَ
سج ۽ چنڊ حساب سان آهن ف٤ . ۽ ساوڪ ۽ وڻ سجدو ڪن ٿا ف٥ . ۽ آسمان کي
رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيْزَانَ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيْزَانِ ﴿٨﴾ وَاَقِيْمُوا الْوَزْنَ
الله بلند ڪيو ف٦ ۽ تارازي رکيائين ف٧ جو تارازي ۾ بي اعتدالي نه ڪيو. ف٨ ۽ انصاف سان تور قائم
بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيْزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾
ڪريو ۽ وزن گهٽائي نه ڏيو . ۽ زمين رکيائين مخلوق جي واسطي . ف٩
فِيْهَا فَاكِهَةٌ ۙ وَّالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَ
ان ۾ ميوا ۽ پردي واريون کجيون آهن ف١٠ ۽ اناج ٻهه سان گڏ ف١١
الرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ
۽ خوشبوءِ جا گل . پوءِ اي جنّ ۽ اي انسان توهان پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت کي ڪوڙو چوندؤ ف١٢ ان انسان کي بنايو
صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَآنَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ
وڄندڙ مٽي مان جهڙي ٺڪري ف١٣ ۽ جن کي پيدا فرمايائين باهه جي صاف شعلي مان ف١٤ پوءِ توهان پنهنجي رب جي
اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٦﴾ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ
ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ ٻنهي اوڀرن جو رب ۽ ٻنهي اولهن جو رب آهي ف١٥ پوءِ توهان ٻئي پنهنجي رب جي
اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيٰنِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا
ڪهڙين ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ ان ٻه سمنڊ جاري ڪيا ف١٦ جو ڏسڻ ۾ مليل لڳن ٿا ف١٧ ۽ انهن جي وچ ۾
يَبْغِيٰنِ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ
پردو آهي جو هڪ ٻئي تي وڌي نه ٿا سگهن ف١٨ پوءِ توهان ٻئي پنهنجي رب جي ڪهڙين ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ. انهن مان موتي ۽ مرجان نڪرن ٿا

ف٨٢ يعني سنڌس بارگاهه جا مقرب آهن.

ف١ سورة رحمٰن مڪي آهي هن ۾ ٽي رڪوع، ڇاهتر يا انهتر آيتون ۽ ٽي سو ايڪونجاهه ڪلما يا لفظ ۽ هڪ هزار ڇهه سو ڇهه حرف آهن. ف٢ شان نزول: جڏهن "اُسْجُدُوْا لِلرَّحْمٰنِ" جي آيت نازل ٿي تڏهن مڪي جي ڪافرن چيو ته اسان کي خبر نه آهي ته رحمٰن ڇا آهي. ان تي الله پاڪ الرحمٰن سورة نازل فرمائي. فرمايو ويو رحمان جنهن جو وهان انڪار ڪيو ٿا اهوئي ته آهي جنهن قرآن نازل فرمايو ۽ هڪ ٻي قول مطابق جڏهن مڪي وارن چيو ته محمد (مصطفىٰ صلي الله تعالىٰ عليه واله وسلم) کي ڪو بشر سيکاري ٿو، هي آيت نازل ٿي ۽ الله تعالىٰ فرمايو ته رحمٰن پنهنجي حبيب صلي الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن کي قرآن سيکاريو (خازن). ف٣ هن آيت ۾ انسان مان مراد محبوب سيد عالم صلي الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن آهن ۽ بيان مان مقصد آهي ماكان وما يكون جو علم ڇو ته محبوب نبي اڪرم صلي الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن پهرين ۽ پوين جون خبرون ڏيندا هئا (خازن). ف٤ جو تقدير معين سان پنهنجي برجن ۽ منزلن ۾ سير ڪندا آهن ۽ ان ۾ خلق جي واسطي نفعا آهن وقت جو حساب، سالن ۽ مهينن جو شمار انهن تي آهي. ف٥ الله پاڪ جي حڪم جا فرمانبردار آهن. ف٦ پنهنجي ملائڪن جي رهڻ جي جاءِ ۽ پنهنجي احڪامن جي صادر ٿيڻ جي جاءِ بنايائين. ف٧ جنهن سان شين جو وزن ۽ اندازو معلوم ٿيندو آهي. جيئن تو ڏيتي ليتي ۾ انصاف قائم ڪيو وڃي. ف٨ جيئن ڪنهن جي حق تلفي نه ٿئي.

ف٩ جيڪي ان ۾ رهن وسن ٿا ته ان ۾ آرام ڪن ۽ فائدو وٺن. ف١٠ جن ۾ گهڻي برڪت آهي. ف١١ جيئن ڪڻڪ ۽ جَو وغيره. ف١٢ هن سورت شريف ۾ اها آيت ايڪٽيهه ڀيرا آئي آهي، بار بار نعمتن جو ذڪر فرمائي ارشاد فرمايو ويو ته توهان پنهنجي رب جي ڪهڙين ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ. هدايت ۽ ارشاد جو اهو بهترين طريقو آهي، جيئن ٻڌندڙ جي ذات کي تنبيهه ٿئي ۽ ان کي پنهنجي جرم ناشڪري جو حال معلوم ٿئي جو ان ڪيتري قدر نعمتن جو انڪار ڪيو آهي ۽ کيس شرم اچڻ گهرجي ۽ کيس شڪر ادا ڪرڻ ۽ اطاعت جي طرف مائل ٿيڻ گهرجي ۽ اهو سمجهي وڃڻ گهرجي ته مٿس الله تعالىٰ جون بيشمار نعمتون آهن. حديث: محبوب سيد عالم صلي الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن فرمايو ته اها سورت مون جنن کي ٻڌائي انهن توهان کان سهڻو جواب ڏنو جڏهن مون فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ جي آيت پڙهي تڏهن انهن چيو اي رب اسان تنهنجي ڪنهن به آيت جو انڪار نٿا ڪريون، تنهنجي واسطي ئي تعريف آهي (ترمذي چيو ته اها حديث غريب آهي). ف١٣ يعني سڪي مٽي مان جيڪا وڄائڻ سان وڄي ۽ ڪا شيءِ وجڻ جو آواز ڏي، پوءِ اها مٽي آلي ڪيائين جو ڳاري وانگر ٿي وئي، پوءِ ان کي ڳاريائين جو ڪري گپ وانگر ٿي وئي. ف١٤ يعني خالص بنا دونهين واري شعلي مان. ف١٥ ٻن اوڀرن ۽ ٻن اولهن مان مراد گرمي ۽ سردي ۾ سج ابرڻ ۽ لهڻ جون ٻه جايون مراد آهن. ف١٦ مٺو ۽ کارو. ف١٧ نه انهن جي وچ ۾ ظاهر ۾ ڪو سند وآهي نه ڪو ٿي. ف١٨ الله تعالىٰ جي قدرت سان. ف١٩ هر هڪ پنهنجي حد تي رهي ٿو ۽ ڪنهن جو به ذائقو تبديل نه ٿو ٿئي.

وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ
پوءِ توهان ٻئي پنهنجي رب جي ڪهڙين ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ. ۽ انهيءَ جي واسطي آهن اهي هلندڙ (ٻيڙا) جو درياءَ ۾ ابريل آهن
فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا
پهاڙ وانگر ف٢٠. پوءِ توهان پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. زمين تي جيترا به آهن
فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
سڀ ئي فنا آهي. ف٢١ ۽ باقي آهي تنهنجي رب جي ذات عظمت ۽ بزرگيءَ واري ف٢٢ پوءِ توهان پنهنجي رب
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ كُلَّ يَوْمٍ
جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. انهيءَ جا سوالي آهن جيترا به آسمانن ۽ زمين ۾ آهن ف٢٣ هر ڏينهن اهو هڪ
هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ
ڪم ۾ آهي ف٢٤ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. جلد سمو اڪم نبيري ان توهان جي حساب ۾ اي ڀارو
الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
زمين تا اي ٻيئي ٽولو ف٢٥ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. اي جن ۽ انسان جي جماعت،
إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
جيڪڏهن توهان نڪري سگهو ٿا آسمان ۽ زمين جي ڪنارن کان ته پوءِ نڪري وڃو جاتي ٻه نڪري ويندؤ
فَانْفُذُوا ۚ لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
اتي انهيءَ جي بادشاهي آهي ف٢٦ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. توهان تي ف٢٧ ڇڏي ويندي
تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾
بغير دونهين جي خالص باهه جي جهي ۽ بغير جهي جي ڪارو دونهون ف٢٨ پوءِ بدلو نه وٺي سگهندؤ ف٢٩ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً
نعمت جو انڪار ڪندؤ. پوءِ جڏهن آسمان ڦاٽي پوندو ته گلاب جي گل وانگر ٿي ويندو ف٣٠ جهڙو ڳاڙهو چمڙو.
كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ
پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. پوءِ ان ڏينهن ف٣١ گنهگار کان سندس گناهه جي پڇا نه ٿيندي
ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ
ڪنهن ماڻهوءَ کان ۽ نه جن کان ف٣٢ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. مجرم پنهنجي شڪل مان سڃاتا ويندا

ع ۲۵ النصف ١ ١١

ف٢٠ جن شين مان اهي ٻيڙيون ٺاهيون وينديون ٿيون، اهي به الله تعالىٰ پيدا ڪيون ۽ انهن کي ترتيب ڏيڻ ۽ ٻيڙي ٺاهڻ ۽ ڪاريگري ڪرڻ جو عقل به الله تعالىٰ پيدا ڪيو ۽ دريائن ۾ انهن ٻيڙين جو هلڻ ۽ ترڻ اهو سڀ الله تعالىٰ جي قدرت جا نشان آهي.

ف٢١ هر ساهه وارو وغيره هلاڪ ٿيڻ وارو آهي.

ف٢٢ جو اهو خلق جي فنا کان پوءِ انهن کي زنده ڪندو ۽ ابدي زندگي عطا فرمائيندو ۽ ايمان وارن تي لطف ۽ ڪرم فرمائيندو.

ف٢٣ ملائڪ هجن يا جن يا انسان يا ٻي ڪا مخلوق ڪو به ان کان بي نياز نه آهي، سڀ ان جي فضل جا محتاج آهن ۽ حال ۽ قال جي زبان سان ان جي درٻار ۾ سوالي آهن.

ف٢٤ يعني هر وقت پنهنجي قدرت جا نشان ظاهر فرمائي ٿو، ڪنهن کي روزي ڏئي ٿو، ڪنهن کي ماري ٿو، ڪنهن کي جيارڻ ٿو، ڪنهن کي عزت ڏئي ٿو، ڪنهن کي ذلت، ڪنهن کي شاهوڪار ڪري ٿو ڪنهن کي محتاج، ڪنهن جا گناهه بخشي ٿو، ڪنهن جي تڪليف ختم ڪري ٿو. شانِ نزول:- چيو ويو آهي ته هيءَ آيت يهودين جي رد ۾ نازل ٿي جيڪي چوندا هئا ته الله تعالىٰ ڇنڇر جي ڏينهن ڪو ڪم نه ٿو ڪري. انهن جي قول جو ڪوڙ ظاهر فرمايو ويو. منقول آهي ته هڪ بادشاهه پنهنجي وزير کان هن آيت جي معنىٰ معلوم ڪئي، ان هڪ ڏينهن جي مهلت گهري ۽ نهايت متفڪر ۽ مغموم ٿي ڪري پنهنجي گهر آيو. سندس حبشي غلام کيس پريشان ڏسي ڪري چيو ته اي منهنجا آقا! توهان کي ڪهڙي مصيبت پيش آئي، بيان ڪريو. وزير بيان ڪيو ته غلام چيو ته اُن جي معنىٰ بادشاهه کي مان سمجهائيندس. وزير ان کي بادشاهه جي اڳيان پيش ڪيو، غلام چيو ته اي بادشاهه! الله تعالىٰ جو شان اهو آهي ته اهو رات کي ڏينهن ۾ داخل ڪري ٿو ۽ ڏينهن کي رات ۾ ۽ مئل مان زنده ڪڍي ٿو ۽ جيئري مان مئل ۽ بيمار کي تندرستي ڏئي ٿو ۽ تندرست کي بيمار ڪري ٿو، مصيبت واري کي آزادي ڏئي ٿو ۽ بي غمن کي مصيبت ۾ مبتلا ڪري ٿو، عزت وارن کي ذليل ڪري ٿو، ذليلن کي عزت ڏئي ٿو، مالدارن کي محتاج ڪري ٿو ۽ محتاجن کي مالدار. بادشاهه غلام جو جواب پسند ڪيو ۽ وزير کي حڪم ڏنو ته غلام کي وزارت جي پوشاڪ پهرائي. غلام وزير کي چيو اي آقا! اهي به الله تعالىٰ جو هڪ شان آهي.

ف٢٥ جن ۽ انس جا.

منزل ٧

ف٢٦ توهان ان کان ڪاڏي ڀڄي نٿا سگهو. ف٢٧ قيامت جي ڏينهن، جڏهن توهان قبرن مان نڪرندؤ. ف٢٨ حضرت مترجم قدس سرهٗ فرمايو شعلي ۾ دونهون هجي ته ان جا سمورا اجزا ساڙڻ وارا نه هوندا، جو نه مين جا جزا شامل آهن، جن مان دونهون نهي ٿو ۽ دونهين ۾ شعلو هجي ته اهو پورو ڪارو ۽ انڌيرو نه هوندو ۽ جو شعلي جي رنگت شامل آهي انهن تي سواءِ دونهين جي شُعلو موڪليو ويندو. جنهن جا سڀ جزا ساڙڻ وارا ۽ بي شُعلي دونهون جيڪو سخت ڪارو ۽ انڌيرو ۽ انهيءَ جي سبب ڪريم جي پناهه. ف٢٩ ان عذاب کان نه بچي سگهندؤ ۽ پاڻ ۾ هڪ ٻئي جي مدد نه ڪري سگهندؤ، بلڪ هي شعلو ۽ دونهون توهان کي محشر جي ميدان جي طرف وٺي هلندا، اڳي ئي ان جي خبر ڏيڻ به الله تعالىٰ جو لطف ۽ ڪرم آهي ته جيئن ان جي نافرماني کان ٻري رهي ڪري پنهنجو پاڻ کي ان مصيبت کان بچائي سگهو. ف٣٠ جو جڳهه جڳهه کان چيرجڻ، رنگت جو ڳاڙهو (حضرت مترجم قدس سرهٗ). ف٣١ يعني جڏهن قبرن مان اٿاريا ويندا ۽ آسمان ڦاٽندو. ف٣٢ ان ڏينهن ملائڪ ڏوهين کان معلوم نه ڪندا، انهن جون صورتون ئي ڏسي ڪري سڃاڻي وٺندا ۽ سوال ٻئي وقت ٿيندو، جڏهن ماڻهو موقف (بيهڻ جي جاءِ) ۾ گڏ ٿيندا.

الْمُجْرِمُوْنَ بِسِيْمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِيْ وَالْاَقْدَامِ (٤١) فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ 41
ف٣٣ پوءِ پيشاني ۽ ٽنگن کان جهلي جهنم ۾ اُڇلايا ويندا. ف٣٤ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو
رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٤٢) هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُوْنَ (٤٣)
انڪار ڪندؤ. ف٣٥ هي آهي جهنم جنهن کي مجرم ڪوڙو چوندا هُئا. چڪر هڻندا ان ۾
يَطُوْفُوْنَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيْمٍ اٰنٍ (٤٤) فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٤٥)
۽ نهايت سخت ٽهڪندڙ پاڻي ۾. ف٣٦ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. ۽ جيڪو پنهنجي رب
وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتٰنِ (٤٦) فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٤٧)
جي درگاه ۾ بيهڻ کان ڊڄي ف٣٧ ان جي واسطي ٻه جنتون آهن ف٣٨ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. گهڻن ٽارين واريون ف٣٩
ذَوَاتَاۤ اَفْنَانٍ (٤٨) فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٤٩) فِيْهِمَا عَيْنٰنِ تَجْرِيٰنِ (٥٠)
پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. انهن ۾ ٻه چشما وهن ٿا. ف٤٠ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي
فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٥١) فِيْهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجٰنِ (٥٢)
نعمت جو انڪار ڪندؤ. انهن ۾ هر ميوو آهي ٻن ٻن قسمن جو. پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙين نعمتن جو
فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٥٣) مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى فُرُشٍۭ بَطَاۤىِٕنُهَا مِنْ
انڪار ڪندؤ. ۽ اهڙين پٿرڻين تي ٽيڪ لڳائيندڙ هوندا جنهن جا استر ٿلهي ريشم جو هوندو ف٤١
اِسْتَبْرَقٍ ؕ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ (٥٤) فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٥٥)
۽ ٻنهي جا ميوا ايترو هيٺ هوندا جو هيٺان کان ٻُني وٺ. ف٤٢ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ. انهن
فِيْهِنَّ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ ۙ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَاۤنٌّ (٥٦)
پٿرڻين تي اهي عورتون آهن جن مڙس کان سواءِ ٻي ڪي اک کڻي نهاريو ئي نه آهي ف٤٣ انهن کان اڳي انهن کي نه ڪنهن انسان هٿ لاتو نه جن
فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٥٧) كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوْتُ وَالْمَرْجَانُ (٥٨)
پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. جڻ ته اهي لعل ۽ ياقوت ۽ مرجان آهن ف٤٤ پوءِ پنهنجي رب
فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٥٩) هَلْ جَزَاۤءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ (٦٠)
جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. نيڪي جو بدلو ڇا آهي سواءِ نيڪي جي ف٤٥ پوءِ پنهنجي
فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ (٦١) وَمِنْ دُوْنِهِمَا جَنَّتٰنِ (٦٢) فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا
رب جي ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ. ۽ انهن کان سواءِ ٻه باغ ٻيا آهن ف٤٦ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي

وقف لازم

ع ٢ ٢٠ ١٢

ف٣٣ جو انهن جا منهن ڪارا هوندا ۽ اکيون ڪيريون هونديون.

ف٣٤ پيرڻي جي پويان آڻي ڪري پيشانين سان ملايا ويندا ۽ گهلي ڪري جهنم ۾ وڌا ويندا ۽ هي به چيو ويو آهي ته ڪي پيشاني ۾ گهليا ويندا ۽ ڪي پيرن ۾.

ف٣٥ ۽ انهن کي چيو ويندو.

ف٣٦ جو جڏهن جهنم جي باھ کان جلي پچي ڪري فرياد ڪندا ته انهن کي ٽهڪندڙ پاڻي پياريو ويندو ۽ ان جي عذاب ۾ مبتلا ڪيا ويندا. خدا پاڪ جي نافرماني جي انجام کان آگاه فرمائي ڇڏڻ الله تعالىٰ جي نعمت آهي.

ف٣٧ يعني جنهن کي پنهنجي رب جي حضور ۾ قيامت جي ڏينهن موقف ۾ حساب جي لاءِ خوف هجي ۽ اهو نافرماني ڇڏي ۽ فرض ادا ڪري.

ف٣٨ جنتِ عدن ۽ جنت نعيم ۽ هي به چيو ويو آهي ته هڪ جنت رب کان ڊڄڻ جو صلو ۽ ٻي جنت شهوتن ڇڏڻ جو صلو.

ف٣٩ هر ٽاري ۾ قسم قسم جا ميوا.

ف٤٠ هڪ مٺي پاڻي جو ٻيو پاڪ شراب جو يا هڪ تسنيم ٻيو سلسبيل.

ف٤١ يعني سنگين ريشم جو جڏهن استر جو اهو حال آهي ته پوءِ ابرا ڪهڙو هوندو ۽ سبحان الله!.

ف٤٢ حضرت ابن عباس رضی الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته وڻ ايترو ويجهو هوندو جو الله تعالىٰ جا پيارا ويٺي ان جو ميوو چونڊي وٺندا.

ف٤٣ جنتي بيبيون، پنهنجي مڙس کي چونديون ته مون کي پنهنجي رب جي عزت ۽ جلال جو قسم! جنت ۾ مون کي ڪا شي توکان وڌيڪ سٺي معلوم نٿي ٿئي، پوءِ ان خدا جو حمد، جنهن توکي منهنجو مڙس ڪيو ۽ مون کي تنهنجي بيبي بنايو.

ف٤٤ صفائي ۽ خوش رنگي ۾. حديث شريف ۾ آهي ته جنتي حورن جي بدن جي صفائي جي هيءُ حالت آهي جو انهن جي پني جو مغز اهڙي طرح نظر ايندو، جهڙي طرح شيشي جي صراحي ۾ ڳاڙهو شراب.

ف٤٥ يعني جنهن دنيا ۾ نيڪي ڪئي. ان جي جزا آخرت ۾ احسان الاهي آهي. حضرت ابن عباس رضی الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته جيڪو لا اله الا الله جو قائل هجي ۽ شريعت محمديه تي عامل هجي ته ان جي جزا جنت آهي.

ف٤٦ حديث شريف ۾ آهي ته ٻه جنتون ته اهڙيون آهن، جن جا ٿانوَ ۽ سامان چاندي جا آهن ۽ ٻه جنتون اهڙيون آهن، جن جا ٿانوَ ۽ سامان سون جا آهن ۽ هڪ قول هي به آهي ته پهريون ٻه جنتون سون ۽ چاندي جون ۽ ٻيون ٻه ياقوت ۽ زبرجد جون.

تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَآمَّتٰنِ ﴿٦٤﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٥﴾ فِیْهِمَا

نعمت جو انڪار ڪندؤ. نهايت سائي جي ڪري سياهي جي جهلڪ ڏيئي رهيا آهن. پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندؤ. انهن ۾

عَیْنٰنِ نَضَّاخَتٰنِ ﴿٦٦﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٧﴾ فِیْهِمَا فَاكِهَةٌ

ٻه چشما آهن چلڪندڙ پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙين ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ. انهن ۾ ميوا

وَّ نَخْلٌ وَّ رُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٩﴾ فِیْهِنَّ خَیْرٰتٌ

۽ ڪجيون ۽ ڏاڙهون آهن پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ. انهن ۾ عورتون آهن نيڪ سيرت ۽ خوب

حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧١﴾ حُوْرٌ مَّقْصُوْرٰتٌ فِی الْخِیَامِ ﴿٧٢﴾

صورت. پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ حورون آهن شاميانن ۾ پرده نشين ف١.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٣﴾ لَمْ یَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَ لَا

پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ. جن کي انهن کان اڳي نه ته ڪنهن انسان هٿ لڳايو

جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٕیْنَ عَلٰی رَفْرَفٍ

۽ نه جن. پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ ف٢ تيڪ لڳايو ويٺا هوندا سائي پٽ رستين ۽

خُضْرٍ وَّ عَبْقَرِیٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٧﴾

خوب صورت چٽيل چادرن تي پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙين نعمتن جو انڪار ڪندؤ.

ع ٣ ٣٣ ١٣

تَبٰرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِی الْجَلٰلِ وَ الْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

وڏي برڪت وارو آهي تنهنجي رب جو نالو جيڪو عظمت ۽ بزرگي وارو

سُوْرَةُ الْوَاقِعَةِ مَكِّيَّةٌ ٤٦ ‏ ٥٦ ‏ اٰیَاتُهَا ٩٦ ‏ رُكُوْعَاتُهَا ٣

سورة واقعة مڪي آهي ان ۾ ڇهانوي آيتون ۽ ٽي رڪوع آهن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) ف١

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَیْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾ ‏ وقف لازم

جڏهن ٿي پوندي اها ٿيڻ واري ف٢ ان وقت ان جي ٿيڻ ۾ ڪنهن کي انڪار جي گنجائش نه هوندي. ڪنهن کي جهڪو ڪندڙ ف٣ ڪنهن کي بلندي

اِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَّ بُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَآءً

ڏيندڙ ف٤ جڏهن زمين ڏڪڻ لڳندي سخت ڏڪڻ. ف٥ ۽ جبل ذرا ذرا ٿي ويندا اڏرو ٿي ‏ جيئن ڪرڻي ڪان سج جي

ف١ جو انهن خيمن مان ٻاهر نٿيون نڪرن، هيءُ انهن جي شرافت ۽ عزت آهي. حديث شريف ۾ آهي ته جيڪڏهن جنتي عورتن مان زمين جي طرف ڪنهن جي جهلڪ پهچي وڃي ته پوءِ زمين ۽ آسمان جي وچ واري سموري فضا روشن ٿي وڃي ۽ خوشبوءِ سان ڀرجي وڃي ۽ انهن جا خيما موتين ۽ زبرجد جا هوندا. ف٢ انهن جا مرتبا جنت ۾ عيش ڪندا.

ف١ سورة واقعة مڪي آهي أَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ ۽ ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ آيتن کان سواءِ. هن سورت ۾ ٽي رڪوع، ڇهانوي يا ستانوي آيتون يا نوانوي آيتون، ٽي سوَ اٺهتر ڪلمان ۽ هڪ هزار ست سوَ ٽي حرف آهن. امام بغوي هڪ حديث بيان ڪئي آهي محبوب سيد عالم صلى الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن فرمايو ته جيڪو شخص سورة واقعه کي هر رات پڙهي، سو ٻُک کان هميشه محفوظ رهندو (خازن). ف٢ يعني جڏهن قيامت قائم ٿئي، جيڪا ضرور ٿيڻ واري آهي. ف٣ جهنم ۾ ڪيرائي ڪري. ف٤ جنت ۾ داخل ڪرڻ سان گڏ. حضرت ابن عباس رضي الله تعالیٰ عنهما فرمايو ته جيڪي ماڻهو دنيا ۾ اُچا هئا، قيامت ان کي هيٺ ڪندي ۽ جيڪي دنيا ۾ هيٺا نهين ۾ هئا، ان جا مرتبا بلند ڪندي ۽ هي ٻه چيو ويو آهي ته نافرمانن کي هيٺ ڪندي ۽ فرمانبردارن کي بلند. ف٥ ايستائين جو ان جو سمورين عمارتون ڪري پونديون.

مُّنۢبَثًّا ﴿٦﴾ وَّكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿٧﴾ فَاَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ
روشني ۾ غبار جا ذرڙا پکڙيل. ۽ توهان ٽن قسم تي ويندؤ. پوءِ سڄي طرف وارا ف٦ (چڱا آهن) سڄي طرف وارا ف٧
الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾ وَاَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ ﴿٩﴾ وَالسّٰبِقُوْنَ
ف٧. ۽ کٻي طرف وارا ف٨ ڪهڙا آهن کٻي طرف وارا ف٩. ۽ اڳرائي جي گوءِ کٽڻ وارا ف١٠ اُهي ته
السّٰبِقُوْنَ ﴿١٠﴾ اُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿١١﴾ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ
گوءِ کٽي ويا ف١١ اهي ئي درگاهه جا مقرب آهن. آرام جي باغن ۾. اڳين مان هڪ ٽولو
الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيْلٌ مِّنَ الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مَّوْضُوْنَةٍ ﴿١٥﴾
۽ پوين مان ٿورڙا. ف١٢ جڙاءُ دار تختن تي هوندا ف١٣ انهن تي ٽيڪ لڳائيندڙ
مُّتَّكِـِٕيْنَ عَلَيْهَا مُتَقٰبِلِيْنَ ﴿١٦﴾ يَطُوْفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُوْنَ ﴿١٧﴾
هڪ ٻئي جي آمهون سامهون ف١٤ انهن جي چوڌاري ڦرندا رهندا ف١٥ هميشه رهڻ وارا ڇوڪرا ف١٦ آبخورا
بِاَكْوَابٍ وَّاَبَارِيْقَ ۙ وَكَاْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ ﴿١٨﴾ لَّا يُصَدَّعُوْنَ عَنْهَا
۽ ڪوزا (کڻي) ۽ پيالا اکين اڳ وهندڙ جاري شراب جو. ان جي ڪري نه انهن کي سِر ۾ سور پوندو ۽ نه ئي هوش ۾ فرق اچي ف١٧ ۽
وَلَا يُنْزِفُوْنَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُوْنَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا
ميوا جيڪي پسند ڪن ۽ پکين جو گوشت جيڪي چاهن ف١٨ ۽ وڏين اکين واريون
يَشْتَهُوْنَ ﴿٢١﴾ وَحُوْرٌ عِيْنٌ ﴿٢٢﴾ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُوْنِ ﴿٢٣﴾ جَزَآءً
حورون. ف١٩ جيئن لڪايل رکيل موتي ف٢٠. انعام انهن جي عملن جو
بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُوْنَ فِيْهَا لَغْوًا وَّلَا تَاْثِيْمًا ﴿٢٥﴾ اِلَّا قِيْلًا
ف٢١ ان ۾ ٻُڌندا نه ڪا بيڪار ڳالهه نه گنهگاري جي ف٢٢. ها اُهي چوڻ هوندو سلام
سَلٰمًا سَلٰمًا ﴿٢٦﴾ وَاَصْحٰبُ الْيَمِيْنِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ الْيَمِيْنِ ﴿٢٧﴾ فِيْ سِدْرٍ
ف٢٣ سلام ۽ سڄي طرف وارا ڪهڙا نه چڱا آهن سڄي طرف وارا ف٢٤ بغير ڪنڊي جي ٻيرين ۾
مَّخْضُوْدٍ ﴿٢٨﴾ وَّطَلْحٍ مَّنْضُوْدٍ ﴿٢٩﴾ وَّظِلٍّ مَّمْدُوْدٍ ﴿٣٠﴾ وَّمَآءٍ مَّسْكُوْبٍ ﴿٣١﴾
۽ ڪيلي جي ڇڳن ۾. ف٢٥ ۽ هميشه جي ڇانوَ ۾. ۽ هميشه وهندڙ پاڻي ۾.
وَّفَاكِهَةٍ كَثِيْرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوْعَةٍ وَّلَا مَمْنُوْعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَّفُرُشٍ مَّرْفُوْعَةٍ ﴿٣٤﴾
۽ گهڻن ئي ميون ۾ جيڪي نه ختم ٿين ف٢٦ ۽ نه انهن کان روڪيو وڃي ف٢٧ ۽ مٿانهين پٿرڻين تي ف٢٨

منزل ٧

ف٦ يعني جن جا اعمال نامه سندن ساڄن هٿن ۾ ڏنا ويندا. ف٧ هي سندن شان جي تعظيم جي لاءِ فرمايائين، سي ڪهڙي نه وڏي شان رکن ٿا، نيڪ بخت آهن جنت ۾ داخل ٿيندا. ف٨ جن کي سندن اعمالنامه کابن هٿن ۾ ڏنا ويندا. ف٩ هي انهن جي شان جي تحقير فرمايائين ته اهي بد بخت آهن، جهنم ۾ داخل ٿيندا. ف١٠ نيڪين ۾. ف١١ جنت ۾ داخل ٿيڻ ۾ حضرت ابن عباس رضى الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته اهي هجرت ۾ سبقت ڪرڻ وارا آهن، جو آخرت ۾ جنت جي طرف سبقت ڪندا. هڪ قول هي آهي ته اهي اسلام جي طرف سبقت ڪرڻ وارا آهن ۽ هڪ قول هي به آهي ته اُهي مهاجر ۽ انصار آهن، جن ٻنهي قبلن جي طرف نمازون پڙهيون. ف١٢ يعني سبقت وارا اڳين مان گهڻا آهن ۽ پوين مان ٿورا. اڳين مان مُراد يا ته پهريون امتون آهن، حضرت آدم عليه السلام جي زماني کان اسان جي محبوب سرڪار سيد عالم حضرت پيغمبر ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جي مقدس زماني مبارڪ تائين، جيئن جو گهڻن مفسرن جو قول آهي، پر اهو قول نهايت ضعيف آهي، جيترو ٺيڪ مفسرن ان جي ضعف جي سببن جي جواب ۾ گهڻا ئي سبب ڏنا آهن. تفسير ۾ صحيح قول هي آهي ته اڳين مان امتِ محمديه جا ئي پهريان ماڻهو مهاجر ۽ انصارن مان، جيڪي سابقين اولين آهن اهي مُراد آهن ۽ پوين مان انهن کان پوءِ وارا. حديثن مان به ان جي تائيد ٿئي ٿي. مرفوع حديث ۾ آهي ته اولين ۽ آخرين هتي انهيءَ امت جا اڳيان ۽ پويان آهن ۽ هي به روايت ٿيل آهي ته حضور محبوب سرورِ ڪونين صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن فرمايو ته ٻئي ٽولا منهنجي امت جا ئي آهن (تفسير ڪبير، بحر العلوم وغيره). ف١٣ جن ۾ لعل، ياقوت موتي وغيره جواهر جڙيل هوندا. ف١٤ سهڻي عشرت سان گڏ شان ۽ ديد پئي سان هڪ ٻئي کي ڏسي ڪري مسرور ۽ خوش ٿيندا.

ف١٥ خدمت جي آداب سان. ف١٦ جيڪي نه مرن نه پوڙها ٿين نه انهن ۾ تبديلي اچي. اهي الله تعالىٰ جنتين جي خدمت جي لاءِ جنت ۾ پيدا فرمايا. ف١٧ دنيا جي شراب جي خلاف، جوان جي پيئڻ سان حواس بگڙيل ٿي وڃن ٿا. ف١٨ حضرت ابن عباس رضى الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته جيڪڏهن جنتي کي پکين جي گوشت جي خواهش ٿيندي ته ان جي مرضي مطابق پکي اڏرندا اڳيان ايندو ۽ رڪابي ۾ اچي پوندو ۽ اڳيان پيش ٿيندو، جنتي ان مان جيترو گهرندو کائيندو ۽ پوءِ اهو اڏامي ويندو (خازن). ف١٩ انهن جي لاءِ هونديون. ف٢٠ يعني جيئن موتي سپ ۾ لڪل هوندو آهي، جو نه ان کي ڪنهن جو هٿ ڇهيو، نه اُس لڳي ۽ نه هوا لڳي. ان جي صفائي پنهنجي انتها تي آهي. اهڙي طرح اهي حُورون ڪنواريون هونديون. هي به روايت ٿيل آهي ته حُورن جي مُشڪڻ سان جنت ۾ نور چمڪندو ۽ جڏهن اهي هلنديون ته انهن جي هٿن ۽ پيرن جي زيورن مان تقديس ۽ تمجيد جا آواز ايندا ۽ ياقوتي هار انهن جي ڳچين جي حُسن ۽ خوبي سان ٽڙندا. ف٢١ جو دُنيا ۾ انهن فرمانبرداري ڪئي. ف٢٢ يعني جنت ۾ ڪا ناپسند ۽ ڪوڙي ڳالهه ٻُڌڻ ۾ نه ايندي. ف٢٣ جنتي پاڻ ۾ هڪ ٻئي کي سلام ڪندا، ملائڪ جنتين کي سلام ڪندا. الله رب العزت جي طرف کان، انهن جي طرف سلام ايندو. هي حال ته سابقين مقربين جو هو. هن کان پوءِ جنتين جي ٻي ٽولي اصحاب اليمين جو ذڪر فرمايو ٿو وڃي. ف٢٤ انهن جو عجيب شان آهي، جو الله تعالىٰ جي حضور ۾ معزز ۽ مڪرم آهن. ف٢٥ جن جا وڻ پاڙ کان چوٽيءَ تائين ميون سان پريل هوندا. ف٢٦ جڏهن ڪو ميو ڇنيو ويندو ته جلدئي ان جي جاءِ تي اهڙائي ٻيو موجود. ف٢٧ جنتي ميون جي پٽڻ کان. ف٢٨ جيڪي اُچن اُچن سينگاريل تختن تي هوندا ۽ هي به چيو ويو آهي ته ”فُرُش“ مان مراد عورتون آهن. هن تقدير تي معنيٰ هيءَ ٿيندي ته عورتون فضل ۽ جمال ۾ بلند درجا رکنديون هونديون.

إِنَّآ أَنشَأْنَٰهُنَّ إِنشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَٰبِ

بيشڪ اسان انهن عورتن کي چڱي واڌ سان اڀاريو ۽ انهي ڪنواريون بنايون پنهنجي مڙس کي پياريون انهن کي پيارڻ بيند ڙ هم عمر ف٢٩

ٱلْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْءَاخِرِينَ ﴿٤٠﴾ وَأَصْحَٰبُ ع ١ ٣٨ ١٤

سڄي طرف وارن جي واسطي . اڳين مان هڪ ٽولو ۽ پوين مان هڪ ٽولو . ف٣٠

ٱلشِّمَالِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِى سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾

۽ کٻي طرف وارا ف٣١ ڪهڙا کٻي طرف وارا ف٣٢ ساڙيندڙ واءُ ۽ ٽهڪندڙ پاڻي ۾

وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَبْلَ

۽ ساڙيندڙ دونهين جي ڇانوَ ۾ . ف٣٣ جيڪا نه ٿڌي ۽ نه چڱي . بيشڪ اهي ان کان اڳي ف٣٤

ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا۟ يُصِرُّونَ عَلَى ٱلْحِنثِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾

نعمتن ۾ هئا . ۽ ان وڏي گناهه ف٣٥ جي لاءِ اصرار (هٺ) ڪندا هئا .

وَكَانُوا۟ يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا

۽ چوندا هئا ته جڏهن اسان مري وڃون ۽ مٽي ۽ هڏا ٿي وڃون ته ڇا ضرور اسان کي

لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَءَابَآؤُنَا ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ ٱلْأَوَّلِينَ وَٱلْءَاخِرِينَ ﴿٤٩﴾

اٿاريو ويندو . ۽ ڇا اسان جا اڳيان ابا ڏاڏا به . تون فرماءِ بيشڪ اڳيان ۽ پويان

لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ

ضرور گڏ ڪيا ويندا هڪ معلوم ڏينهن جي وقت تي . ف٣٦ پوءِ بيشڪ توهان اي گمراهه ف٣٧

أَيُّهَا ٱلضَّآلُّونَ ٱلْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَءَاكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾

انڪار ڪندڙؤ . ضرور کائيندؤ ٿوهر جي وڻ مان . پوءِ ان سان

فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا ٱلْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَٰرِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ ٱلْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾

پيٽ ڀريندؤ . پوءِ ان تي ٽهڪندڙ پاڻي پيئندؤ . پوءِ پيئندؤ سخت اڃايل

فَشَٰرِبُونَ شُرْبَ ٱلْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٥٦﴾ نَحْنُ خَلَقْنَٰكُمْ

اُٺ جي پيئڻ وانگر ف٣٨ . اها آهي انهن جي مهماني انصاف جي ڏينهن . اسان توهان کي پيدا ڪيو ف٣٩

فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَءَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ ءَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُۥٓ

پوءِ توهان سچ ڇو نه ٿا مڃيو . ف٤٠ ڀلا ٻڌايو ته جيڪا مني ڪيرايو ٿا ف٤١ ڇا توهان ان مان انسان ٺاهيندا آهيو

ف٢٩ جوان ۽ انهن جا مڙس به جوان ۽ هي جواني هميشه قائم رهڻ واري.

ف٣٠ هي اصحاب اليمين جي ٻن ٽولن جو بيان آهي ته اهي هن امت جي اڳين پوين ٻنهي ٽولن مان ٿيندا. پهريون ٽولو ته اصحاب رسول محبوب صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن آهن ۽ پويان انهن کان پوءِ وارا. هن کان اڳ پهرين رڪوع ۾ سابقين مقربين جي ٻن جماعتن جو ذڪر هو ۽ هن آيت ۾ اصحاب اليمين جي ٻن ٽولن جو بيان آهي.

ف٣١ جن جا اعمالنامه کاٻن هٿن ۾ ڏنا ويندا. ف٣٢ انهن جو حال بدبختيءَ ۾ عجيب آهي. انهن جي عذاب جو بيان فرمايو وڃي ٿو ته اُهي حال ۾ هوندا. ف٣٣ جيڪو نهايت اونداهو ۽ ڪارو هوندو. ف٣٤ دُنيا جي اندر. ف٣٥ يعني شرڪ جو. ف٣٦ اهو قيامت جو ڏينهن آهي. ف٣٧ حق جي وات کان ڦيرڪڻ وارؤ ۽ حق . ف٣٨ انهن تي اهڙي بُک مسلط ڪئي ويندي جو اهي مجبور ٿي جهنم جو ٿوهر کائيندا، وري جڏهن ان سان پيٽ ڀري وٺندا ته انهن تي اڃ مسلط ڪئي ويندي جو اهي مجبور ٿي جهنم جو ٽهڪندڙ پاڻي پيئندا جو آنڊا ڪپي ڇڏيندو. ف٣٩ نيست مان هست ڪيو. ف٤٠ مرڻ کان پوءِ زنده ٿيڻ کي. ف٤١ عورتن جي رحم ۾.

اَمْ نَحْنُ الْخٰلِقُوْنَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ
يا اسان پيدا ڪندڙ آهيون. ف٤٢ اسان توهان ۾ موت جي مقدر ٺاهيو ف٤٣ ۽ اسان ان کان
بِمَسْبُوْقِيْنَ ﴿٦٠﴾ عَلٰۤى اَنْ نُّبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِيْ مَا
عاجز نه آهيون جو توهان جهڙا ٻيا آڻيون ۽ توهان جي صورت اها ڪري ڇڏيون جنهن جي توهان کي
لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُوْلٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٦٢﴾
خبر نه آهي. ف٤٤ ۽ بيشڪ توهان کي معلوم آهي پهريون پيرو پيدا ڪرڻ ف٤٥ پوءِ توهان ڇو نه ٿا سوچيو. ف٤٦
اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تَحْرُثُوْنَ ﴿٦٣﴾ ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُوْنَهٗۤ اَمْ نَحْنُ الزّٰرِعُوْنَ ﴿٦٤﴾ لَوْ
ڀلا ٻڌايو ته جيڪي توهان ٻج ڇٽيندا آهيو ان مان پوک توهان ٺاهيو ٿا يا اسان پيدا ڪرڻ وارا آهيون. ف٤٧
نَشَآءُ لَجَعَلْنٰهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُوْنَ ﴿٦٥﴾ اِنَّا لَمُغْرَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ بَلْ
اسان چاهيون ته ف٤٨ ان کي لتاڙيل ڪري ڇڏيون ف٤٩ پوءِ توهان ڳالهيون ڪندا رهجي وڃو ف٥٠ جو اسان تي چٽي پئجي وئي. ف٥١
نَحْنُ مَحْرُوْمُوْنَ ﴿٦٧﴾ اَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِيْ تَشْرَبُوْنَ ﴿٦٨﴾ ءَاَنْتُمْ
بلڪ اسان بي نصيب رهجي وياسين. ڀلا ٻڌايو ته جيڪو پاڻي توهان پيئو ٿا ڇا توهان ان کي
اَنْزَلْتُمُوْهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُوْنَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنٰهُ اُجَاجًا
ڪڪرمان لاٿو آهي يا اسان لاهڻ وارا آهيون ف٥٢ اسان گهرون ته ان کي کارو ڪري ڇڏيون
فَلَوْلَا تَشْكُرُوْنَ ﴿٧٠﴾ اَفَرَءَيْتُمُ النَّارَ الَّتِيْ تُوْرُوْنَ ﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ
ف٥٣ پوءِ توهان شڪر ڇو نه ٿا ڪريو. ف٥٤ ڀلا ٻڌايو ته جيڪا باه توهان روشن ڪندا آهيو ف٥٥ ڇا اُن جو وڻ
شَجَرَتَهَاۤ اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِـُٔوْنَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنٰهَا تَذْكِرَةً وَّمَتَاعًا
توهان پيدا ڪيو آهي. ف٥٦ يا اسان آهيون پيدا ڪندڙ. اسان اُن کي ف٥٧ جهنم جو ياد ڏياريندڙ بڻايو ف٥٨ ۽
لِّلْمُقْوِيْنَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٧٤﴾ فَلَاۤ اُقْسِمُ بِمَوٰقِعِ النُّجُوْمِ ﴿٧٥﴾
جهنگ ۾ مسافرن جو فائدو ف٥٩ پوءِ اي محبوب تون پاڪائي بيان ڪر پنهنجي عظمت واري رب جي نالي جي مون کي قسم آهي انهن جاين
وَاِنَّهٗ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُوْنَ عَظِيْمٌ ﴿٧٦﴾ اِنَّهٗ لَقُرْاٰنٌ كَرِيْمٌ ﴿٧٧﴾
جوجتي تارا لهندا آهن ف٦٠ ۽ توهان سمجهو ته اهو وڏو قسم آهي. بيشڪ هي عزت وارو قرآن آهي.
فِيْ كِتٰبٍ مَّكْنُوْنٍ ﴿٧٨﴾ لَّا يَمَسُّهٗۤ اِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ ﴿٧٩﴾ تَنْزِيْلٌ مِّنْ رَّبِّ
محفوظ لکت ۾ ف٦١. هن کي هٿ نه لائن مگر با وضوءِ (پاڪ) ف٦٢ نازل ڪيل سموري جهان جي

منزل ٧

ع ٢ / ٣٦ / ١٥

ف٤٢ جو نطفي کي انساني صورت ڏيون ٿا ۽ زندگي عطا فرمايون ٿا. پوءِ مُئلن کي زنده ڪرڻ اسان جي قدرت کان ڪهڙو پري.

ف٤٣ حڪمت ۽ مشيت جي تقاضا مطابق ۽ عمريون مختلف رکيون ڪو ننڍپڻ ۾ ئي مري وڃي ٿو، ڪو جوانيءَ ڪري، ڪو اڌ عمر ۾ ڪو ٻڍاپي تائين پهچي ٿو. جيڪو اسان مقدر ڪريون ٿا سو ئي ٿئي ٿو.

ف٤٤ يعني مسخ ڪري باندر ۽ سوئر وغيره جي صورت بنائي ڇڏيون، اهو سڀ اسان جي قدرت ۾ آهي.

ف٤٥ جو اسان توهان کي نيست مان هست ڪيو.

ف٤٦ ته جيڪو نيست کي هست ڪري سگهي ٿو، اهو يقيناً مُئل کي زنده ڪرڻ تي قادر آهي.

ف٤٧ هن ۾ شڪ نه آهي ته سنگ ناهڻ ۽ ان ۾ داڻا پيدا ڪرڻ الله تعالىٰ جو ئي ڪم آهي، ڪنهن ٻي جو نه آهي.

ف٤٨ جيڪو توهان لُڻو ٿا.

ف٤٩ سُڪل گاهه، چورو چور، جو ڪنهن ڪم جو نه رهي.

ف٥٠ حيران، پشيمان ۽ غمگين.

ف٥١ اسان جو مال اجايو ضايع ٿي ويو.

ف٥٢ پنهنجي ڪامل قدرت سان.

ف٥٣ ته ڪو پيئي نه سگهي.

ف٥٤ الله تعالىٰ جي نعمت ۽ ان جي احسان ۽ ڪرم جو.

ف٥٥ ٻن آلين ڪاٺين مان، جن کي زند ۽ زنده چون ٿا، انهن جي گهرڻ سان باهه نڪري ٿي.

ف٥٦ مرخ ۽ عفار، جن مان زند ۽ زنده ورتا وڃن ٿا.

ف٥٧ يعني باهه کي.

ف٥٨ جو ڏسڻ وارن کي ڏسي ڪري جهنم جي وڏي باهه کي ياد ڪري ۽ الله تعالىٰ کان ۽ ان جي عذاب کان ڊڄي.

ف٥٩ جو پنهنجن سفرن ۾ ان مان فائدو حاصل ڪن ٿا.

ف٦٠ اهي قدرت جي ظهور ۽ جلالِ الاهي جا مقام آهن.

ف٦١ جيڪو محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن تي نازل فرمايو وڃي ٿو اهو ڪلامِ الاهي ۽ وحي رباني آهي.

ف٦٢ جنهن ۾ تبديل ۽ تحريف ممڪن نه آهي.

ف٦٣ مسئلا:- جنهن کي غسل جي حاجت هجي يا جنهن کي وضوء نه هجي يا حيض واري عورت هجي يا نفاس واري ته انهن مان ڪنهن کي قرآن مجيد کي غلاف وغيره کان سواءِ ڇهڻ جائز نه آهي. بي وضو کي ياد قرآن شريف پڙهڻ جائز آهي، پر بي غسل ۽ حيض واريءَ کي اهو به جائز نه آهي. (تفسير ڪوثر، شاهه مردان شاهه (ڪوٽ ڏڻي) پنجون پير صاحب پاڳارو قدس سره العزيز مطابق قرآن پاڪ کي وضوءَ سان به هٿ اهو لائي، جنهن جو عقيدو قرآن ۽ حديث پاڪ جي موافق هجي. بدعقيده رافضي، خارجي معتزلا ۽ وهابي، انهن کي وضوءَ سان هٿ لائڻ نادرست آهي. (ص ٦٣٥/٣ مترجم).

الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨٠﴾ اَفَبِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَنْتُمْ مُّدْهِنُوْنَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُوْنَ
رب جو. پوءِ ڇا ان ڳالهه ۾ توهان سستي ڪندا آهيو. ف٦٤ ۽ پنهنجو حصو اهو رکو ٿا
رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَآ اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُوْمَ ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ
جو ڪوڙو چئو ٿا ف٦٥ پوءِ ڇو نه جڏهن ساهه نڙي تائين پهچي. ۽ توهان ف٦٦
حِيْنَئِذٍ تَنْظُرُوْنَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَّا تُبْصِرُوْنَ ﴿٨٥﴾
ان وقت ڏسي رهيا هجو. ۽ اسان ف٦٧ ان کي وڌيڪ ويجها آهيون توهان کان مگر توهان ڏسو نه ٿا ف٦٨
فَلَوْلَآ اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِيْنِيْنَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُوْنَهَآ اِنْ كُنْتُمْ
پوءِ ڇو نه ٿيو جيڪڏهن توهان کي بدلو ملڻو نه آهي ف٦٩ جو ان کي موٽايو ها جيڪڏهن توهان
صٰدِقِيْنَ ﴿٨٧﴾ فَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَّرَيْحَانٌ ۙ
سچا آهيو ف٧٠ پوءِ جيڪڏهن اهو مرڻ وارو مقربن منجهان آهي ف٧١ ته پوءِ راحت آهي ۽ خوشبودار گل ف٧٢
وَّجَنَّتُ نَعِيْمٍ ﴿٨٩﴾ وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿٩٠﴾ فَسَلٰمٌ
۽ مزي جا باغ ف٧٣ ۽ جيڪڏهن ف٧٤ ساڄي طرف وارن منجهان آهي پوءِ اي محبوب توتي
لَّكَ مِنْ اَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿٩١﴾ وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِيْنَ
سلام هجي ساڄي طرف وارن کان ف٧٥. ۽ جيڪڏهن ف٧٦ انڪار ڪندڙ گمراهن مان هجي
الضَّآلِّيْنَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿٩٣﴾ وَّتَصْلِيَةُ جَحِيْمٍ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ
ف٧٧ . پوءِ ان جي مهماني ٽهڪندڙ پاڻي آهي ۽ ٻرندڙ باهه ۾ داخل ڪرڻ. ف٧٨ بيشڪ اها اعلى درجي جي ع ٣ ٢٢ ١٦
حَقُّ الْيَقِيْنِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٩٦﴾
يقيني ڳالهه آهي. پوءِ اي محبوب پاڪائي بيان ڪر پنهنجي عظمت واري رب جي نالي جي.

سُوْرَةُ الْحَدِيْدِ ٥٧ مَدَنِيَّةٌ ٩٤ — اٰيَاتُهَا ٢٩ — رُكُوْعَاتُهَا ٤

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سورة حديد مدني آهي ف١ ۾ الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) اٺٽيهه آيتون چار رڪوع آهن
سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿١﴾ لَهٗ مُلْكُ
الله جي پاڪائي بيان ڪن ٿا جيڪي به آسمانن ۽ زمين ۾ آهن ف٢ ۽ اهوئي عزت ۽ حڪمت وارو آهي. انهيءَ جي واسطي
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢﴾ هُوَ
آهي آسمانن ۽ زمين جي سلطنت جياري ٿو ف٣ ۽ ماري ٿو ف٤ ۽ سڀ ڪجهه ڪري سگهي ٿو. اهوئي اول

ف٦٤ ۽ چيو ٿا. ف٦٥ حضرت حسن رضى الله تعالىٰ عنه فرمايو ته اهو ٻانهو ڏاڍي ٽوٽي ۾ آهي، جنهن جو حصو ڪتاب الله جي تڪذيب هجي. ف٦٦ اي اهل ميت!. ف٦٧ پنهنجي علم ۽ قدرت سان. ف٦٨ توهان بصيرت نٿا رکو، توهان نٿا ڄاڻيو. ف٦٩ مرڻ کان پوءِ اٿي ڪري. ف٧٠ ڪافرن کي فرمايو ويو ته جيڪڏهن توهان جي خيال مطابق مرڻ کان پوءِ ۽ عملن جو حساب ڪرڻ ۽ جزا ڏيڻ وارا معبود اهو ڪجهه به نه هجي ته پوءِ ڪهڙو سبب آهي جو جڏهن توهان جي پيارن جو روح نڙي ۾ پهچي ٿو ته پوءِ توهان ان کي ڇو نٿا موٽائي آڻيو ۽ جڏهن اهو توهان جي اختيار ۾ نه آهي ته پوءِ سمجهو ته ڪم الله تعالىٰ جي اختيار ۾ آهي، ان تي ايمان آڻيو. ان کان پوءِ مخلوق جي طبقن جي موت جي وقت جا احوال انهن جي درجن جو ذڪر فرمايائين. ف٧١ سابقين مان، جن جو ذڪر مٿي ٿي چڪو ته پوءِ ان جي لاءِ. ف٧٢ ابو العاليه چيو ته مقربين مان جيڪو دنيا کان جدائي ڪري ٿو ان وٽ جنت جي گلن جي ٽاري آندي ويندي آهي ته ان جي خوشبوءِ سنگهي ٿو ته ڏهن روح قبض ٿئي ٿو. ف٧٣ آخرت ۾. ف٧٤ مرڻ وارو. ف٧٥ معنىٰ هيءَ آهي ته اي محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم! توهان انهن جو سلام قبول فرمايو ۽ انهن جي لاءِ غمگين نه ٿيو اهي الله تعالىٰ جي عذاب کان سلامت ۽ محفوظ رهندا ۽ توهان انهن کي انهيءَ حال ۾ ڏسندؤ جيڪو توهان کي پسند هجي. ف٧٦ مرڻ وارو. ف٧٧ يعني اصحاب الشمال مان. ف٧٨ جهنم جي ۽ مرڻ وارن جا احوال ۽ جيڪي مضمون هن سورت ۾ بيان ڪيا ويا. ف٧٩ ابو داؤد جي حديث ۾ آهي ته جڏهن هيءَ آيت فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ نازل ٿي ته محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن فرمايو ان کي پنهنجي رڪوع ۾ داخل ڪريو ۽ جڏهن سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى نازل ٿي ته فرمايائون هن کي سجدن ۾ داخل ڪريو. مسئلو: هن آيت مان ثابت ٿيو ته رڪوع ۽ سجدن جون تسبيحون قرآن ڪريم مان ورتل آهن ❖ ❖ ❖

ف١ سورة حديد مڪي يا مدني آهي، هن ۾ چار رڪوع، اٺٽيهه آيتون پنج سؤ چوٽيتاليهه ڪلما ۽ ٻه هزار چار سؤ ڇاهتر حرف آهن.
ف٢ جاندار هجي يا بي جان.
ف٣ مخلوق کي پيدا ڪري يا هيءَ معنىٰ آهي ته مئلن کي زنده ڪري ٿو.
ف٤ يعني موت ڏئي ٿو جيئرن کي.

الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝٣ هُوَ

وہ۵ اهوئي آخر و٦ ۽ اهوئي ظاهر و٧ ۽ اهوئي باطن و٨ ۽ اهوئي سڀ ڪجھ ڄاڻي ٿو. اهوئي آهي

الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى

جنھن آسمان ۽ زمين ڇهن ڏينهن ۾ پيدا ڪيا و٩ پوءِ عرش تي استوا فرمايائين (جيئن ان جي شان وٽان آهي)

الْعَرْشِ ۭ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ

ڄاڻي ٿو جو ڪجھ زمين جي اندر وڃي ٿو و١٠ ۽ جو ڪجھ زمين مان ٻاهر نڪري ٿو و١١ ۽ جو ڪجھ آسمان مان لهي ٿو

مِنَ السَّمَاۗءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ۭ وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا

و١٢ ۽ جيڪو ان ڏانهن مٿي وڃي ٿو و١٣ ۽ اهو توهان سان گڏ آهي و١٤ توهان ڪٿي به هجو ۽ الله توهان جا ڪم

تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝٤ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ

ڏسي رهيو آهي و١٥ آسمانن ۽ زمين جي بادشاهي انهيءَ جي ئي آهي ۽ الله جي طرف ئي سڀني ڪمن جو

الْاُمُوْرُ ۝٥ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۭ وَهُوَ

موٽڻ آهي. رات کي ڏينهن جي حصي ۾ آڻي ٿو و١٦ ۽ ڏينهن کي رات جي حصي ۾ آڻي ٿو و١٧ ۽ اهو دلين جي

عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝٦ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاَنْفِقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ

ڳالھ ڄاڻي ٿو و١٨ الله ۽ ان جي رسول تي ايمان آڻيو ۽ ان جي واٽ ۾ اهو ڪجھ خرچ ڪريو جنھن ۾

مُّسْتَخْلَفِيْنَ فِيْهِ ۭ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝٧

توهان کي ٻين جو جانشين ڪيائين و١٩ پوءِ جن توهان مان ايمان آندو ۽ ان جي واٽ ۾ خرچ ڪيائون انهن جي لاءِ وڏو

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُوْلُ يَدْعُوْكُمْ لِتُؤْمِنُوْا بِرَبِّكُمْ وَ

اجر آهي. ۽ توهان کي ڇا ٿيو آهي جو الله تي ايمان نٿا آڻيو حالانڪ هي رسول توهان کي سڏي رهيو آهي جو پنهنجي رب تي ايمان آڻيو و٢٠ ۽

قَدْ اَخَذَ مِيْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝٨ هُوَ الَّذِيْ يُنَزِّلُ عَلٰى

بيشڪ اهو و٢١ اوهان کان اڳ ئي عهد وٺي چڪو آهي و٢٢ جيڪڏهن توهان کي يقين هجي. اهوئي آهي جيڪو پنهنجي ٻانهي و٢٣ تي

عَبْدِهٖٓ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ لِّيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ

روشن آيتون لاهي ٿو جيئن توهان کي اونداهين مان و٢٤ روشنائي جي طرف وٺي وڃي و٢٥ ۽ بيشڪ الله توهان تي

بِكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ۝٩ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ

ضرور مهربان رحم وارو آهي. ۽ توهان کي ڇا ٿيو آهي جو الله جي واٽ ۾ خرچ نٿا ڪريو حالانڪ آسمانن ۽ زمين

و٥ قديم، هر شيءِ کان اول ابتدا کان سواءِ، جو اهو هو ۽ ڪجھ نه هو.

و٦ هر شيءِ جي هلاڪ ۽ فنا ٿيڻ کان پوءِ رهڻ وارو، سڀ فنا ٿي ويندا ۽ اهو هميشه رهندو، ان جي لاءِ انتها نه آهي.

و٧ دليلن ۽ بيانن سان ياهي معنيٰ آهي ته غالب هر شيءِ تي.

و٨ حواس ان جي معلوم ڪرڻ کان عاجز ياهيءَ معنيٰ آهي ته هر شيءِ جو ڄاڻڻ وارو.

و٩ دنيا جي ڏينهن مان، جو انهن جو ڀرپور ڏينهن آچر ۽ پوءِ ڏينهن جمعو آهي. حضرت حسن رضى الله تعالىٰ عنه فرمايو ته اهو جيڪڏهن چاهي ها ته اک ڇنڀ ۾ پيدا ڪري ڇڏي ها، پر سندس حڪمت انهيءَ جي گهرڪئي ته ڇهن کي اصل بنائي ۽ انهن تي مدار رکي.

و١٠ ٻوٽي داڻو هجي يا قطرو يا خزانو يا مُئل.

و١١ ٻوٽي اهي وڻ هجن يا ڌاتو يا ڪا ٻي شيءِ.

و١٢ رحمت ۽ عذاب يا ملائڪ ۽ برسات.

و١٣ عمل ۽ دعائون.

و١٤ پنهنجي علم ۽ قدرت سان گڏ عمومًا ۽ فضل ۽ رحمت سان گڏ خصوصًا.

و١٥ پوءِ توهان کي توهان جي عملن مطابق جزا ڏيندو.

و١٦ هن طرح ته رات کي گهٽائي ٿو ۽ ڏينهن جو مقدار وڌائي ٿو.

و١٧ ڏينهن گهٽائي ڪري ۽ رات جو مقدار وڌائي ڪري.

و١٨ دل جا عقيدا ۽ دلي راز، سيني کي ڄاڻي ٿو.

و١٩ جيڪي توهان کان اڳ هئا ۽ توهان جي جانشين ڪندو توهان جي پوين کي. معنيٰ هيءَ آهي ته جيڪو مال توهان جي قبضي ۾ آهي، سڀ الله تعالىٰ جو آهي. ان توهان کي نفعي حاصل ڪرڻ جي لاءِ ڏنو آهي، توهان حقيقت ۾ ان جا مالڪ نه آهيو، نائب ۽ وڪيل جي منزل تي آهيو. ان کي خدا پاڪ جي واٽ ۾ خرچ ڪريو ۽ جهڙي طرح نائب ۽ وڪيل کي مالڪ جي حڪم سان خرچ ڪرڻ ۾ ڪو تامل نه ٿو ٿئي، توهان کي به ڪو تامل ۽ تردد نه ٿئي.

و٢٠ ۽ دليل ۽ حجتون پيش ڪن ٿا ۽ ڪتابِ الاهي پڙهن ٿا. پوءِ هاڻي توهان کي ڪهڙو عذر ٿي سگهي ٿو.

و٢١ يعني الله تعالىٰ.

و٢٢ جڏهن ان توهان کي حضرت آدم عليه السلام جي پُٺيءَ مان ڪڍيو هو ته الله تعالىٰ توهان جو رب آهي، ان کان سواءِ ڪو ٻيو معبود نه آهي. و٢٣ اڙين جي آڌار محبوب مختار سيد عالم حضرت پيغمبر ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن تي. و٢٤ ڪفر ۽ شرڪ جي. و٢٥ يعني ايمان جي نور جي طرف.

مِيْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ لَا يَسْتَوِيْ مِنْكُمْ مَّنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ
جي هر شيءِ جو وارث الله ئي آهي و٢٦ توهان ۾ برابر نہ آهن اهي جن فتح مڪہ کان اڳ ۾ خرچ ۽ جهاد ڪيو و٢٧
الْفَتْحِ وَقٰتَلَ ؕ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِيْنَ اَنْفَقُوْا مِنْۢ بَعْدُ
اهي مرتبي ۾ انهن کان وڏا آهن، جن فتح کان پوءِ خرچ ۽ جهاد ڪيو ۽ انهن
ع ١٠ / ١٧ وَقٰتَلُوْا ؕ وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿١٠﴾ مَنْ
سڀني سان و٢٨ الله جنت جو واعدو فرمائي ڇڏيو و٢٩ ۽ الله کي توهان جي ڪمن جي خبر آهي.
ذَا الَّذِيْ يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗ وَلَهٗٓ اَجْرٌ كَرِيْمٌ ﴿١١﴾
ڪير آهي جيڪو الله کي قرض ڏي چڱو قرض و٣٠ پوءِ اهو ان جي واسطي ٻيڻو ڪري ۽ ان جي واسطي
يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ يَسْعٰى نُوْرُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ
عزت وارو ثواب آهي جنهن ڏينهن تون ڏسندين ايمان وارن مردن ۽ ايمان وارين عورتن کي و٣١ تہ انهن جو نور و٣٢
وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰىكُمُ الْيَوْمَ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ
انهن جي اڳيان ۽ سڄي طرف ڊوڙي ٿو و٣٣ انهن کي فرمايو ويندو اڄ توهان جي واسطي سڀ کان وڏي خوشخبري اهي باغ
خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ
آهن، جن جي هيٺان نهرون جاري آهن توهان انهن ۾ هميشہ رهو اها ئي وڏي ڪاميابي آهي. جنهن ڏينهن
وَالْمُنٰفِقٰتُ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا انْظُرُوْنَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُّوْرِكُمْ ۚ
منافق مرد ۽ منافق عورتون مسلمانن کي چوندا اسان ڏي نظر ڪريو تہ اسان توهان جي نور مان ڪجھ حصو وٺون
قِيْلَ ارْجِعُوْا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوْا نُوْرًا ؕ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُوْرٍ لَّهٗ
چيو ويندو پنهنجي پٺيان موٽو و٣٤ اتي نور ڳوليو اُهي موٽندا تہ انهن جي و٣٥ درميان هڪ ديوار ڪري ڇڏي ويندي
بَابٌ ؕ بَاطِنُهٗ فِيْهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهٗ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾
و٣٦ جنهن ۾ هڪ دروازو آهي و٣٧ ان جي اندر جي طرف رحمت و٣٨ ۽ ان جي ٻاهر جي طرف کان عذاب.
يُنَادُوْنَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ مَّعَكُمْ ؕ قَالُوْا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ
منافق و٣٩ مسلمانن کي پڪاريندا ڇا اسان توهان سان گڏ نہ هئاسين و٤٠ اهي چوندا ها مگر توهان پنهنجي پاڻ کي فتني ۾ وڌو و٤١
وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ حَتّٰى جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَ
۽ مسلمانن جي برائي تڪيو ۽ شڪ رکيو و٤٢ ۽ ڪوڙي لالچ توهان کي ڌوکو ڏنو و٤٣ ايستائين جو الله جو حڪم اچي ويو

و٢٦ توهان هلاڪ ٿي ويندؤ ۽ مال انهي جي قبضي ۾ رهجي ويندو ۽ توهان کي خرچ ڪرڻ جو بہ ثواب نہ ملندو ۽ جيڪڏهن توهان خدا جي وات ۾ خرچ ڪريو تہ ثواب بہ لهو. و٢٧ جڏهن مسلمان گهٽ ۽ ڪمزور هئا، ان وقت جن خرچ ڪيو ۽ جهاد ڪيو سي مهاجرن ۽ انصارن مان سابقين اولين آهن، انهن جي حق ۾ محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليہ وآلہٖ وسلم جن فرمايو تہ توهان مان ڪو اُحد جبل جي برابر سون خرچ ڪري، پوءِ بہ ان جي هڪ مُد (ٽو پي) جي برابر نہ ٿئي، نہ اڌ مُد جي برابر. مُد هڪ عربي ماپو آهي، جنهن سان جَوَ وغيره ماپيندا آهن. شان نزول: ڪلبي چيو تہ هيءَ آيت حضرت ابوبڪر صديق رضي الله تعالىٰ عنہ جي حق ۾ نازل ٿي، ڇو تہ پاڻ پهريون اهو شخص آهي جنهن اسلام آندو ۽ خدا جي وات ۾ مال خرچ ڪيو ۽ محبوب رسول ڪريم صلى الله تعالىٰ عليہ وآلہٖ وسلم جن جي حمايت ڪئي. و٢٨ يعني پهرين خرچ ڪرڻ وارن کان بہ ۽ فتح کان پوءِ خرچ ڪرڻ وارن کان بہ. و٢٩ البت درجن ۾ تفاوت آهي فتح کان اڳ خرچ ڪرڻ وارن جو اعلىٰ درجو آهي. و٣٠ يعني خوش دلي سان خدا جي وات ۾ خرچ ڪري هن خرچ ڪرڻ کي ان مناسبت سان قرض فرمايو ويو آهي جو انتي جنت جو واعدو فرمايو ويو آهي. و٣١ پلصراط تي. و٣٢ يعني انهن جي ايمان ۽ طاعت جو نور. و٣٣ ۽ جنت جي طرف انهن جي رهنمائي ڪري ٿو.

و٣٤ جتان آيا هيؤ، يعني موقف جي طرف، جتي اسان کي نور ڏنو ويو آهي، اتي دُنيا طلب ڪريو يا هيءَ معنىٰ آهي تہ توهان اسان جو نور نٿا حاصل ڪري سگهو. نور جي طلب جي لاءِ پوئتي موٽي وڃو، پوءِ اُهي نور جي تلاش ۾ واپس ٿيندا ۽ ڪجھ نہ لهندا تہ پوءِ ٻيهر مؤمنن جي طرف ڦرندا. و٣٥ يعني مؤمنن ۽ منافقن جي. و٣٦ ڪن مفسرن چيو تہ اها ئي اعراف آهي. و٣٧ اُن مان جنتي جنت ۾ داخل ٿيندا. و٣٨ يعني ان پٽ جي اندرين پاسي جنت. و٣٩ ان پٽ جي پويان. و٤٠ دُنيا ۾ نماز پڙهندا ۽ روزا رکندا هئاسون. و٤١ نفاق ۽ ڪفر اختيار ڪري. و٤٢ دين اسلام ۾. و٤٣ ۽ توهان باطل اميدن ۾ رهيؤ تہ مسلمانن تي مصيبتون اينديون، اهي تباهہ ٿي ويندا.

غَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَّلَا مِنَ
ف٤٤ ۽ توهان کي الله جي حڪم تي ان وڏي دوکي باز دوکي ۾ رکيو ف٤٥ پوءِ اڄ نه توهان کان ڪو فديو ورتو ويندو ف٤٦ ۽ نه
الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ مَاْوٰىكُمُ النَّارُ ؕ هِيَ مَوْلٰىكُمْ ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٥﴾
ڪليل ڪافرن کان، توهان جو ٽڪاڻو باهه آهي اهائي توهان جو ساٿي آهي ۽ ڪهڙو نه بُرو انجام آهي.
اَلَمْ يَاْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ
ڇا ايمان وارن جي واسطي اڃا اهو وقت نه آيو جو انهن جا دليون جهڪي وڃن الله جي ياد ۽ ان حق جي واسطي
مِنَ الْحَقِّ ۙ وَلَا يَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ
جيڪو لٿو ف٤٧ ۽ انهن وانگر نه ٿين جن کي اڳي ڪتاب ڏنو ويو هو ف٤٨ پوءِ انهن تي ڊگهي مدت گذري ف٤٩
عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوْبُهُمْ ؕ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿١٦﴾ اِعْلَمُوْٓا
ته انهن جون دليون سخت ٿي ويون ف٥٠ ۽ انهن مان گهڻا فاسق آهن. ف٥١ يقين ڪريو ته الله زمين کي
اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ
جياري ٿو ان جي مرڻ کان پوءِ ف٥٢ بيشڪ اسان توهان جي واسطي نشانيون بيان فرمائي ڇڏيون جو مَن توهان کي
تَعْقِلُوْنَ ﴿١٧﴾ اِنَّ الْمُصَّدِّقِيْنَ وَالْمُصَّدِّقٰتِ وَاَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا
سمجهه اچي. بيشڪ صدقو ڏيندڙ مرد ۽ صدقو ڏيندڙ عورتون ۽ اهي جن الله کي چڱو قرض ڏنو
حَسَنًا يُّضٰعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَرِيْمٌ ﴿١٨﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَ
ف٥٣ انهن جا ٻيڻا آهن ۽ انهن جي واسطي عزت جو ثواب آهي ف٥٤ ۽ جيڪي الله ۽ ان جي سڀني رسولن تي ايمان
رُسُلِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصِّدِّيْقُوْنَ ۖۗ وَالشُّهَدَآءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ لَهُمْ
آڻن اهي ئي آهن ڪامل سچار ۽ ٻين تي شاهد ف٥٥ پنهنجي رب وٽ، انهن جي واسطي
اَجْرُهُمْ وَنُوْرُهُمْ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ
انهن جو ثواب ف٥٦ ۽ انهن جو نور آهي ف٥٧ ۽ جن ڪفر ڪيو ۽ اسان جي آيتن کي ڪوڙو ڄاتائون اهي ئي
الْجَحِيْمِ ﴿١٩﴾ اِعْلَمُوْٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَّزِيْنَةٌ وَّ ع ٢ ٩ ١٨
دوزخي آهن. يقين ڄاڻو ته دُنيا جي زندگي ته فقط راند روند ئي آهي ف٥٨ ۽ سينگار ۽ توهان جو
تَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ ؕ كَمَثَلِ غَيْثٍ
هڪ ٻئي ۾ فخر ڪرڻ ۽ مال ۽ اولاد ۾ هڪ ٻئي تي زيادتي جي خواهش ڪرڻ ف٥٩ ان برسات وانگر آهي

ف٤٤ يعني موت. ف٤٥ يعني شيطان دوکو ڏنو ته الله تعالى وڏو حليم آهي ۽ توهان تي عذاب نه ڪندو ۽ نه مرڻ کان پوءِ اٿڻ نه حساب. توهان ان جي هن فريب ۾ ايندا. ف٤٦ جيڪو ڏيئي ڪري توهان پنهنجي جان عذاب کان ڇڏائي سگهو. ڪن مفسرن فرمايو ته معنيٰ هيءَ آهي ته اڄ نه توهان کان ايمان قبول ڪيو ويندو نه توبه. ف٤٧ شانِ نزول:- حضرت ام المؤمنين عائشه صديقه رضي الله تعالىٰ عنها کان روايت ٿيل آهي ته محبوب حضرت پيغمبر ڪريم صلي الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن دولت سراءِ اقدس کان ٻاهر تشريف فرما ٿيا ته مسلمانن کي ڏٺائون ته پاڻ ۾ کلي رهيا آهن. فرمايائون توهان کلو ٿا، اڃا تائين توهان جي رب جي طرفان امان نه آئي ۽ توهان جي کلڻ تي هيءَ آيت نازل ٿي. انهن عرض ڪيو يا رسول الله صلي الله تعالىٰ عليه وآله وسلم! ان کل جو ڪفارو ڇا آهي؟ پاڻ فرمايائون ايترو ئي روئڻ ۽ لهڻ واري حق مان مراد قرآن مجيد آهي. ف٤٨ يعني يهودين ۽ نصرانين جا طريقا اختيار نه ڪريو. ف٤٩ يعني اهو زمانو جيڪو انهن جي ۽ انهن نبين سڳورن جي وچ ۾ هو. ف٥٠ ۽ خدا جي ياد جي لاءِ نرم نه ٿيا، دنيا جي طرف مائل ٿي ويا ۽ نصيحتن کان منهن موڙيائون. ف٥١ دين مان خارج ٿيڻ وارا. ف٥٢ برسات وسائي ڪري ساوڪ ڄمائي ڪري، ان کان پوءِ جو سُڪي وئي هئي، ايئن ئي دلين کي سخت ٿيڻ کان پوءِ نرم ڪري ٿو ۽ انهن کي علم ۽ حڪمت سان زندگي عطا فرمائي ٿو. ڪن مفسرن فرمايو ته هيءَ تمثيل آهي ذڪر جي دلين ۾ اثر ڪرڻ جي، جهڙي طرح زمين کي برسات سان زندگي حاصل ٿئي ٿي، ايئن ئي ذڪرِ الاهي سان دليون زنده ٿين ٿيون. ف٥٣ يعني خوش دلي ۽ نيڪ نيت سان حقدارن کي صدقو ڏنائون ۽ خدا جي واٽ ۾ خرچ ڪيائون. ف٥٤ ۽ اهو جنت آهي. ف٥٥ گذريل اُمتن مان. ف٥٦ جنهن جو وعدو ڪيو ويو. ف٥٧ جيڪو حشر ۾ انهن سان گڏ هوندو. ف٥٨ جنهن ۾ وقت ضايع ڪرڻ کان سواءِ ڪجهه حاصل نه آهي. ف٥٩ ۽ انهن شين ۾ مشغول رهڻ ۽ انهن سان دل لڳائڻ دنيا آهي، پر طاعتون ۽ عبادتون ۽ جيڪي شيون طاعت تي معين هجن ها اهي آخرت جا امور مان آهن. هاڻي ان دُنيا جي زندگي جو هڪ مثال ارشاد فرمايو وڃي ٿو.

اَعۡجَبَ الۡكُفَّارَ نَبَاتُهٗ ثُمَّ يَهِيۡجُ فَتَرٰىهُ مُصۡفَرًّا ثُمَّ يَكُوۡنُ حُطٰمًا ؕ

جنهن جي جاپل ساوڪ هارين کي وڻي ٿي پوءِ سڪي وڃي ٿي ف٦٠ جو تون ان کي ڪري ڏسين ٿو پوءِ لتاڙيل ٿي وڃي ٿي ف٦١

وَ فِی الۡاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيۡدٌ ۙ وَّ مَغۡفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَ رِضۡوَانٌ ؕ وَ مَا

۽ آخرت ۾ سخت عذاب آهي ف٦٢ ۽ الله جي طرف کان بخشش ۽ ان جي رضا آهي ف٦٣ ۽

الۡحَيٰوةُ الدُّنۡيَاۤ اِلَّا مَتَاعُ الۡغُرُوۡرِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوۡۤا اِلٰى مَغۡفِرَةٍ مِّنۡ

دنيا جي حياتي نه آهي مگر ڌوڪي جو سامان ف٦٤ وڌي هلو پنهنجي رب جي بخشش

رَّبِّكُمۡ وَ جَنَّةٍ عَرۡضُهَا كَعَرۡضِ السَّمَآءِ وَ الۡاَرۡضِ ۙ اُعِدَّتۡ لِلَّذِيۡنَ

۽ ان جنت جي طرف ف٦٥ جنهن جي ويڪر آسمان ۽ زمين جي پکڙ جيتري آهي ف٦٦ تيار ڪئي وئي آهي

اٰمَنُوۡا بِاللّٰهِ وَ رُسُلِهٖ ؕ ذٰلِكَ فَضۡلُ اللّٰهِ يُؤۡتِيۡهِ مَنۡ يَّشَآءُ ؕ وَ

انهن جي واسطي جن الله ۽ ان جي سڀني رسولن تي ايمان آندو هي الله جو فضل آهي جنهن کي وڻيس ڏي

اللّٰهُ ذُو الۡفَضۡلِ الۡعَظِيۡمِ ﴿٢١﴾ مَاۤ اَصَابَ مِنۡ مُّصِيۡبَةٍ فِی الۡاَرۡضِ

۽ الله وڏي فضل وارو آهي نه ٿي پهچي ڪا مصيبت زمين ۾ ف٦٧

وَ لَا فِیۡۤ اَنۡفُسِكُمۡ اِلَّا فِیۡ كِتٰبٍ مِّنۡ قَبۡلِ اَنۡ نَّبۡرَاَهَا ؕ اِنَّ ذٰلِكَ

۽ نه ئي توهان جي جانين ۾ ف٦٨ مگر اها هڪ ڪتاب ۾ آهي ف٦٩ هن کان اڳي جو اسان ان کي پيدا ڪريون ف٧٠

عَلَى اللّٰهِ يَسِيۡرٌ ﴿٢٢﴾ۚۖ لِّكَيۡلَا تَاۡسَوۡا عَلٰى مَا فَاتَكُمۡ وَ لَا تَفۡرَحُوۡا بِمَاۤ

بيشڪ اهو ڪم الله تي آسان آهي. هن لاءِ ته توهان ڏک نه ڪريو ان تي جيڪو توهان جي هٿ کان وڃي ۽ خوش نه ٿيو

اٰتٰىكُمۡ ؕ وَ اللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٍ فَخُوۡرِۣ ﴿٢٣﴾ۙ الَّذِيۡنَ يَبۡخَلُوۡنَ وَ

ف٧٣ ان تي جيڪو توهان کي ڏنائين ف٧٤ ۽ الله کي پسند نه آهي ڪو به اڪڙ ڪندڙ ۽ وڏائي ڪندڙ اهي جيڪي پاڻ بخيلي ڪن ف٧٥

يَاۡمُرُوۡنَ النَّاسَ بِالۡبُخۡلِ ؕ وَ مَنۡ يَّتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الۡغَنِیُّ

۽ ٻين کي بخيلي جي لاءِ چون ف٧٦ ۽ جيڪو منهن ڦيري ته پوءِ بيشڪ الله بي نياز آهي سڀني خوبين سان ساراهيل

الۡحَمِيۡدُ ﴿٢٤﴾ لَقَدۡ اَرۡسَلۡنَا رُسُلَنَا بِالۡبَيِّنٰتِ وَ اَنۡزَلۡنَا مَعَهُمُ الۡكِتٰبَ

بيشڪ اسان پنهنجن رسولن کي دليلن سان موڪليو ۽ انهن سان گڏ ڪتاب ف٧٨ ۽ انصاف جي

وَ الۡمِيۡزَانَ لِيَقُوۡمَ النَّاسُ بِالۡقِسۡطِ ۚ وَ اَنۡزَلۡنَا الۡحَدِيۡدَ فِيۡهِ بَاۡسٌ

ترازي لاٿي ف٧٩ جيئن ماڻهو انصاف تي قائم رهن ف٨٠ ۽ اسان لوهه لاٿو ف٨١ ان ۾ سخت قوت آهي

منزل ٧

ف٦٠ ان جي ساوڪ وڃي ٿي رهي، زردي ڇانجي وڃي ٿي ڪنهن آسماني يا زميني آفت کان. ف٦١ آهستي آهستي اهوئي حال دنيا جي زندگي جو آهي، جنهن تي دنيا جو طالب گهڻو خوش ٿئي ٿو ۽ ان سان گهڻيون اميدون رکي ٿو، اها نهايت جلدي گذري وڃي ٿي. ف٦٢ ان جي لاءِ جيڪو دنيا جو طالب هجي ۽ زندگي راند روند ۾ گذاري ۽ اهو آخرت جي پرواهه نه ڪري، اهڙو حال ڪافر جو ٿئي ٿو. ف٦٣ جنهن دنيا کي آخرت تي ترجيح نه ڏني. ف٦٤ هي ان جي لاءِ آهي، جيڪو دنيا جو ٿي وڃي ۽ ان تي ڀروسو ڪري ۽ آخرت جو فڪر نه ڪري ۽ جيڪو شخص آخرت ۾ دنيا جو طالب هجي ۽ دنيوي اسباب سان به آخرت جي لاءِ ئي تعلق رکي ته ان جي لاءِ دنيا جي ڪاميابي آخرت جو ذريعو آهي. حضرت ذوالنون رضي الله تعاليٰ عنه فرمايو ته مريدن جا ٽولو! دنيا طلب نه ڪريو ۽ جيڪڏهن طلب ڪريو ته ان سان محبت نه ڪريو، ٿُمر هتان وٺو، آرامگاه ٻيو آهي. ف٦٥ الله تعاليٰ جي رضا جا طالب بڻو، ان جي اطاعت اختيار ڪريو ۽ ان جي فرمانبرداري ادا ڪري جنت جي طرف وڌو. ف٦٦ يعني جنت جي ويڪر ايئن آهي ته ستن آسمانن ۽ ستن زمينن جا ورق ملائي ڪري پاڻ ۾ ملايا وڃن ته پوءِ جيترا اهي هجن، اوتري جنت جي ويڪر، ته پوءِ ڊيگهه جي ڇا انتها. ف٦٧ ڏڪر جي، برسات جي گهٽ پيداوار جي، ميون جي گهٽتائي جي، ٻوڪن جي تباهه ٿيڻ جي. ف٦٨ مرضن جي ۽ اولاد جي غمن جي. ف٦٩ لوح محفوظ ۾. ف٧٠ يعني زمين کي يا جانين کي يا مصيبت کي. ف٧١ يعني انهن امور جو ڪثرت جي باوجود لوح ۾ ثابت فرمائڻ. ف٧٢ دنيا جي سامان. ف٧٣ يعني تڪبر ڪريو. ف٧٤ دنيا جو مال ۽ متاع ۽ هي سمجهي وٺو ته جيڪو الله تعاليٰ مقدر فرمايو آهي ضرور ٿيڻو آهي، نه غم ڪرڻ سان ڪا وڃايل شيءِ واپس ملي سگهي ٿي، نه فنا ٿيڻ واري شيءِ تڪبر ڪرڻ جي لائق آهي. پوءِ گهرجي ته خوشي جي جڳهه شڪر ۽ غم جي جڳهه صبر اختيار ڪريو. غم مان مراد هتي انسان جي اها حالت آهي جنهن ۾ صبر ۽ رضا الله جي تقاضا سان ۽ ثواب جي اميد باقي نه رهي ۽ خوشي مان اهو تڪبر ڪرڻ مراد آهي، جنهن ۾ مست ٿي ماڻهو شڪر کان غافل ٿي وڃي ۽ ان جي رضا تي راضي ٿئي، ايئن ئي اها خوشي جنهن تي الله تعاليٰ جو شڪر گذار ٿئي، منع ٿيل نه آهي. حضرت امام جعفر صادق رضي الله تعاليٰ عنه فرمايو ته اي آدم جا پُٽ! ڪنهن شيءِ جي وڃائجي وڃڻ ۾ ڇو غم ڪرين ٿو؟ اهو ته اُن کي واپس نه آڻيندو ۽ ڪنهن موجود شيءِ تي ڇو تڪبر ڪرين ٿو؟ موت ان کي تنهنجي هٿ ۾ نه ڇڏيندو. ف٧٥ ۽ خدا جي وات ۽ خير جي ڪمن ۾ خرچ نه ڪن ۽ مالي حقن جي ادا ڪرڻ کان قاصر رهن. ف٧٦ هن جي تفسير ۾ مفسرن جو هڪ قول هي به آهي ته هي يهودين جي حال جو بيان آهي ۽ بخل مان مراد انهن جو محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليه وآله وسلم جن جي انهن وصفن مبارڪن جو لڪائڻ آهي، جيڪي گذريل ڪتابن ۾ مذڪور هيون. ف٧٧ ايمان کان يا مال خرچ ڪرڻ کان يا خدا ۽ رسول جي فرمانبرداري کان. ف٧٨ حڪمن ۽ شريعتن جو بيان ڪرڻ وارو. ف٧٩ ترازو مان مراد عدل آهي. معنيٰ هيءَ آهي ته اسان عدل جو حڪم ڏنو ۽ هڪ قول هي به آهي ته ترازو ۽ مان وزن ڪرڻ جو اوزار مراد آهي. روايت ٿيل آهي ته حضرت جبريل عليه السلام، حضرت نوح عليه السلام وٽ ميزان آندو ۽ فرمايائين ته پنهنجي قوم کي حڪم ڏيو ته ان سان وزن ڪن. ف٨٠ ڪو ڪنهن جو حق نه کسي. ف٨١ ڪن مفسرن فرمايو ته نازل ڪرڻ هتي پيدا ڪرڻ جي معنيٰ ۾ آهي. مراد هيءَ آهي ته اسان لوهه پيدا ڪيو ۽ ماڻهن جي لاءِ کاڻين مان ڪڍيو ۽ انهن کي ان جي صفت جو علم ڏنو ۽ هي به روايت ٿيل آهي ته الله تعاليٰ چار برڪت واريون شيون آسمان کان زمين جي طرف نازل ڪيون، لوهه، باهه، پاڻي ۽ لوڻ.

※ ٤= اهو رنج ۽ غم جنهن ۾ ماڻهو الله تعاليٰ جي طرف متوجه ٿئي

شَدِيدٌ وَّمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَّنْصُرُهٗ وَرُسُلَهٗ بِالْغَيْبِ ۭ

ف۸۲ ۽ ماڻھن جا فائدا ف۸۳ ۽ هن لاءِ ته الله ڏسي ان کي جيڪو اڻ ڏٺي ان جي ف۸۴ ۽ ان جي رسولن جي مدد

اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيْزٌ ﴿۲۵﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا وَّاِبْرٰهِيْمَ وَجَعَلْنَا فِيْ

ڪري ٿو بيشڪ الله طاقت وارو غالب آهي ف۸۵ ۽ بيشڪ اسان نوح ۽ ابراهيم کي موڪليو ۽ انهن جي اولاد ۾

ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ فَمِنْهُمْ مُّهْتَدٍ ۚ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿۲۶﴾

نبوت رکي ۽ ڪتاب ف۸٦ پوءِ انهن ۾ ف۸۷ ڪو راهه تي آيو ۽ انهن مان ڪيترا فاسق آهن.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنٰهُ

پوءِ اسان انهن جي پٺيان ف۸۸ انهيءَ واٽ تي پنهنجا بيا رسول موڪليا ۽ انهن جي پٺيان عيسيٰ بن مريم کي موڪليوسين ۽ ان کي

الْاِنْجِيْلَ ۙ وَجَعَلْنَا فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ رَاْفَةً وَّرَحْمَةً ۭ

انجيل عطا فرمايوسين ۽ ان جي پيروڪارن جي دل ۾ نرمي ۽ رحمت رکيسين ف۸۹ ۽ راهب ٿيڻ

وَرَهْبَانِيَّةَ ابْتَدَعُوْهَا مَا كَتَبْنٰهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَاۗءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ

ف۹۰ اها ڳالهه انهن دين ۾ پنهنجي طرف کان ڪڍي اسان انهن تي مقرر ڪئي نه هئي اها بدعت انهن الله جي رضا

فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۚ فَاٰتَيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ ۚ وَكَثِيْرٌ

طلبڻ جي واسطي پيدا ڪئي پوءِ ان کي نباهي نه سگهيا جيئن ان جي نباهڻ جو حق هو ف۹۱ پوءِ انهن جي ايمان وارن کي ف۹۲ اسان انهن جو ثواب

مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿۲۷﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوْا بِرَسُوْلِهٖ

عطا ڪيو ۽ انهن مان گهڻا ف۹۳ فاسق آهن. اي ايمان وارؤ! ف۹۴ الله کان ڊڄو ۽ ان جي رسول ف۹۵ تي ايمان آڻيو

يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَّحْمَتِهٖ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ نُوْرًا تَمْشُوْنَ

اهو پنهنجي رحمت جا ٻه حصا (ٻيڻي) عطا فرمائيندو ف۹٦ ۽ توهان جي واسطي نور پيدا ڪندو ف۹۷ جنهن ۾ توهان

بِهٖ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۲۸﴾ لِّئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتٰبِ

هلو ۽ توهان کي بخشيندو ۽ الله بخشڻهار مهربان آهي. هيءُ ان لاءِ ته ڪتاب وارا ڪافر ڄاڻي وٺن

اَلَّا يَقْدِرُوْنَ عَلٰي شَيْءٍ مِّنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ

ته الله جي فضل تي انهن کي ڪا قدرت نه آهي ف۹۸ ۽ هي ته فضل الله جي هٿ آهي

اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿۲۹﴾

جنهن کي وڻيس ڏئي ٿو ۽ الله وڏي فضل وارو آهي.

ف۸۲ ۽ نهايت قوت، جوان مان هٿيار ۽ جنگ جا اوزار ٺاهيا
وڃن ٿا. ف۸۳ جو صنعتن ۽ حرفتن ۾ اهو تمام گهڻو ڪم اچي ٿو.
ع ۳ خلاصو هي آهي ته اسان رسولن کي موڪليو ۽ انهن سان گڏ انهن
۱۹ شين کي نازل فرمايو جو ماڻهو حق ۽ عدل جو معاملو ڪن. ف۸۴ يعني
ان جي دين جي. ف۸۵ ان کي ڪنهن جي مدد درڪار نه آهي، دين
جي مدد ڪرڻ جو جيڪو حڪم ڏنو ويو هي انهن ماڻهن جي
نفعي جي لاءِ آهي. ف۸٦ يعني توريت، انجيل، زبور ۽ قرآن مجيد.
ف۸۷ يعني انهن جي اولاد ۾ جن ۾ نبي ۽ ڪتاب موڪليا. ف۸۸
يعني حضرت نوح ۽ ابراهيم عليهما السلام کان پوءِ حضرت عيسيٰ
عليه السلام جي زماني تائين هڪ کان پوءِ ٻيو. ف۸۹ جو اهي پاڻ ۾
هڪ ٻئي سان محبت ۽ شفقت رکن. ف۹۰ جبلن ۽ غارن ۽ اڪيلن
گهرن ۾ خلوت نشين ٿيڻ ۽ گرجا ٺاهڻ ۽ دنياوارن سان ميل جول
ڇڏڻ ۽ عبادتن ۾ پنهنجي مٿان وڌيڪ مشقتون وڌائڻ، تارڪ ٿي
وڃڻ، نڪاح نه ڪرڻ، نهايت ٿلها ڪپڙا پهرڻ ۽ گهٽ مقدار ۾
کاڌو کائڻ. ف۹۱ سڀن کي ضايع ڪري ڇڏيائون ۽ تثليث واتحاد
۾ مبتلا ٿيا ۽ حضرت عيسيٰ عليه السلام جي دين جو انڪار ڪري پنهنجي
بادشاهن جي دين ۾ داخل ٿيا ۽ ڪجهه ماڻهو انهن مان دين مسيحي
تي قائم ۽ ثابت به رهيا ۽ جڏهن نبي پاڪ محبوب صاحب لولاڪ
صلي الله تعاليٰ عليه وآله وسلم جن جو زمانو پاتائون ته حضور محبوب
سائين تي به ايمان آندائون. مسئلو: هن آيت مان معلوم ٿيو ته
بدعت يعني دين ۾ ڪنهن ڳالهه جو ڪڍڻ جيڪڏهن اها ڳالهه
نيڪ هجي ۽ ان مان الله تعاليٰ جي رضا مقصود هجي ته بهتر آهي، ان
تي ثواب ملي ٿو ۽ ان کي جاري رکڻ گهرجي، اهڙي بدعت کي بدعت
حسنه چئبو آهي، البت دين ۾ بري ڳالهه ڪڍڻ بدعت سيئه چورائي
ٿي، اها ممنوع ۽ ناجائز آهي ۽ بدعت سيئه حديث پاڪ ۾ انکي چيو ويو آهي
جيڪا سنت جي خلاف هجي، ان جي ڪڍڻ سان ڪا سنت ختم
ٿي وڃي، ان سان هزارين مسئلن جو فيصلو ٿي وڃي ٿو، جن ۾ اڄ
ع ۴ ڪلهه ماڻهو اختلاف ڪن ٿا ۽ پنهنجي نفساني خواهش
۲۰ کان اهڙن خيرجي ڪمن کي بدعت بڌائي ڪري منع
ڪن ٿا جن سان دين جي تقويت ۽ تائيد ٿئي ٿي ۽ ماڻهن کي اخروي
فائدا پهچن ٿا ۽ اهي طاعتن ۽ عبادتن ۾ ذوق ۽ شوق سان مشغول
رهن ٿا. اهڙن ڪمن کي بدعت ٻڌائڻ قرآن مجيد جي هن آيت جي صريح خلاف آهي. ف۹۲ جيڪي دين تي قائم رهيا هئا. ف۹۳ جن رهبانيت کي ڇڏي ڏنو ۽ حضرت عيسيٰ عليه
السلام جي دين کان منحرف ٿي ويا. ف۹۴ حضرت موسيٰ ۽ عيسيٰ عليهما السلام تي، هي خطاب ڪتابين کي آهي، انهن کي فرمايو وڃي ٿو. ف۹۵ محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ
عليه وآله وسلم جن. ف۹٦ يعني توهان کي ٻيڻو اجر ڏيندو ڇو ته توهان پهرين ڪتاب ۽ پهرين نبيءَ تي به ايمان آندو ۽ محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليه وآله وسلم جن ۽ قرآن
پاڪ تي به. ف۹۷ پل صراط تي. ف۹۸ اهي ان مان ڪجهه وٺي نٿا سگهن نه ٻيڻو اجر نه نور نه مغفرت؛ ڇو ته انهن محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليه وآله وسلم جن تي ايمان نه
آندو ته پوءِ انهن جو پهرين نبين سڳورن تي ايمان آڻڻ به فائدي مند نه ٿيندو. شانِ نزول: جڏهن مٿين آيت نازل ٿي ۽ ان ۾ مؤمن ڪتابين کي محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ
عليه وآله وسلم جن تي ايمان آڻڻ تي ٻيڻي اجر جو واعدو ڏنو ويو ته ڪتابي ڪافرن چيو ته جيڪڏهن اسان محبوب سائين تي ايمان آڻيون ته ٻيڻو اجر ملي ۽ جيڪڏهن نه آڻيون ته
هڪ اجر ته هوندو ئي. ان تي هي آيت نازل ٿي ۽ انهن جي هن خيال کي ڪوڙو ڪيو ويو.